

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Rigorózní práce
TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ

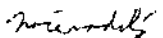
Konzultant: JUDr. Marie Vanduchová CSc.

Autor: Mgr. Ondřej Načeradský

Duben, 2007.

"Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým."

V Praze dne 1.4.2007.

Mgr. Ondřej Načeradský

1. ÚVOD	3
2. TERMINOLOGIE A SYSTEMATIKA PRÁCE	4
3. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA TRESTNÉHO ČINU ZNÁSILNĚNÍ	5
4. TYPOLOGIE ZNÁSILNĚNÍ	7
4.1. ČLENĚNÍ ZNÁSILNĚNÍ PODLE MOTIVACE	7
4.1.1. Agresivní znásilnění.....	7
4.1.2. Znásilnění motivované mocí.....	7
4.1.3. Znásilnění motivované sexuální deviací.....	8
4.1.4. Skupinové znásilnění	9
4.1.5. Znásilnění k ukojení nahromaděného pohlavního pudu.....	9
4.1.6. Impulzivní znásilnění.....	9
4.2. ČLENĚNÍ ZNÁSILNĚNÍ PODLE VZTAHU OBĚTI A PACHATELE.....	10
4.2.1. Znásilnění neznámým pachatelem.....	10
4.2.2. Znásilnění po navázání povrchní známosti.....	10
4.2.3. Znásilnění známým pachatelem.....	11
5. HISTORICKÝ EXKURZ	12
5.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA ZNÁSILNĚNÍ ZA PRVNÍ REPUBLIKY	12
5.2. TRESTNÍ ZÁKON Č. 86/1950 SB.	14
5.2.1. Původní znění.....	15
5.2.2. Novelizace zákonem č. 63/1956 Sb.	15
5.3. TRESTNÍ ZÁKON Č. 140/1961 SB.....	16
5.3.1. Původní znění.....	16
5.3.2. Novelizace zákonem č. 557/1991 Sb.	17
5.3.3. Novelizace zákonem č. 144/2001Sb.	17
6. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ DLE NÁVRHU NOVÉHO TRESTNÍHO ZÁKONA	19
7. STAV A VÝVOJ DLE STATISTICKÝCH DAT	25
8. OBJEKT	40
9. OBĚŤ	42
9.1. OBECNĚ.....	42
9.2. ZNÁSILNĚNÍ OSOBY MUŽSKÉHO POHLAVÍ.....	43
10. OBJEKTIVNÍ STRÁNKA	44
10.1. JEDNÁNÍ	44
10.1.1. Násilí	44
10.1.2. Pohrůžka bezprostředního násilí.....	46
10.1.3. Domucení	47
10.1.4. Zneužití bezmocnosti.....	47
10.1.5. Soulož.....	48
10.1.6. Jiný obdobný pohlavní styk.....	50
10.2. NÁSLEDEK.....	50
10.3. PŘÍČINNÝ VZTAH.....	51
11. PACHATEL	53
11.1. VĚK.....	53
11.2. PŘÍČETNOST	53
11.3. CHARAKTERISTIKA PACHATELE	54
11.3.1. Znásilnění a biologické zájmy	55
11.3.2. Vliv sexuální deviace na znásilnění.....	56
11.3.3. Vliv pornografie.....	56
11.3.4. Osobnost pachatelů znásilnění.....	57
11.3.5. Výrazné typy pachatelů.....	58
12. SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA	59
13. ÚČASTENSTVÍ	61

13.1. SPOLUPACHATEL.....	61
13.2. NÁVODCE, ORGANIZÁTOR, POMOČNÍK	62
14. PŘÍPRAVA A POKUS.....	64
14.1. PŘÍPRAVA.....	64
14.2. POKUS.....	65
14.3. TRESTNÍ SAZBA PŘÍPRAVY A POKUSU.....	66
14.4. ZÁNİK TRESTNOSTI PŘÍPRAVY A POKUSU.....	66
15. JEDNOČINNÝ SOUBĚH	69
16. PROCESNÍ ASPEKTY	70
16.1. POŠKOZENÝ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	70
16.2. SOUHLAS POŠKOZENÉ S TRESTNÍM STÍHÁNÍM.....	71
16.3. ZISKÁVÁNÍ SROVNÁVACÍCH BIOLOGICKÝCH MATERIÁLŮ.....	72
16.4. VÝSLECH POŠKOZENÉ	72
16.5. NEPRAVDIVÉ OZNÁMENÍ	76
16.6. KONFRONTACE.....	77
16.7. REKOGNICE.....	78
16.8. OHLEDÁNÍ MÍSTA ČINU.....	78
16.9. BIOLOGICKÉ STOPY	80
16.10. OHLEDÁNÍ TĚLA POŠKOZENÉ.....	81
16.11. OHLEDÁNÍ TĚLA PACHATELE.....	81
17. NUTNÁ OBRANA PROTI ZNÁSILNĚNÍ.....	82
17.1. PRÁVNÍ ASPEKTY	82
17.2. ÚČINNOST OBRANY A JEJÍ VLIV NA PRAVDĚPODOBNOST ZRANĚNÍ.....	82
18. ZAHRANIČNÍ EXKURZ	85
18.1. SLOVENSKÁ REPUBLIKA.....	85
18.2. SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO ÍRSKA	86
18.3. NÁSTIN PRVNÍ ÚPRAVY VYBRANÝCH STÁTŮ.....	89
18.4. SHRNUÍ.....	92
19. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ U STUDENTŮ	93
19.1. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	93
19.1.1. Část I.	93
19.1.2. Část II.	102
19.2. SHRNUÍ VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	103
20. DOTAZNÍKOVÝ PRŮZKUM U SLUŽBY KRIMINÁLNÍ POLICIE A VYŠETŘOVÁNÍ.....	104
20.1. ČÁST I. – MNOŽSTVÍ STOP.....	104
20.2. ČÁST II. – PŘEKÁŽKY OBJASNĚNÍ	104
20.3. ČÁST III. – PRODLEVA S OZNÁMENÍM ČINU	119
20.4. ČÁST IV. – POSOUZENÍ SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	121
20.5. ČÁST V. – POTŘEBA POUČENÍ POPULACE.....	121
21. NÁVRHY A DOPORUČENÍ.....	123
21.1. LEGISLATIVNÍ DOPORUČENÍ	123
21.2. DOPORUČENÍ PRO ODBORNOU PRAXI.....	124
21.3. DOPORUČENÍ PRO ŠIROKOU VEŘEJNOST	125
22. ZÁVĚR	127

1. Úvod

Trestný čin znásilnění je označován jako nejtraumatičtější trestný čin mezi dospělými po vraždě.¹ Při pohledu do kriminalistických statistik by se nám mohlo zdát, že jde o čin relativně méně častý.² Skutečnost je však taková, že znásilnění má obrovskou latenci. Realističtější obrázek o četnosti znásilnění proto získáváme pomocí anonymního dotazníkového šetření populace. Dle jeho výsledků můžeme odhadovat, že je v České republice během svého života znásilněna cca každá osmá žena.³

Vysoká latence činí ze znásilnění obtížně studovatelný společenský jev.⁴ Je zde totiž riziko, že výsledky získané sběrem dat z oficiálně zjištěných případů, respektive z dat pomáhajících organizací, budou toliko vzorkem určitého segmentu znásilnění a nebudou použitelné pro znásilnění obecně.

V literatuře je věnován prostor především viktimologickému hledisku, prožívání oběti a psychickým následkům znásilnění. Znásilnění patří k činům s nejlépe prozkoumaným mechanismem sekundární viktimizace. Další oblastí soustředěného zájmu je analýza proviktimizačních faktorů, které ovlivňují pravděpodobnost, s kterou bude žena obětí znásilnění. Stejně jako je hledána „ideální oběť“, je předmětem odborného zájmu též motivace pachatele.

V české právní odborné literatuře se však neseťkáváme s komplexním pojednáním o trestném činu znásilnění, které by integrovalo poznatky dalších právních odvětví. Tato práce si proto položila za cíl umožnit čtenáři komplexní pochopení problematiky tohoto trestného činu, a to způsobem, který by umožnil orientaci i osobám bez hlubší znalosti trestního práva. Druhým cílem práce bylo přinést návrhy de lege ferenda, použitelné při rekodifikaci trestního práva.

¹ Znásilnění je samozřejmě možné spáchat i na osobě mladší 15 let, zde však co do traumatičnosti znásilnění zaostává za týráním svěřené osoby a pohlavním zneužíváním.

² V České republice bývá zjištěno cca 500 až 700 případů znásilnění ročně.

³ Dle studie provedené formou anonymního dotazníku v České republice, bylo ze vzorku populace znásilněno 13,5 % žen, přičemž 5,3 % žen bylo znásilněno dokonce opakovaně. Viz. WEISS, P.: Sexuální agrese – oběti a pachatelé. In *Kriminalistika*, 2001, č. 1, s. 12.

⁴ V rámci Evropy se odhaduje, že je policii hlášeno jen 1 – 12 % znásilnění. Viz: KELLY, L. – REGAN, L.: *Rape: The Forgotten Issue?* London: University of North London, 2001, s. 2.

2. Terminologie a systematika práce

V této práci je pro označení osoby, která byla znásilněna, používán termín oběť. Trestní zákon jako takový odpovídající vhodný termín nezná, používat systematicko-teoretické označení předmět trestného činu se jeví z pohledu obětí jako nevhodné a necitelné. Termín oběť je používán zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Jako druhá terminologická varianta by se nabízel procesněprávní termín poškozený/á, ale tato varianta nebyla použita právě proto, aby se nestíralo rozlišení mezi obětí jako předmětem trestného činu a poškozeným/nou jako subjektem v trestním řízení. Pro sexuální parafilii je v zájmu zpřístupnění textu veřejnosti, která si není vědoma změny terminologie, používán starší termín sexuální deviace.

Hodnoty uváděné v kapitolách 7, 20 a 21 jsou po zaokrouhlení na dvě desetinná místa, není-li uvedeno jinak.

Základní systematika práce vychází z dělení znaků trestného činu na objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku. Kapitola pojednávající o subjektu je však nazvána pachatel, a „předmětu“ znásilnění je věnována samostatný kapitola.

3. Základní charakteristika trestného činu znásilnění

Trestný čin znásilnění je dle současného trestního zákona řazen mezi trestné činy proti lidské důstojnosti⁵. Dle ustanovení § 241 odst. 1 trestního zákona se znásilnění dopustí ten, kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného. Základní trestní sazba je stanovena na dvě léta až osm let.⁶

Znásilnění je řazeno mezi mravnostní kriminalitu. Nelze však pominout fakt, že se od jiných mravnostních deliktů odlišuje. Není sice pochyb o tom, že znásilnění reguluje přípustné normy sexuálního chování lidí, nicméně ve srovnání s trestnými činy, jako je pohlavní zneužívání či soulož mezi příbuznými, je zřejmé, že znásilnění chrání ve vyspělé společnosti nepominutelné právo na svobodu volby, zatímco u ostatních výše jmenovaných trestných činů jde o normy značně relativní a spočívající na společenském konsensu.⁷

V široké veřejnosti se setkáváme s řadou mylných předpokladů o fenoménu znásilnění. Znásilnění vyvolává zpravidla představu nečekaného přepadení ženy číhajícím, sexuálně deviantním násilníkem, připraveným a ochotným použít značně brutální násilí. Skutečnost je však jiná a níže se ukážeme, že se ve většině případů vyvíjí z běžných mezilidských kontaktů.

Rozšířené mýty o znásilnění:⁸

- Masochismus žen – hrubost a násilí mužů se některým ženám líbí, respektive je sexuálně vzrušuje.

⁵ Jde tedy o oddíl druhý, hlavy osmé, druhé části trestního zákona.

⁶ Následující odstavce uvádějí okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Byl-li tento čin spáchán na osobě mladší osmnácti let, aplikuje se sazba tři léta až deset let. Sazba pět až dvanáct let se použije, pokud byl čin spáchán na osobě mladší patnácti let, či byla tímto činem způsobena těžká újma na zdraví. Byla-li tímto činem způsobena smrt, aplikuje se sazba deset až patnáct let.

⁷ Lze si například snadno představit, že by ve vyspělé společnosti byla věková hranice pohlavního zneužívání snížena či by dokonce vůbec nebyla stanovena, a pohlavní zneužívání by bylo konstruováno odlišně. Obdobně by bylo v době pokročilé lékařské vědy jen obtížně obhájitelné, že zájem na zdraví budoucích generací zapovídá pohlavní styk mezi příbuznými.

⁸ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 118.

- Vina ženy – oběť si za spáchání trestného činu může sama, jelikož k němu může svým jednáním přímo či nepřímo vyprovokovala.
- Lhaní a přehánění ženy – ženy se uchylují ke křivým obviněním a zveličují trestný čin, aby se pomstily konkrétnímu muži, či mužům obecně.
- Omlouvání pachatele – pachatelovo zavinění je zpochybňováno vlivem alkoholu, stresem či sexuálním vzrušením, pro které si nebyl plně vědom, co činí.
- Bagatelizace následků – je zpochybňována újma, kterou žena utrpěla. Nejsou-li přítomna fyzická zranění a nebyla-li oběť panna, je znásilnění v zásadě považováno toliko za pohlavní styk s jiným partnerem.

4. Typologie znásilnění

Trestné činy znásilnění tvoří poměrně rozmanitou skupinu. Variabilita je natolik rozsáhlá, že je pro studium i praxi nezbytné rozdělovat znásilnění podle stanovených kritérií do jednotlivých podskupin. Studium jednotlivých typů pak následně získáváme kvalitnější poznání celku. Stavba konkrétní typologie se zpravidla odvíjí od toho, jaké aspekty se její autor snaží zdůraznit.

4.1. Členění znásilnění podle motivace

4.1.1. Agresivní znásilnění

Je motivované hněvem, pachatel je veden touhou po pomstě či odplatě. Charakteristická je agresivita provedení, jsou zde zřejmé tendence k urážení a ponižování poškozené.⁹ Cílem je poškozenou tělesně a duševně zranit.¹⁰ V odborné literatuře nalezneme závěr, že jde o projev pachatelova strachu z kastrace. Pachatel se cítí ohrožen ženou na své mužnosti.¹¹ Schneider ve své Kriminologii uvádí, že se tento typ znásilnění podílí na celkovém počtu cca. 20 %.¹²

4.1.2. Znásilnění motivované mocí

Je charakteristické touhou pachatele dokázat si svoji vlastní moc či sexuální výkonnost. Pachatel si již před činem představuje, jak mu bude poškozená vydána na milost a jak jí svým vynikajícím sexuálním výkonem plně pohlavně uspokojí. Pachatelovým cílem není zranění poškozené, ale může k němu dle situace dojít.¹³ Schneider ve své Kriminologii přirovnává tento typ znásilnění k sexuálnímu

⁹ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 120 citující GROTH, N.A. – BURGESS, A.W.: Male rape: Offenders and victims. In *American Journal of Psychiatry*, 137, 1980, p. 806 – 810.

¹⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

¹¹ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující COHEN, M.L. – GAROFALO, R. – BOUCHER, R. – SEGORN, T.: The psychology of rapist. In *Seminars in Psychiatry*, 3, 1971, p. 307 – 327.

¹² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

¹³ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 120 citující GROTH, N.A. – BURGESS, A.W.: Male rape: Offenders and victims. In *American Journal of Psychiatry*, 137, 1980, p. 806-810.

oloupení oběti. Přiklání se k závěru, že se pachatel snaží překonat pocit vlastní nedostatečnosti a potvrzuje svou maskulinitu. Pachatelé si dle něj představují, že oběť klade odpor pouze zdánlivě, a ve skutečnosti si přeje být znásilněna.¹⁴ Obdobně jako u předchozího typu se zde můžeme setkat s názorem, že takovéto znásilnění představuje svébytný způsob obrany proti nechtěným homosexuálním přáním. Muž si jím dokazuje svou orientaci na osoby ženského pohlaví.¹⁵ O tomto typu znásilnění tak lze někdy uvažovat jako o takzvaném kompenzujícím znásilnění.¹⁶ Dle Schneidera jde o nejčetnější typ znásilnění podílející se na celkovém počtu cca. 50 %.¹⁷

4.1.3. Znásilnění motivované sexuální deviací

Je svébytnou kategorií, která odráží nižší či vyšší stupeň pachatelovy parafilní (sexuálně deviantní) orientace. Pachatele pohlavně vzrušuje bolest a strach poškozené. Fyzické násilí může nabývat až extrémních forem, pachatel oběť mučí, používá pomůcky, mohou se objevit prvky ritualizace a symbolické destrukce. Jednání pachatele může vést až k zavraždění oběti.¹⁸ Sadistické znásilnění se v typologiích poměrně často objevuje jako samostatná kategorie. Je to dáno diagnostikovatelnou parafilii (sexuální deviací), již můžeme pachatele oddělit od sexuologicky „normálně“ orientovaných pachatelů. Některé typologie sadistické znásilnění přisuzují pachatelům nenávidějícím ženy.^{19, 20} Dle Schneidera se tento typ znásilnění podílí na celkovém počtu cca. 5 %.²¹

¹⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

¹⁵ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující COHEN, M.L. – GAROFALO, R. – BOUCHER, R. – SEGORN, T.: The psychology of rapist. In: *Seminars in Psychiatry*, 3, 1971, p. 307 – 327.

¹⁶ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RADA, R.T.: Classification of the rapist. In: R.T. RADA (ed.), *Clinical aspects of the rapist*. New York: Grune and Stratton, 1978, p. 117 – 132.

¹⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

¹⁸ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 120 citující GROTH, N.A. – BIRNBAUM, A.W.: *Male who rape: The psychology of the offender*. New York: Plenum, 1979.

¹⁹ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RENFREW, J.W.: *Aggression. A Biopsychological Approach*. New York: Oxford University Press, 1997.

²⁰ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující GUTTMACHER, M.S. – WEINHOFEN, H. – *Psychiatry and the law*. New York: Norton, 1952.

²¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

4.1.4. Skupinové znásilnění

Je považováno za samostatnou kategorií proto, že zde do popředí vystupuje snaha o dosažení a udržení respektu členů skupiny. Typicky jde o pachatele z řad mladistvých či mladých dospělých.²² Pohlavní uspokojení není primárním cílem, účastí na znásilnění pachatel především potvrzuje svou příslušnost ke skupině a zastávanou sociální roli.²³ Dle Schneidera se tento typ znásilnění podílí na celkovém počtu cca. 5 %.²⁴

4.1.5. Znásilnění k ukojení nahromaděného pohlavního pudu

Při zkoumání méně samozřejmých příčin znásilnění bychom neměli zapomínat na skutečnost, že v některých případech může jít opravdu především o to, že se pachatel tímto způsobem rozhodne ukojit svůj nahromaděný pohlavní pud.²⁵ Pachatel nemá potřebu se mstít či si dokazovat svou mužnost, není pod vlivem své parafílie ani deviantní skupiny, je zde přítomna plánovitost, pro kterou znásilnění není dost dobře možné označit jako impulzivní. Pachatel pocituje potřebu ukojit svůj pohlavní pud, a rozhodne se vyhledat vhodný cíl útoku. Znásilní proto, že chce a může.

4.1.6. Impulzivní znásilnění

Jde o znásilnění pod vlivem situačního stresu²⁶ či o spontánní využití vyskytnuvší se příležitosti.²⁷ Schneider ho uvádí jako poměrně častý typ znásilnění, podílející se na celkovém počtu 20 %.²⁸

²² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

²³ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 120 – 121 citující AMIR, M.: *Patterns of forcible rape*. Chicago: University of Chicago Press, 1971.

²⁴ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

²⁵ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující GUTTMACHER, M.S. – WEINHOFEN, H. – *Psychiatry and the law*. New York: Norton, 1952.

²⁶ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RADA, R.T.: Classification of the rapist. In: R.T. RADA (ed.), *Clinical aspects of the rapist*. New York: Grune and Stratton, 1978, p. 117 – 132.

²⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

²⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307 citující SCHNEIDER, H. J. *Kriminologie*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1987, s. 591.

4.2. Členění znásilnění podle vztahu oběti a pachatele

4.2.1. Znásilnění neznámým pachatelem

V tomto případě mezi obětí a pachatelem neexistuje žádný předchozí vztah. Pachatel vyhledává místa vhodná k útoku na osamělou ženu či vyhledává vhodnou oběť, kterou následně sleduje a čeká na vhodnou příležitost k útoku. V těchto případech jsou časté intenzivní násilí či hrozby.²⁹ Z kriminalistického hlediska je třeba poukázat na možnost výskytu stop v místě, kde pachatel čekal v úkrytu na oběť, případně mohou existovat paměťové stopy vytvořené ve fázi typování oběti. Může jít například o řidiče nočního autobusu, který si povšíml muže, jenž na dotčené zastávce vystoupil společně s následně znásilněnou ženou, či hosty podniku, kteří si zapamatovali podivně se chovajícího hosta. V případě trestného činu znásilnění je v těchto situacích výhodou poměrně vysoká ochota veřejnosti spolupracovat s policií.

4.2.2. Znásilnění po navázání povrchní známosti

Do této skupiny řadíme případy, kdy mezi obětí a pachatelem došlo před spácháním trestného činu k navázání povrchní známosti. Budoucí útočník např. nabídl ženě odvoz či doprovod, pozval ji k sobě „na skleničku“ a podobně. Mezi dotčenými tedy prvotně proběhla určitá míra sociální interakce, s kterou obě strany souhlasily, nicméně následně došlo k donucení oběti k souloži či jinému obdobnému pohlavnímu styku násilím, pohrůzkou násilí či k tomu bylo zneužito její bezbrannosti. K násilí či k přímé pohrůzce bezprostředního násilí dochází často v závislosti na intenzitě odporu oběti. Oproti případům z první skupiny je zde vyšší šance na nalezení stop dosvědčujících prvotní sociální interakci, tu ovšem pachatel nemusí nutně popírat, ale naopak na ni může poukazovat a stavět na ní své tvrzení, že k souloži či k jinému obdobnému pohlavnímu styku došlo ze strany oběti dobrovolně.

²⁹ MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 72.

4.2.3. Znásilnění známým pachatelem

Třetí skupinu pak tvoří případy, kdy mezi obětí a pachatelem existoval vztah nad rámec pouhé povrchní známosti. Pachatel je tak například příbuzným, kolegou či známým oběti. I v tomto případě je míra násilí či pohrůžky násilí zpravidla závislá na odporu, s kterým oběť vzdoruje úmyslu pachatele vykonat s ní pohlavní styk.

5. Historický exkurz

5.1. Právní úprava znásilnění za první republiky³⁰

V Československou republikou přejatém zákoně č. 117/1852 ř. z. nalezneme skutkovou podstatu, kterou bychom v současnosti označili jako znásilnění, pod názvem násilné smilstvo upravenou v ustanoveních §§ 125 až 127. Systematicky je tato skutková podstata řazena mezi zločiny, a to do hlavy čtrnácté označené slovy „o násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva“.

§ 125

Násilné smilstvo

Kdo osobu ženskou nebezpečným vyhrožováním, skutečně vykonaným násilím nebo lstivým omámením smyslů učiní neschopnou, by mu odpor činila, a v stavu tomto ji zneužije k mimomanželské souloži, dopustí se zločinu násilného smilstva.

§ 126

Trest

Trestem násilného smilstva jest těžký žalář mezi pěti a deseti lety. Vzešla-li z toho násilí osobě, již ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, prodloužen buď trest na deset až i do dvaceti let. Byla-li osobě, již bylo ublíženo, zločinem tím způsobena smrt, tresce se těžkým žalářem doživotním.

§ 127

Mimomanželská soulož, předsevzatá s osobou ženskou, která bez příčinění pachatelova jest bezbranná nebo bez sebe, anebo, která ještě nedokonala čtrnáctý rok věku svého, budiž též pokládána za smilstvo násilné a potrestána buď podle § 126.

Trestný čin, respektive zločin násilného smilstva dle ustanovení § 125 zákona č. 117/1852 ř. z., měl některé shodné a některé odlišné prvky ve srovnání s pozdější právní úpravou trestného činu znásilnění. Předmětem tohoto trestného činu mohla být toliko žena. Jednání pachatele spočívalo v tom, že ženu uvedl do stavu, kdy nebyla schopna činit odpor, a tohoto jejího stavu zneužil k vykonání mimomanželské soulože. Pachatel mohl odpor vyloučit různými způsoby. Zaprvé mohl v ženě zlomit vůli k odporu nebezpečným vyhrožováním. Zadruhé mohl odpor zlomit přímým

³⁰ Dle zákona č. 117/1852 ř. z. ve znění k 1. 1. 1927.

působením násilí. Zatřetí mohl ženě lstivě omámit smysly. První uvedené jednání můžeme přirovnat k současné pohrůžce bezprostředního násilí, druhé a třetí jednání pak násilí. Je na místě připomenout, že dle ustanovení § 89 odst. 6 trestního zákona č. 140/1961 Sb. je trestný čin spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí.

Z formulace „kdo osobu ženskou... učiní.. a v stavu tomto ji zneužije k mimomanželské souloži“ je zřejmá orientace na pachatele mužského pohlaví. Dikce zákona předpokládala pachatele, který svým jednáním způsobil, že se mu žena nebyla schopna bránit, a tohoto stavu následně využil k tomu, aby s ní vykonal soulož. Takovouto úpravu můžeme postavit do protikladu s novějším pojetím, kdy se trestného činu znásilnění dopustí ten, „kdo... donutí ženu k souloži...“ V současnosti je tak možná situace, kdy někdo naplní skutkovou podstatu znásilnění pouhým donucením, a soulož samotnou vykoná jiná osoba, která si ani nemusí být vědoma toho, že poškozená byla k souloži donucena.

Za násilné smilstvo se dle ustanovení § 127 zákona č. 117/1852 ř. z. považovala též mimomanželská soulož s ženou, která byla v době činu bez přičinění pachatele „bezbranná nebo bez sebe“ a soulož s ženou mladší 14 let. V první části tohoto ustanovení můžeme spatřovat současné zneužití bezbrannosti k vykonání soulože. Z moderního pohledu je zajímavější skutečnost, že za násilné smilstvo byla považována jakákoliv soulož s ženou mladší 14 let. Dle současné právní úpravy by se dobrovolná soulož mezi trestně odpovědným pachatelem a dívkou mladší 14 let kvalifikovala jako trestný čin pohlavního zneužívání. Oproti tomu dle zákona č. 117/1852 ř.z by šlo o násilné smilstvo bez ohledu na to, zda byla soulož dobrovolná, či k ní byla dívka donucena.

Ve výše uvedených případech bylo cílem jednání pachatele vykonání mimomanželské soulože. Zde vidíme, že právní úprava násilného smilstva obsahovala takzvanou manželskou exempci, a tudíž nemohlo dojít k spáchání tohoto trestného činu mezi manželi.

Základní trestní sazba činila pět až deset let těžkého žaláře. Úprava pamatovala na okolnosti opravňující použití vyšší sazby. Dle ustanovení § 126 zákona č. 117/1852

ř.z tak bylo možné uložit trest deset až dvacet let těžkého žaláře, pokud byla poškozené osobě způsobena důležitá škoda na zdraví nebo na životě. Pokud byla poškozené osobě způsobena smrt, ukládal se těžký žalář na doživotí.

Nyní se v krátkosti podívejme na ustanovení § 128 zákona č. 117/1852 ř. z., upravujícího zločin zprznění. Tato skutková podstata dopadala na případy, kdy pachatel pohlavně zneužil oběť k „ukájení svých chlípných choutek“ jiným způsobem nežli tím, jaký upravovala skutková podstata násilného zprznění. Chráněni byli nejen chlapci a dívky mladší 14 let, ale též veškeré ostatní osoby, které byly bezbranné nebo bez sebe. Vidíme zde zásadní rozdíl v režimu ochrany proti pohlavnímu styku ve formě soulože a jiným jeho formám. Manželka tak nemohla být svým mužem znásilněna, ale její muž mohl být trestně stíhán v případě, kdy by jí ve stavu bezbrannosti pohlavně zneužil jiným způsobem. Stejně tak byli proti jinému pohlavnímu zneužití chráněni i muži.

Pro úplnost je na místě dodat, že k ochraně před homosexuálním znásilněním přispívala též existence zločinu smilstva proti přírodě dle ustanovení § 129 zákona č. 117/1852 ř. z., které postihovalo soulož mezi osobami téhož pohlaví bez ohledu na její dobrovolnost či vynucenost.

5.2. Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Trestní zákon nabyl účinnosti dne 1. 8. 1950. Trestný čin znásilnění byl upraven v ustanovení § 238, systematicky zařazeného do druhého oddílu hlavy sedmé zvláštní části trestního zákona. Trestný čin znásilnění tak byl shodně s trestním zákonem č. 40/1961 Sb.³¹ zařazen do hlavy obsahující ustanovení o trestných činech proti svobodě a důstojnosti člověka a do oddílu obsahujícího ustanovení o trestných činech proti důstojnosti člověka.

³¹ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. nepoužívá termín „důstojnost člověka“, nýbrž „lidská důstojnost“. Tento terminologický rozdíl však nemá z hlediska právního obsahu relevanci.

5.2.1. Původní znění

§ 238

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému účelu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na pět až na deset let.

(2) Odnětím svobody na deset až na dvacet let bude pachatel potrestán,

- a) má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek těžkou újmu na zdraví, nebo*
- b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*

(3) Odnětím svobody na doživotí bude pachatel potrestán, má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek smrt.

Jde, jak vidíme, o právní úpravu, která byla jen s dílčími změnami převzata i novějším trestním zákonem č. 140/1961 Sb. Ve srovnání se starším zákonem č. 117/1852 ř. z. je možno poukázat především na odstranění exempce manželství a reformulaci, která, jak bylo výše uvedeno, umožňuje, aby tento trestný čin spáchala i žena tím způsobem, že donutí jinou ženu násilím nebo pohrůzkou násilí k souloži s mužem.

Základní i kvalifikované trestní sazby se ve srovnání se zákonem č. 117/1852 ř. z. nezměnily. Novinkou je pro nás okolnost opravňující použití vyšší trestní sazby uvedená v § 238 odst. 2 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb. Trest odnětí svobody na deset až dvacet let tak má být uložen též tehdy, je-li přítomna „jiná zvláště přitěžující okolnost“. Pojem zvláště přitěžující okolnost definuje § 75 odst. 4 zákona č. 86/1950 Sb. Jde o takovou okolnost, která s trestným činem zpravidla nebývá spojena a která pro svou důležitost zvyšuje nebezpečnost činu nebo pachatele pro společnost. Nutno dodat, že takovéto vymezení okolnosti podmiňující vyšší trestní sazbu bylo dosti neurčité a ponechávalo značný prostor pro uvážení soudu.

5.2.2. Novelizace zákonem č. 63/1956 Sb.

Dne 1. 1. 1957 vstoupila v účinnost novela trestního zákona, která změnila trestní sazbu uvedenou v ustanovení § 238 odst. 3. V případě, kdy mělo znásilnění za

následek smrt, měl být pachatelé uloženi trest odnětí svobody v rozmezí patnácti až pětadvaceti let a nikoliv trest odnětí svobody na doživotí.

5.3. Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Trestní zákon, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1962 nepřinesl z hlediska systematického zařazení trestného činu znásilnění žádné novinky. Najdeme ho ve zvláštní části zařazený do osmé hlavy pojednávající o trestných činech proti svobodě a lidské důstojnosti, respektive v druhém oddíle této hlavy pojednávajícím o trestných činech proti lidské důstojnosti.

5.3.1. Původní znění

§ 241

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo*
- b) spáchá-li takový čin na ženě mladší než patnáct let.*

(3) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Oproti předchozí právní úpravě došlo k snížení trestních sazeb. Základní trestní sazba byla snížena z pěti až deseti let na tři léta až osm let odnětí svobody. V případě skutkové podstaty kvalifikované dle druhého odstavce byla sazba snížena z deseti až dvaceti let na pět až dvanáct let odnětí svobody. Sazba dle třetího odstavce pak byla snížena z patnácti až pětadvaceti let na deset až patnáct let odnětí svobody.

Okolnost opravňující použití vyšší trestní sazby uvedená v § 238 odst. 2 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb. byla nahrazena zněním „způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví“.

5.3.2. Novelizace zákonem č. 557/1991 Sb.

Novelizace provedená zákonem č. 557/1991 Sb. znamenala pro dikci ustanovení § 241 trestního zákona 140/1961 Sb. toliko změnu dolní hranice základní trestní sazby dle prvního odstavce ze tří na dvě léta. Novela vstoupila v účinnost k 1. 1. 1992.

5.3.3. Novelizace zákonem č. 144/2001 Sb.

§ 241

Znásilnění

(1) Kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě mladší než osmnáct let.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví, nebo*
- b) spáchá-li takový čin na osobě mladší než patnáct let.*

(4) Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Tato v současnosti poslední novelizace znění § 241 trestního zákona č. 140/1961 nabyla účinnosti dne 1. 5. 2001 a přinesla zásadní změny v koncepci trestného činu znásilnění.

V dikci zákona byla slova „donutí ženu“ nahrazena slovy „donutí jiného“, předmětem trestného činu znásilnění tak již dále nemusí být toliko osoba ženského pohlaví, ale znásilnit je možné i muže. Soulož přestala být jedinou postihovanou formou pohlavního styku, a nově je tak možné naplnit skutkovou podstatu trestného činu znásilnění i donucením či zneužitím bezmocnosti „k jinému obdobnému pohlavnímu styku“.

Formulace „jiný obdobný pohlavní styk“ byla již v době přijetí zákona kritizována pro svoji neurčitost.³²

K přijetí této úpravy neopominutelným způsobem přispěla medializace série trestných činů pachatele přezdívaného médii „Fantom Jižního Města“, který se opakovaně dopouštěl útoků, při kterém oběti nutil k orálnímu či análnímu pohlavnímu styku. Tyto činy bylo vzhledem k tehdy platné právní úpravě nutné kvalifikovat jako trestné činy vydírání.

Mylný by však byl závěr, že toliko od účinnosti této novely bylo možné, aby trestný čin znásilnění spáchala žena. Žena sice nebyla podle původní právní úpravy schopna sama naplnit objektivní stránku znásilnění, ale mohla být stíhána jako spolupachatelka, která donutila jinou ženu k souloži či se na jejím donucení podílela. Jako příklad lze uvést Rt 28/84 1 T 12/83.³³

V textu ustanovení § 241 dále přibyl odstavec, upravující novou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.³⁴ Dle něj se pachateli uloží trest odnětí svobody na tři léta až deset let, pokud znásilní osobu, která sice již dovršila 15. rok věku, ale je stále mladší 18 let.

³² CÍSAŘOVÁ, D.: Ke koncepci postihu trestných činů proti lidské důstojnosti. In *Trestní právo*, 2001, č. 11, s. 7. MITLÖHNER, M.: Několik úvah nad trestným činem znásilnění podle § 241 trestního zákona po novele. In *Trestní právo*, 2002, č. 10, s. 12.

³³ V tomto případě spolupachatelka opakovaně násilím držela svojí dceru z prvního manželství za ruce a roztahovala jí nohy tak, aby s ní mohl její otcím vykonat soulož. Pro ilustraci lze dále dodat, že k tomuto pokračujícímu trestnému činu podle § 9 odst. 2, § 241 odst. 1, 2 písm. b), § 241 odst. 1 trestního zákona docházelo na základě dohody spolupachatelů, že otcím poškozené zanechá styků s cizími ženami, pokud mu matka poškozené zajistí možnost vykonávat pohlavní styk s její dcerou.

³⁴ Odstavec byl vložen za první odstavec § 241, došlo tak k posunu číslování původního druhého a třetího odstavce.

6. Trestný čin znásilnění dle návrhu nového trestního zákona

Snahy o rekonstrukci našeho trestního práva hmotného vyvrcholily v roce 2004, kdy byl Poslanecké sněmovně jako tisk 744 předložen vládní návrh trestního zákona. Poslanecká sněmovna návrh v listopadu 2005 schválila, ale Senát v únoru 2006 návrh zákona zamítl. Návrh nového trestního zákona neměl v Poslanecké sněmovně dostatečnou podporu a Senát se nepodařilo přehlasovat. Nicméně i tak nelze tento legislativní počín pominout, zvláště lze-li předpokládat, že půjde o výchozí materiál pro další návrh rekonstrukce trestního zákona.³⁵

Trestný čin znásilnění měl být upravený ustanovením § 161, který byl systematicky řazen do třetí hlavy zvláštní části zákona, pojednávající o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Trestným činům, jejichž podstata úzce souvisí s pohlavním pudem, byla tedy, jak vidíme, věnována samostatná hlava. Její označení vychází ze systematiky zákona č. 140/1961 Sb. Je nepochybné, že jde o trestné činy v sexuální oblasti, nicméně lze diskutovat o tom, zdali je hlavním skupinovým objektem v této hlavě obsažených činů lidská důstojnost. Účelem této práce není řešit problematiku označení třetí hlavy zvláštní části zamítnutého nového trestního zákona, nicméně je na místě podotknout, že by bylo možné zamyslet se nad tím, zdali je nejvhodnější název, který sám o sobě vzhledem ke svému jazykovému významu dokládá, že oběti těchto trestných činů ztrácejí z pohledu nezúčastněných občanů část své důstojnosti, a předpokládá se u nich přinejmenším určité „poškození“ způsobené trestným činem. Dle názoru autora této práce by v případě této hlavy bylo vhodnější použití střídmejšího označení „Trestné činy sexuální“.

§ 161

Znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží, na dítěti, nebo se zbraní.

³⁵ Text návrhu zákona je používán ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou.

(3) *Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,*

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,*
- b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy, anebo*
- c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.*

(4) *Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.*

(5) *Příprava je trestná.³⁶*

Navrhovaná právní úprava by přinesla zásadní proměnu skutkové podstaty trestného činu znásilnění. Znásilnění zde bylo chápáno velmi široce a je na místě položit si otázku, zdali by nešlo o zbytečné narušování právního vědomí laické i odborné veřejnosti a nebylo-li by vhodnější vedle stávajícího trestného činu znásilnění konstruovat novou skutkovou podstatu, kde by byla přinejmenším některá pod znásilnění nově podřazená jednání podchycena samostatně.

Nyní si postupně projdeme obsažené změny. Základní skutková podstata zásadním způsobem rozšiřovala možnosti donucení pohrůžkou. Pohrůžka již nebyla omezena na hrozbu bezprostředním násilím a pro naplnění znaku plně postačovala pohrůžka jiné újmy, a to i nikoliv bezprostřední. Za znásilnění by tak bylo možné označit například případy, kdy pachatel donutil ženu k souloži výhrůžkou, že se dopustí násilí v časově nespecifikované budoucnosti, či situace, kdy by nadřizený pracovník přiměl svou podřízenou k pohlavnímu styku hrozbou, že ji propustí ze zaměstnání.

Nová podoba trestného činu znásilnění se liší nejen širší škálou možností donucení, ale i širším pojetím pohlavních aktivit, ke kterým donucení či zneužití bezbrannosti směřuje. Skutková podstata se neomezuje na soulož či jiný srovnatelný pohlavní styk, ale k naplnění postačí donucení k pohlavnímu styku obecně. Zde je na místě připomenout, že dle soudní judikatury³⁷ je pohlavním stykem jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Za znásilnění je tak podle nové úpravy například považováno i zneužití bezbrannosti k „nikoliv letnému“ osahávání.

³⁶ Dle návrhu je trestná příprava toliko těch trestných činů, u kterých je to výslovně uvedeno.

³⁷ Judikatura je v tomto ohledu dlouhodobě ustálená – viz. již Rt 316 Rozhodnutí Kr I 409/20.

Dle důvodové zprávy k návrhu nového trestního zákona bylo cílem změn ve skutkové podstatě znásilnění přísnější trestání vydírání směřujícího k pohlavnímu styku a trestní postih případů, kdy pachatel k provedení pohlavního styku zneužije cizí bezbrannost. Je ovšem otázkou, zdali ve skutečnosti nedošlo k ještě dalšímu rozšíření trestnosti, jelikož v případě vydírání dle ustanovení § 235 zákona č. 140/1961 Sb. je v případě donucení pohrůzkou jiné újmy požadováno, aby šlo o pohrůzku těžkou újmou, zatímco v případě nové právní úpravy znásilnění není požadavek na kvalifikovaný stupeň hrozící újmy stanoven. Při vytržení z kontextu by bylo sice možné dovozovat, že k donucení je z podstaty věci nutná vyšší závažnost hrozby, ale proti možnosti takového výkladu je možné namítat navrhovanou úpravu trestného činu vydírání, ve které bylo opětovně požadováno, aby v případě pohrůzky jinou újmou šlo o újmu těžkou. Navrhovaná právní úprava tak zřejmě rozlišovala donucení pohrůzkou jinou újmou od pohrůzky jinou těžkou újmou, a objektivní stránka trestného činu znásilnění by tak byla v tomto aspektu širší než objektivní stránka trestného činu znásilnění.

Základní trestní sazba byla stanovena na 6 měsíců až 5 let. Jednání obsažené v základní skutkové podstatě by tak bylo přísněji trestné, než jak je tomu u základní skutkové podstaty trestného činu vydírání podle současné i navrhované právní úpravy. Trestní sazba by však byla nižší, než jak je tomu v současnosti podle ustanovení § 241 odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb.

Dle druhého odstavce by se uložil trest odnětí svobody na dvě léta až na deset let, pokud by byl čin spáchán souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží. Jednání, které je podle současné právní úpravy součástí základní skutkové podstaty, by se tak stávalo toliko okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby. Dle důvodové zprávy bylo účelem použití termínu „pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží“ odstranění nejasností spojených s výkladem v současnosti používaného termínu „jiný obdobný pohlavní styk“. Je možné položit si otázku, nakolik by se to novému termínu v praxi podařilo.

Podle staré právní úpravy bylo nutné srovnávat „obdobnost“ pohlavního styku, zatímco u nové úpravy je rozhodujícím kritériem „srovnatelnost způsobu provedení“. Jak stanovit hranice srovnatelného? Vyjdeme-li ze soulože jako průniku penisu do vaginy, mohli bychom za srovnatelné označit případy, kdy je zde stejný mechanismus působení (průnik) a alespoň jeden z výše uvedených genitálů. Pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží by tak mohl být průnik penisu do jiného tělního otvoru, než je pochva (ústa, anální otvor) či pohlavní styk, při kterém do vaginy proniká předmět (vibrátor, tyč) či jiná část těla než je penis (prsty). Problematické je posouzení případů, kdy by došlo k pohlavnímu styku třením penisu o stehna, pozadí či prsy. Nedochozí zde k žádné formě průniku, takže by bylo nutné výše uvedené vymezení buď rozšířit, nebo srovnatelnost způsobu provedení v těchto případech odmítnout.

Podle druhého odstavce by se znásilnění dále kvalifikovalo v případech, kdy by byl čin spáchán na osobě mladší 18 let³⁸, či se zbraní³⁹. Prvně jmenovaná okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby je obsažena již v současné úpravě, druhá by byla naopak novinkou. Otázkou je, jak se stavět ke skutečnosti, že podle druhého odstavce by bylo nutné kvalifikovat jak znásilnění formou soulože s osobou starší 18 let, tak i znásilnění formou soulože osoby mladší 18 let i „znásilnění“ osoby mladší 18 let jiným druhem pohlavního styku (např. nikoliv letným osaháváním).

Podle současné právní úpravy je nízký věk znásilněné osoby okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby. V navrhované právní úpravě tak tomu sice je rovněž, ale pouze vůči široce definovanému znásilnění dle prvního odstavce. Skutečnost, že ke znásilnění kvalifikovaného objektu (osoby mladší 18 let) došlo též kvalifikovaným způsobem (souloží, pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží), nebylo v konstrukci skutkové podstaty zohledněno, a v praxi by bylo možné rozlišovat mezi donucením osoby mladší 18 let k nikoliv letnému osaháváním a donucením takovéto osoby k souloží či análnímu styku toliko ukládáním vyšších či nižších trestů podle shodné výměry uvedené pro druhý odstavec. Odst. 2 § 160 navrhovaného zákona stanoví sazbu 2 roky až 10 let; ve srovnání se současnou

³⁸ Dle ustanovení § 411 nového trestního zákona se dítětem, nestanoví-li trestní zákon jinak, rozumí osoba mladší 18 let.

³⁹ Dle ustanovení § 403 nového trestního zákona se zbraní rozumí cokoli, čím je možné učinit útok proti tělu důraznější.

sazbou 3 roky až 10 let pro znásilnění osoby mladší 18 let dle odst. 2 § 241 platného trestního zákona by proto teoreticky nebylo možné vyloučit ani to, že by pachatelům činů kvalifikovatelným podle odst. 2 § 241 trestního zákona byl v případě přijetí návrhu vyměřován pro shodné jednání nižší trest.

V třetím odstavci, stanovícím sazbu pět až dvanáct let, najdeme jednak podmiňující okolnosti nám známé z odst. 3 § 241 platného trestního zákona, tak i novou podmiňující okolnost spočívající v spáchání činu na osobě ve vazbě, trestu odnětí svobody, ochranném léčení, zabezpečovací detenci, ochranné nebo ústavní výchově nebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda. Je na místě opět zdůraznit, že se tyto okolnosti vztahovaly k široce definovanému znásilnění dle prvního odstavce. V důsledku toho by znásilnění podle odst. 3 do značné míry nahrazovalo současný trestný čin pohlavního zneužívání. U dětí, které by pro svůj nízký věk bylo nutné považovat za bezbranné, by se musel každý pohlavní styk kvalifikovat podle ustanovení § 161 odst.1,3 trestního zákona a u nikoliv bezbranných a mladších čtrnácti let⁴⁰ by následně bylo třeba rozlišovat, kdy byl pohlavní styk důsledkem donucení a kdy nikoliv. V případě, že by šlo o bezbranné dítě či byl styk následkem donucení, použila by se sazba pět až dvanáct let. Pokud nikoliv, použila by se sazba pro trestný čin pohlavního zneužívání, která činila v základní formě jeden rok až osm let. Zákon by tímto způsobem znatelně zpřísnil tresty za řadu činů, které jsou podle současné právní úpravy považovány za pohlavní zneužívání. Například pachateli, který nikoliv letmo osahával dítě ve věku 4 let⁴¹, by se vyměřil trest nikoliv z rozmezí jeden rok až osm let, ale z rozmezí pět až dvanáct let.

Čtvrtý odstavec navrhované právní úpravy v zásadě kopíruje odst. 4 § 241 současného trestního zákona s tím, že horní hranice trestní sazby je zvýšena na šestnáct let.

Z návrhu trestního zákona se je třeba ještě krátce zmínit o trestném činu sexuálního nátlaku podle ustanovení § 162. Tento trestný čin měl dopad na případy, kdy někdo

⁴⁰ Navrhovaný trestní zákon snižoval hranici trestní odpovědnosti na 14 let. V návaznosti na tuto změnu, byla i snížena věková hranice u trestného činu pohlavního zneužívání.

⁴¹ Dítě v takto nízkém věku je považováno za bezbranné, a tudíž jakýkoliv pohlavní styk s ním by bylo nutné považovat za znásilnění.

násilím, pohnutkou násilí nebo pohnutkou jiné újmy přinutí jiného k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování.

7. Stav a vývoj dle statistických dat

Statistická data o trestném činu znásilnění můžeme čerpat z několika typů statistik. Kriminalistická statistika⁴² sleduje především to, kolik trestných činů sledovaného druhu bylo zjištěno, míru objasněnosti, podíl vlivu návykových látek⁴³, počet činů spáchaných recidivisty⁴⁴, dětmi či mladistvými a kolik pachatelů spadajících do těchto kategorií bylo stíháno. Trestní statistika státních zastupitelství sleduje údaje o počtu osob, proti kterým bylo vedeno trestní stíhání či zkrácené přípravné řízení, o množství podaných obžalob a návrhů na potrestání⁴⁵, o četnosti zastavení trestního stíhání, odložení věci či jejího postoupení. Trestní statistika soudů shrnuje především údaje o počtu odsouzených osob⁴⁶, uložených trestů⁴⁷, uložených ochranných léčeních⁴⁸, počtu případů, ve kterých věc byla postoupena, řízení bylo zastaveno či obžalovaný byl zproštěn obžaloby. U každé z těchto statistik si je nezbytné uvědomit, jaká jsou používána kritéria. V kriminalistické statistice nalezneme počet zjištěných a objasněných trestných činů, do statistiky státních zastupitelství jsou zahrnuty činy známých pachatelů a v statistice soudů nalezneme údaje o činech odsouzených pachatelů. Dále je nutno pamatovat na kontinuální povahu trestního řízení a při práci s údaji brát zřetel na časové prodlevy mezi jednotlivými fázemi trestního řízení.

Základem následujícího zkoumání byla statistická data státních zastupitelství a soudů z let 1995 – 2005.⁴⁹

⁴² Statistika Policejního prezidia ČR, Evidenčně statistický systém kriminality.

⁴³ Před rokem 2003 statistika sledovala toliko podíl alkoholu.

⁴⁴ Kriminalistická statistika vychází z objasněnosti trestných činů a trestních rejstříků obviněných osob. Rozhodné je, zda dotčený již byl stíhán či odsouzen za úmyslnou trestnou činnost. Není z ní možné dovodit, kolik pachatelů bude následně odsouzeno a kvalifikováno podle § 34 písm. j) trestního zákona.

⁴⁵ Můžeme sledovat složení obžalovaných dle věku a pohlaví, evidovány jsou i obžaloby podle ustanovení o zvlášť nebezpečných recidivistech.

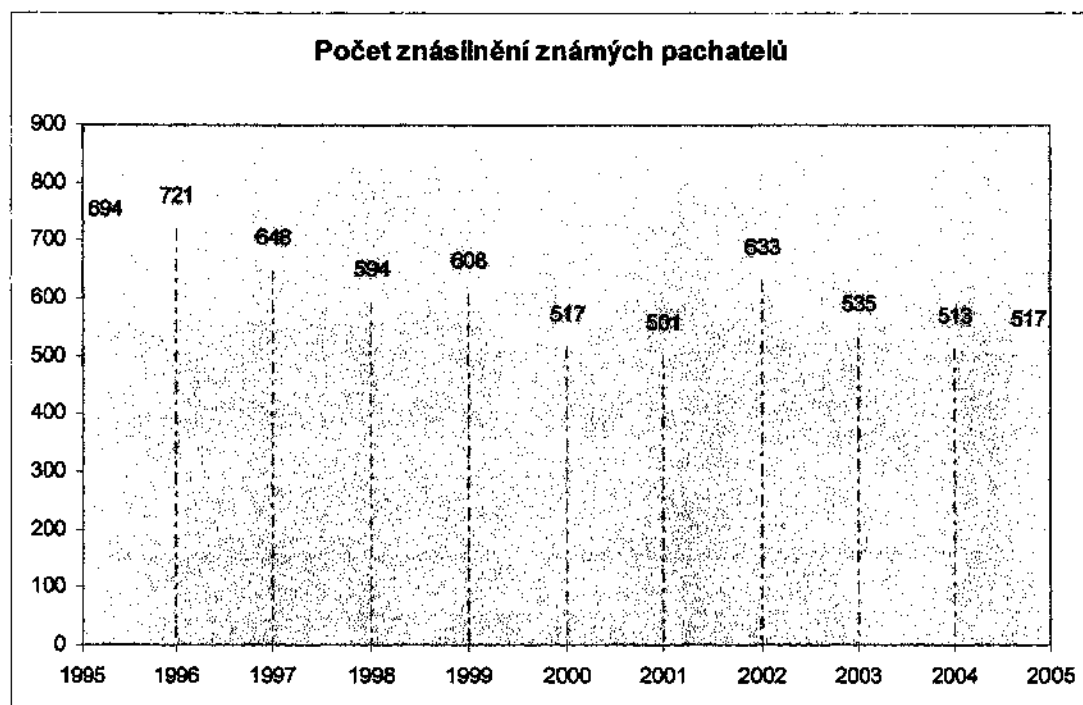
⁴⁶ Věkové složení, počet žen a dívek, vliv alkoholu a jiných návykových látek, počet recidivistů dle § 34 písm. j) trestního zákona

⁴⁷ Trest odnětí svobody podmíněně a nepodmíněně (do 1 roku, 1 – 5 let, 5 – 15 let, doživotí), zákaz činnosti, peněžitý trest, obecně prospěšné práce, jiný trest, upuštěno od potrestání.

⁴⁸ Profialkoholní, profitoxikomanické, ostatní.

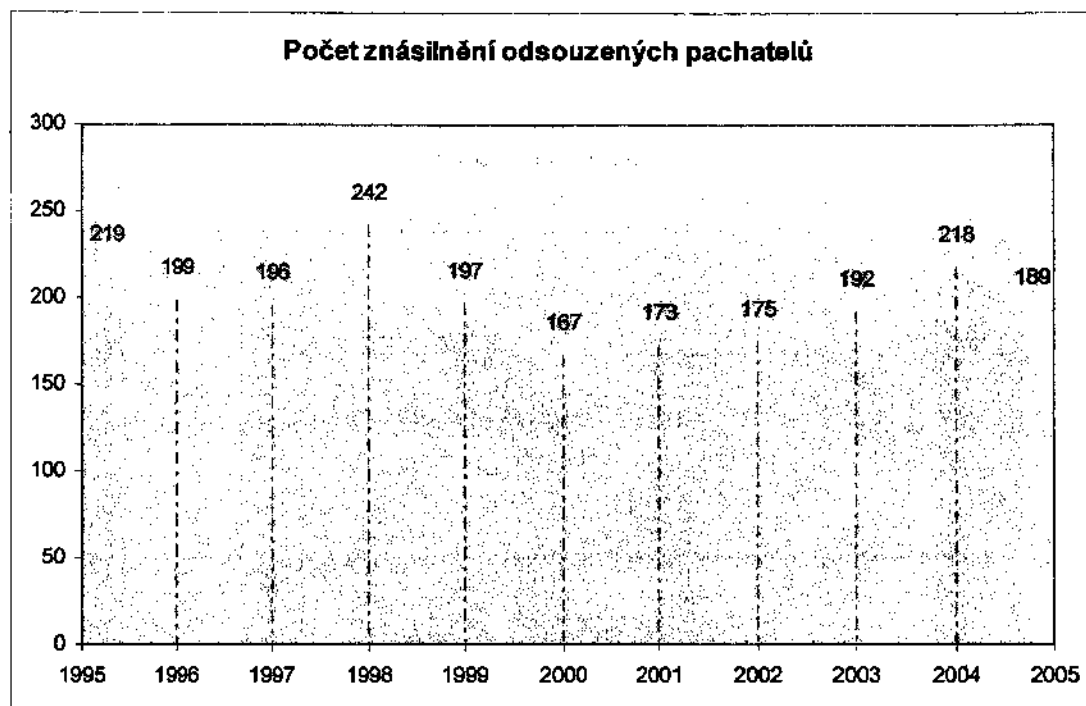
⁴⁹ Zdrojem dat jsou Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti České republiky z let 1995 až 2005 dle URL: <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145> [cit. 2007-01-16]

Statistika státních zastupitelství v tomto období eviduje v průměru 589⁵⁰ znásilnění spáchaných známými pachateli. Nejvyšší odchylku od tohoto průměru směrem dolů představuje rok 2001 s 501 případy a nejvyšší odchylku směrem nahoru rok 1996 se 721 případy. Nejvyšší odchylka od průměru tak činí 14,94 %.

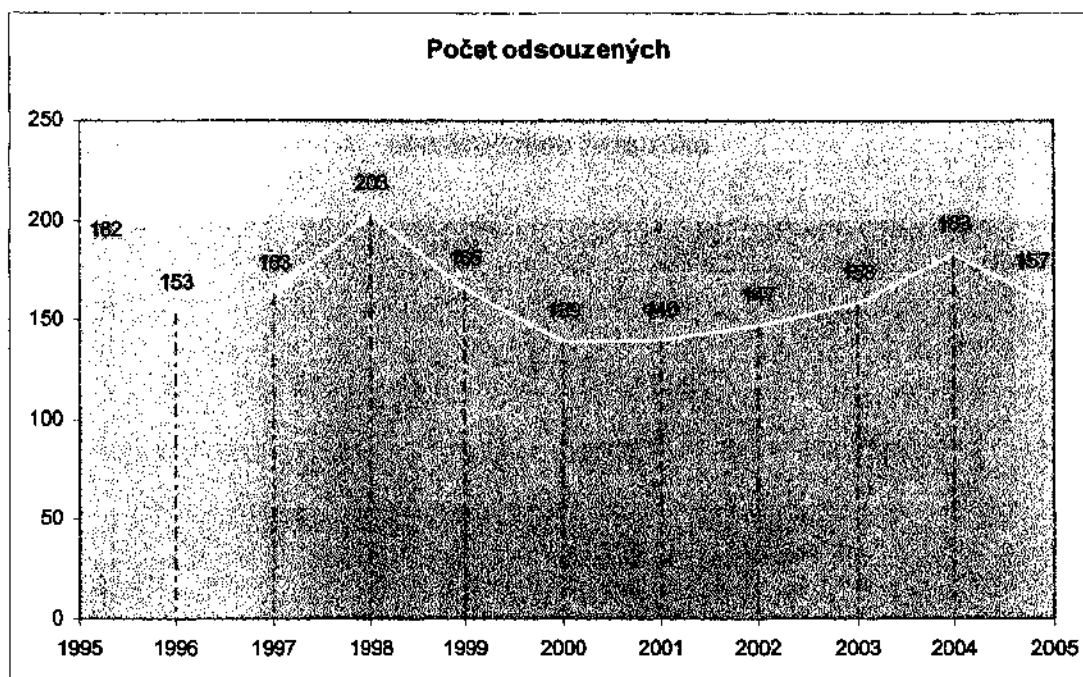
⁵⁰ Průměr zaokrouhlen na celé číslo.

Trestní statistika soudů pak v tomto období eviduje v průměru 197⁵¹ znásilnění spáchaných odsouzenými pachateli. Nejvyšší odchylku od výše uvedeného průměru směrem dolů představoval rok 2000 se 167 případy a nejvyšší odchylku směrem nahoru rok 1998 s 242 případy. Nejvyšší odchylka od průměru tak činí 22,84 %.

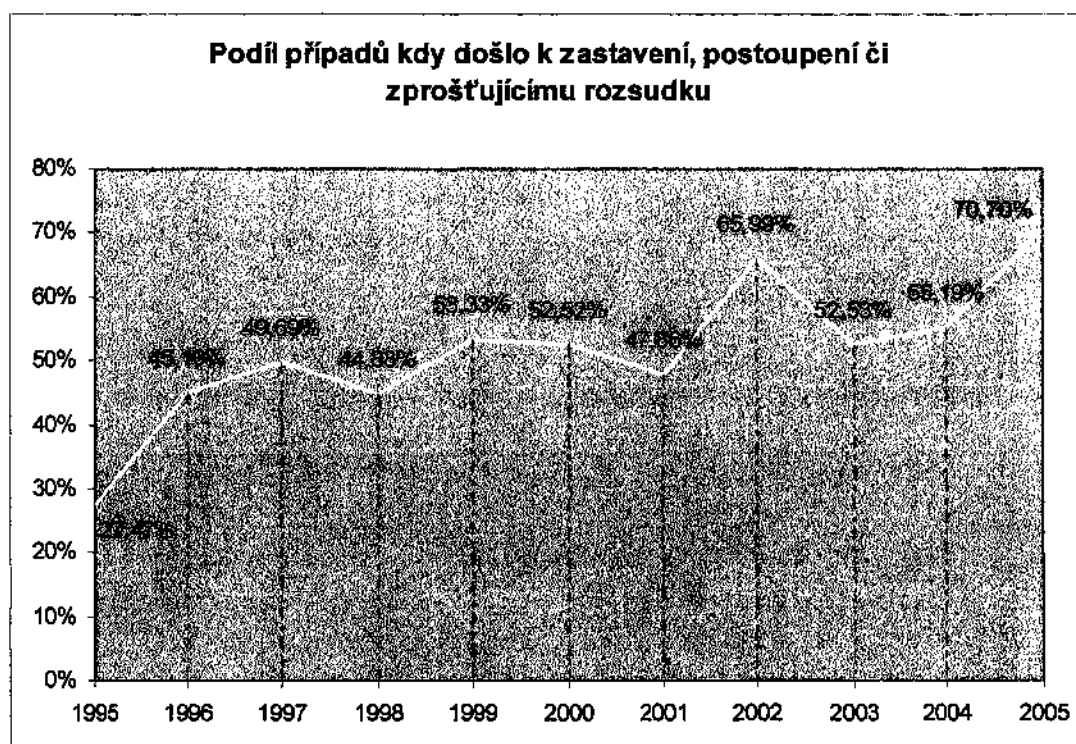
⁵¹ Průměr zaokrouhlen na celé číslo.

K zajímavým výsledkům vede práce s počtem odsouzených pachatelů. Za sledované období bylo pro trestný čin znásilnění odsouzeno v průměru 163⁵² pachatelů. Nejvyšší odchylku od výše uvedeného průměru směrem dolů představoval rok 2000 se 139 odsouzenými pachateli a nejvyšší odchylku směrem nahoru rok 1998 s 203 odsouzenými pachateli. Celková čísla ovlivňují především relativně vysoké počty odsouzených z let 1995, 1998 a 2004.

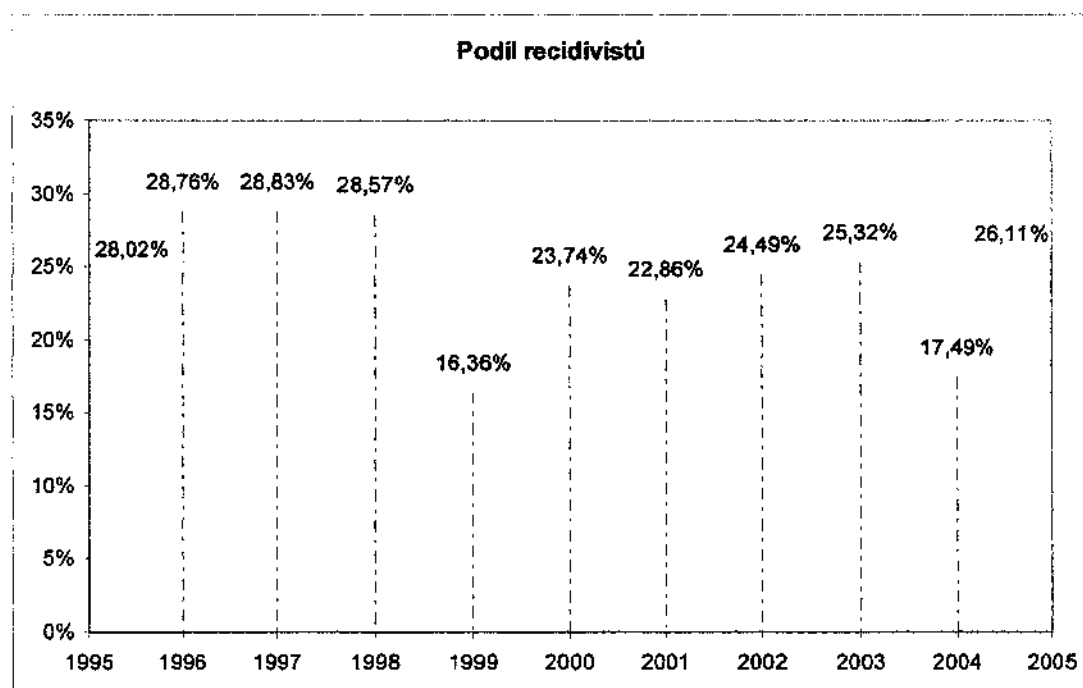
⁵² Průměr zaokrouhlen na celé číslo.

Vezmeme-li počet odsouzených pachatelů za jednotlivé roky a tato čísla vydělíme počty obžalovaných, kteří v daném roce byli zproštěni viny, získáme číselnou řadu, která nám názorně dokumentuje, kolik zprošťujících rozsudků nám připadá na jeden rozsudek odsuzující. Přes patrné výchyly můžeme poměrně jasně pozorovat trend nárůstu poměrného počtu zprošťujících rozsudků. Za celé sledované období činí průměrný poměr 0,51 zprošťujícího rozsudku na jeden rozsudek odsuzující. Vývoj je dobře patrný z následujícího grafu.

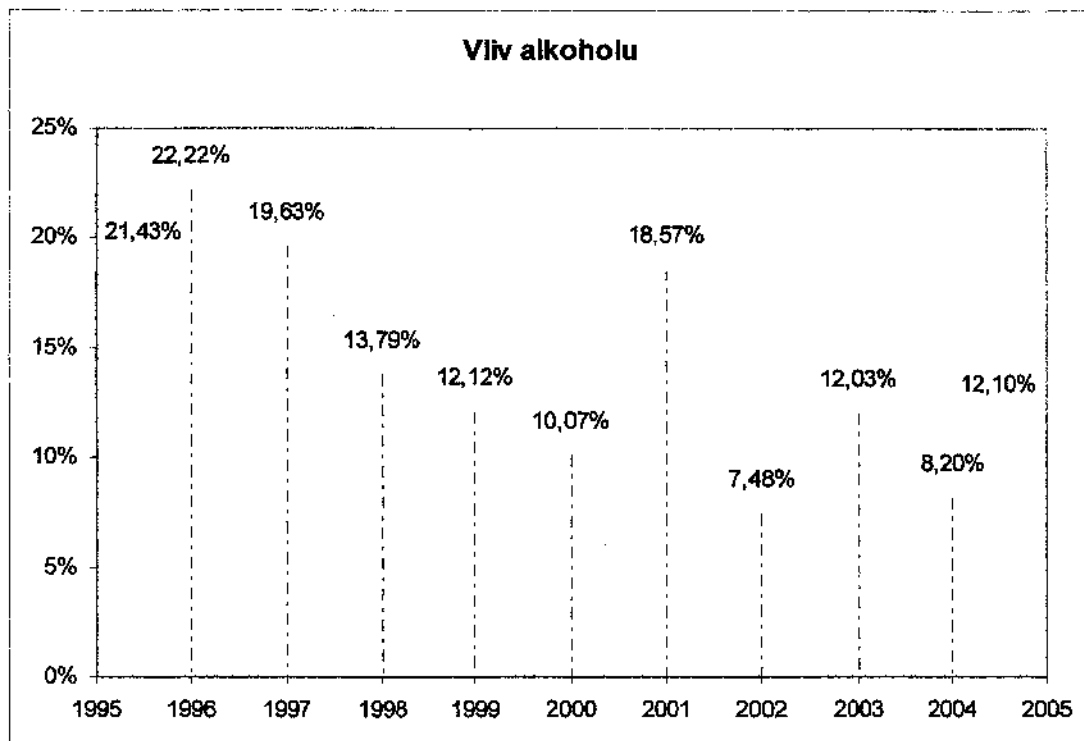

Podíl odsouzených žen je mizivý, v letech 1997, 1998 a 2005 šlo toliko o jednu ženu, v roce 2004 byly odsouzeny ženy tři. Podíl odsouzených žen na odsouzených pachatelích tak činil ve sledovaném období maximálně 1,64 % a zpravidla byl roven nule.

Další specifickou skupinu tvoří pachatelé označení soudy ve smyslu ustanovení § 34 písm. j) trestního zákona za recidivisty. V průměru tvořili ve sledovaném období 24,6 % odsouzených pachatelů, nicméně z čísel je zřetelně patrná odlišnost období let 1995 až 1998, kdy se podíl recidivistů pohyboval mezi 28 a 29 % a období od roku 1999, kdy dochází k znatelnému poklesu u recidivistů jak co do počtu odsouzených pachatelů, tak co do jejich poměrného zastoupení. V období let 1999 až 2005 bylo průměrné zastoupení recidivistů na celkovém počtu odsouzených pachatelů 22,34 %.

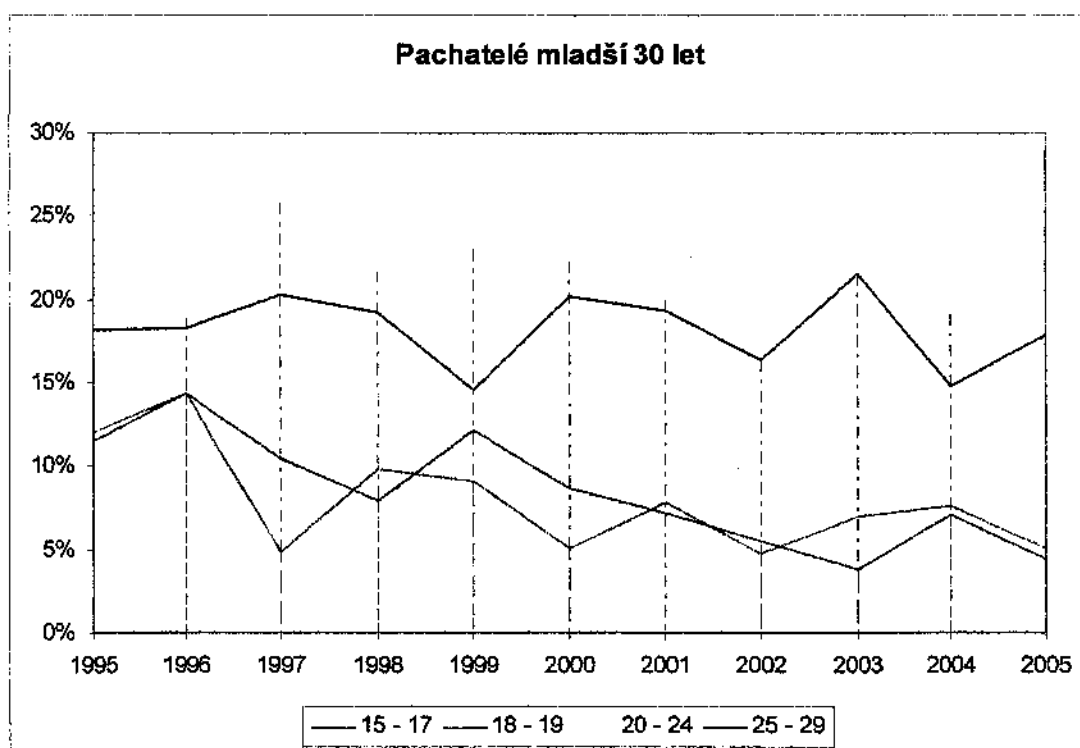
U trestného činu znásilnění se tradičně přikládá značný význam vlivu požití alkoholu. Dle trestní statistiky soudů byl ve sledovaném období vliv alkoholu shledán v průměru u 14,33 %⁵³ odsouzených pachatelů. Obdobně jako u recidivistů zde však můžeme oddělit období let 1995 až 1997 a následně získáme pro období 1998 až 2005 průměrný podíl 11,8 %⁵⁴. Výrazný a stabilní pokles významu vlivu alkoholu na pachatele nám ilustruje přiložený graf. Význam vlivu jiných návykových látek je z pohledu soudní statistiky okrajový. Ze sledovaných let nebyl v šesti letech tento vliv shledán ani jednou, čtyřikrát jednou a v roce 2003 dvakrát.

⁵³ Zaokrouhлено na 2 desetinná místa.

⁵⁴ Zaokrouhлено na 2 desetinná místa.

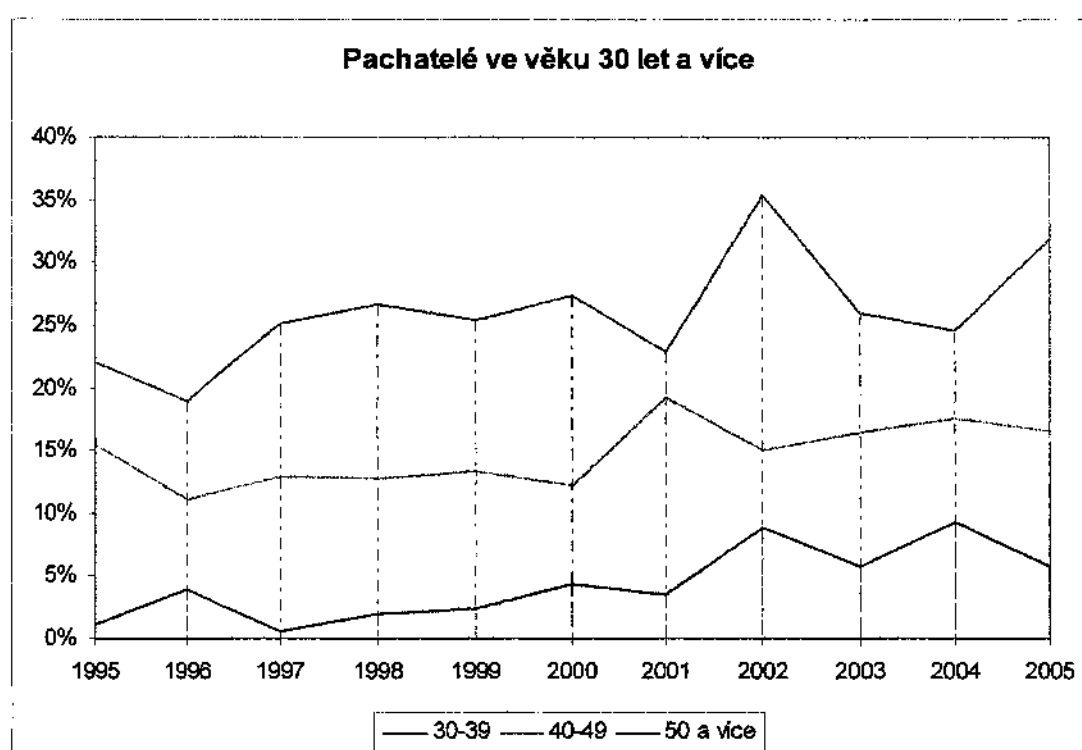
U trestné činnosti obecně a u trestného činu znásilnění zvláště lze stanovit předpoklad vysokého početního zastoupení mladých pachatelů. Za sledované období se pachatelé znásilnění mladší 30 let podíleli na celkovém počtu odsouzených pachatelů 54,9 %.⁵⁵ Jako první skupinu si vezmeme mladistvé pachatele. Za sledované období se podílejí na celkovém počtu odsouzených pachatelů v průměru 8,45 %. Druhou skupinu tvoří pachatelé ve věku 18 až 19 let. Tito se ve sledovaném období podílejí v průměru 7,97 %. Třetí skupinu tvoří pachatelé ve věku 20 až 24 let. U této skupiny činí průměrný podíl 20,27 %. Čtvrtou skupinu pachatelů mladších 30 let tvoří pachatelé ve věku 25 až 29 let. Průměrný podíl za sledované období činí 18,21 %. Pro ilustraci lze uvést, že zatímco v roce 1995 činil podíl těchto pachatelů 61,54 %, v roce 2005 šlo toliko o 45,86 %.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
15 - 17	11,54 %	14,38 %	10,43 %	7,88 %	12,12 %	8,63 %	7,14 %	5,44 %	3,80 %	7,10 %	4,46 %
18 - 19	12,09 %	14,38 %	4,91 %	9,85 %	9,09 %	5,04 %	7,86 %	4,76 %	6,96 %	7,65 %	5,10 %
20 - 24	19,78 %	18,95 %	25,77 %	21,67 %	23,03 %	22,30 %	20,00 %	14,29 %	19,62 %	19,13 %	18,47 %
25 - 29	18,13 %	18,30 %	20,25 %	19,21 %	14,55 %	20,14 %	19,29 %	16,33 %	21,52 %	14,75 %	17,83 %

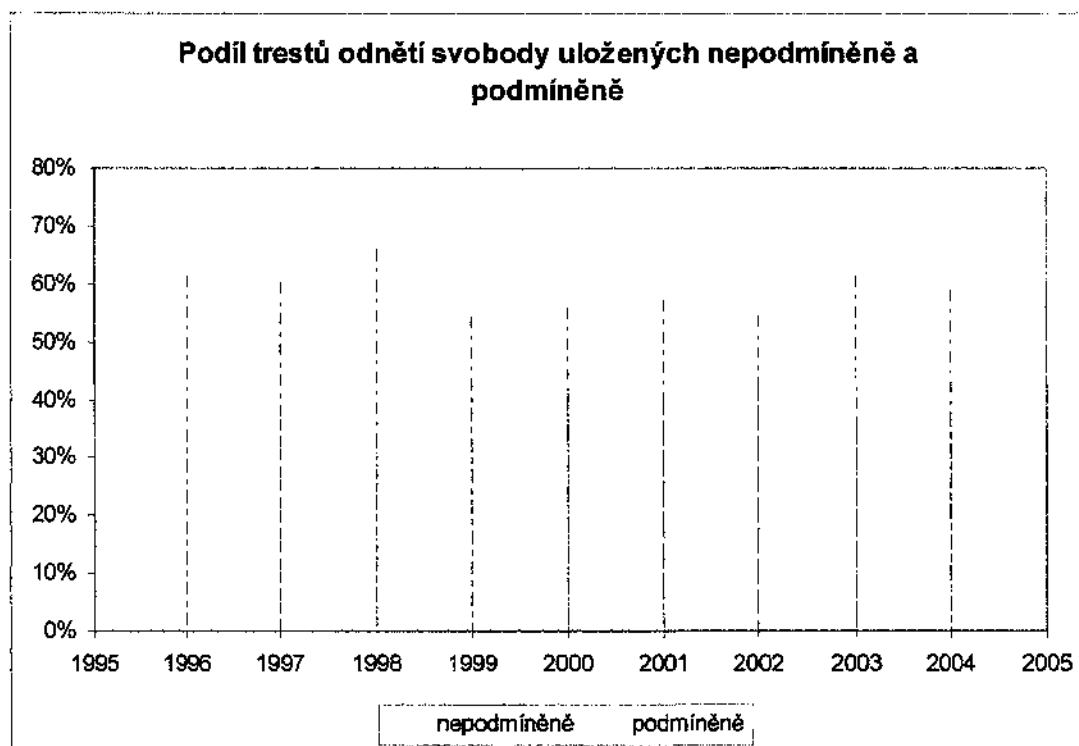
⁵⁵ Zaokrouhleno na celá čísla.

Pro účely statistiky se pachatelé, kteří dovršili 30 rok věku, dělí do tří skupin. První skupinu tvoří pachatelé ve věku 30 až 39 let. Tato skupina se podílí v průměru 26,01 %. Druhou skupinu tvoří pachatelé ve věku 40 až 49 let. Zde bylo za sledované období zastoupení již zřetelně nižší. Průměrná hodnota činí 14,77 %. Poslední sledovanou skupinou jsou pachatelé ve věku 50 a více let. Tito pachatelé byli na počátku sledovaného období mezi odsouzenými zastoupeni jen minimálně, avšak v jeho průběhu dochází k výraznému růstu a v roce 2004 spadalo do této věkové kategorie 9,29 % všech odsouzených. Průměrné zastoupení za sledované období je 4,32 %.

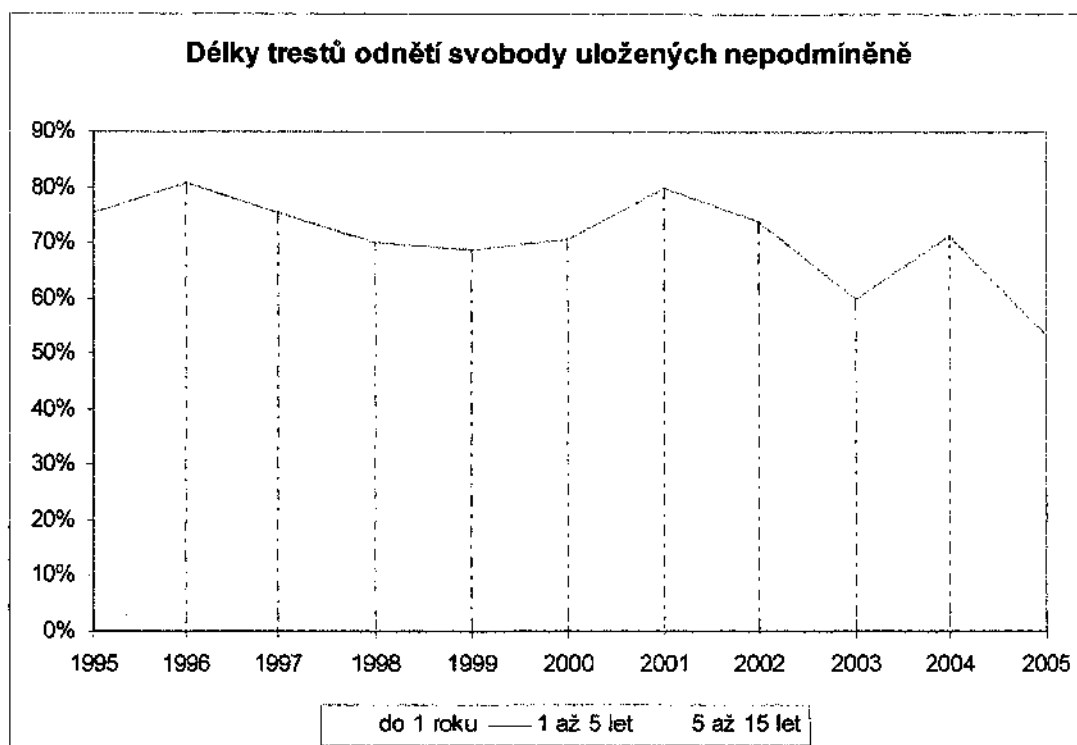
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
30 - 39	21,98 %	18,95 %	25,15 %	26,60 %	25,45 %	27,34 %	22,86 %	35,37 %	25,95 %	24,59 %	31,85 %
40 - 49	15,38 %	11,11 %	12,88 %	12,81 %	13,33 %	12,23 %	19,29 %	14,97 %	16,46 %	17,49 %	16,56 %
50 a více	1,10 %	3,92 %	0,61 %	1,97 %	2,42 %	4,32 %	3,57 %	8,84 %	5,70 %	9,29 %	5,73 %

Za trestný čin znásilnění je typicky ukládán trest odnětí svobody, a to ve své podmíněné či nepodmíněné formě. Ve sledovaném období bylo průměrně 59,54 % odsouzených pachatelů uložen trest odnětí svobody nepodmíněně a 37,6 % podmíněně. V letech 1999 až 2002 můžeme sledovat trend ukládání většího množství podmíněných trestů. Čísla z let 2003 a 2005 však nasvědčují tomu, že by se soudy v budoucnu mohly opět více přiklánět k ukládání nepodmíněných trestů.

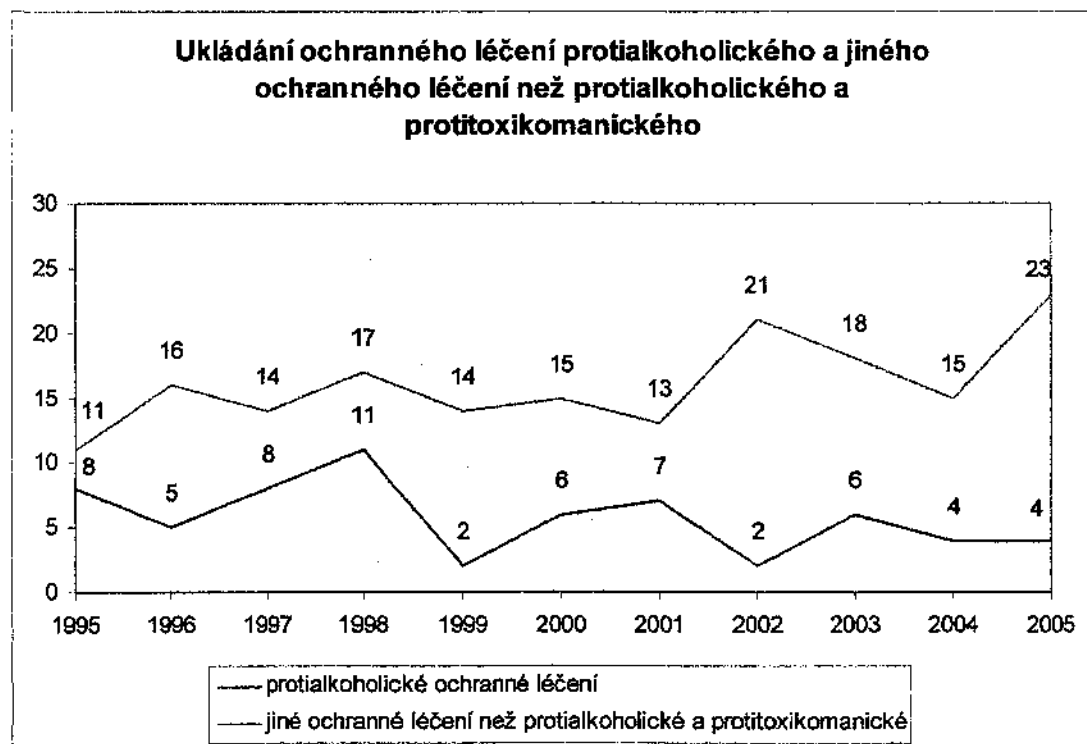
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
nepodmíněně	64,84 %	61,44 %	60,12 %	66,01 %	54,55 %	56,12 %	57,14 %	54,42 %	61,39 %	59,02 %	59,87 %
podmíněně	33,52 %	34,64 %	36,81 %	33,50 %	43,64 %	41,01 %	40,00 %	42,18 %	36,08 %	37,16 %	35,03 %

Nyní se blíže podívejme, jaká je struktura trestů odnětí svobody uložených nepodmíněně co do délky trestů. První sledovanou kategorií jsou tresty odnětí svobody do jednoho roku. Tato kategorie je zastoupena minimálně, což není nijak překvapující, pokud si uvědomíme, že dolní hranice trestní sazby je u základní skutkové podstaty znásilnění stanovena na dva roky. Za sledované období šlo v průměru o 2,53 % uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody. Druhou sledovanou kategorií tvoří tresty odnětí svobody od jednoho do pěti let. Tresty v tomto rozmezí byly ve sledovaném období ukládány jednoznačně nejčastěji. Šlo v průměru o 70,85 % nepodmíněných trestů. Poslední sledovanou kategorií jsou tresty odnětí svobody od pěti do patnácti let. Za sledované období šlo v průměru o 26,62 % nepodmíněných trestných činů. Z trendu, kdy podíl trestů druhé kategorie cca. kolísá v pásmu mezi 70 až 80 % a podíl trestů třetí kategorie cca. mezi 20 až 30 %, zřetelně vybočuje toliko rok 2003, kdy bylo uloženo 38,14 % trestů v délce mezi pěti až patnácti lety a následně tvořily tresty v délce mezi jedním rokem až pěti lety pouze 59,79 %. Ještě výraznější výkyv od zjištěného trendu představuje rok 2005, kdy bylo uloženo pouze 53,19 % nepodmíněných trestů v délce mezi jedním rokem až pěti lety a celých 45,74 % trestů bylo uloženo v rozmezí pěti až patnácti let. Do budoucna bude zajímavé sledovat, zda výsledky z let 2003 a 2005 poukazují na počátek nového trendu přísnějšího přístupu soudů vůči pachatelům trestného činu znásilnění.

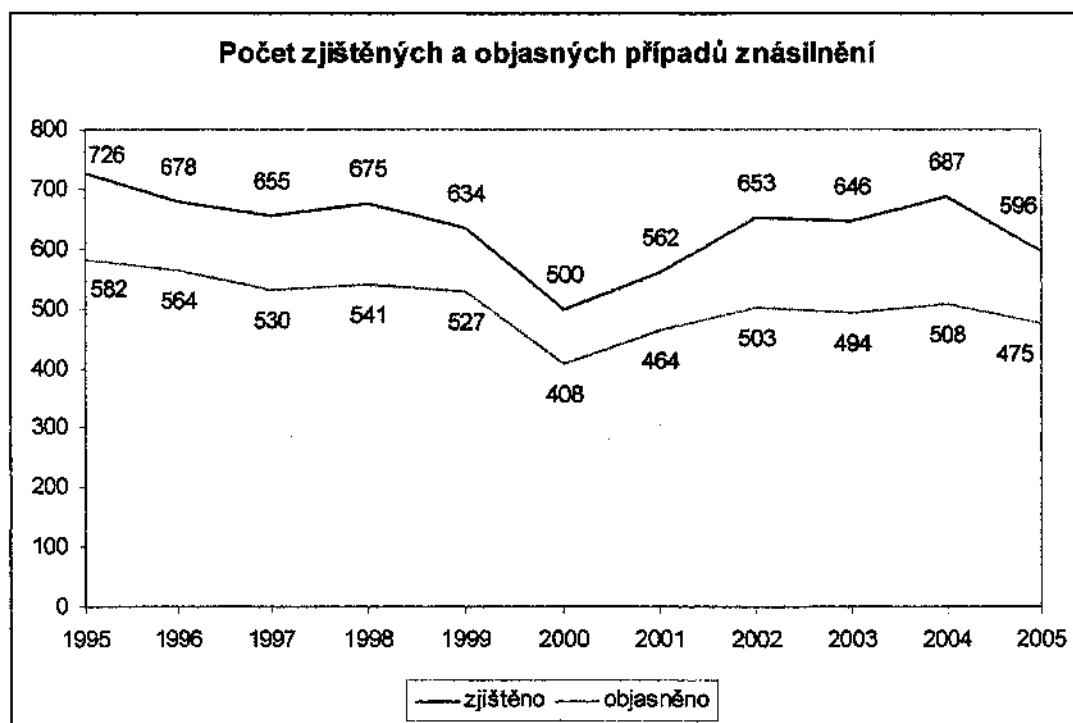
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
do 1 roku	4,24 %	1,06 %	4,08 %	1,49 %	2,22 %	3,85 %	2,50 %	2,50 %	2,06 %	2,78 %	1,06 %
1 – 5 let	75,42 %	80,85 %	75,51 %	70,15 %	68,89 %	70,51 %	80,00 %	73,75 %	59,79 %	71,30 %	53,19 %
5 – 15 let	20,34 %	18,09 %	20,41 %	28,36 %	28,89 %	25,64 %	17,50 %	23,75 %	38,14 %	25,93 %	45,74 %

V statistice soudů jsou sledovány následující kategorie ochranných opatření: protialkoholické ochranné léčení, protitoximanicke ochranné léčení, jiné ochranné léčení a ochranná výchova. Ochranná výchova je využívána minimálně. Ve sledovaném období byla celkem uložena toliko čtyřikrát. Taktéž protitoximanicke ochranné léčení je využíváno zřídka, což není nijak překvapivé, pokud vezmeme v úvahu výše uvedenou nízkou míru výskytu vlivu jiných návykových látek. Za sledované období byla tato ochranná léčba uložena celkem šestkrát. Významnější skupinu tvoří ochranné léčení protialkoholické, které bylo ve sledovaném období uloženo v průměru 5,73krát ročně. Nejčetnější skupinu pak tvoří jiná ochranná léčení. Ve sledovaném období byla uložena v průměru 16,09krát ročně. Lze předpokládat, že se na tomto výsledku podílí především ukládání sexuologické ochranné léčby. Celkově můžeme pozorovat pokles využívání možnosti protialkoholického léčení, což odpovídá zjištěnému poklesu vlivu požití alkoholu na spáchání trestného činu znásilnění. Čísla v kategorii „jiná ochranná léčení“ nám pak napovídají, že soudy zřejmě více využívají možnosti ukládat pachateli sexuologické ochranné léčení.

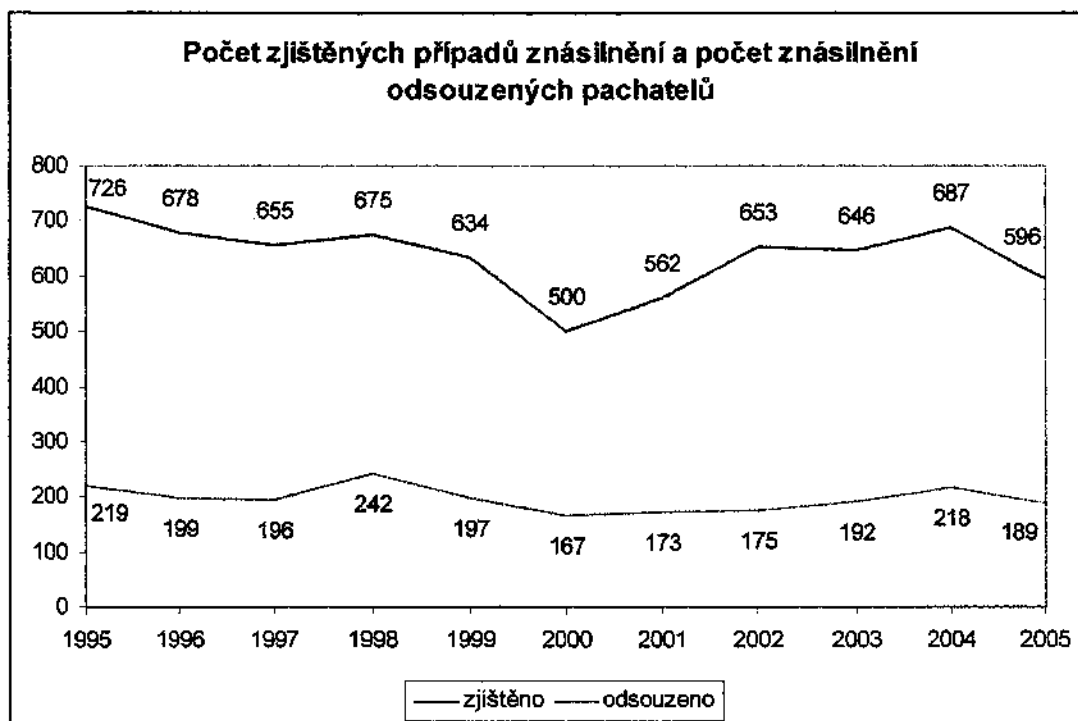

Statistické zkoumání trestného činu znásilnění uzavřeme srovnáním s kriminalistickou statistikou. Je na místě opakovaně zdůraznit, že tato statistika sleduje jiné hodnoty, než je tomu v statistice státních zastupitelství a soudů.

Ústřední význam v této statistice má počet zjištěných trestných činů a míra objasněnosti. Za sledované období let 1995 až 2005 bylo policií zjištěno průměrně 637,45 znásilnění ročně, při objasněnosti 79,89 %. Tato čísla znásilnění řadí k trestným činům s relativně vysokou mírou objasněnosti. Vývoj ukazatelů dobře ilustruje přiložený graf. Objasněnost se v zásadě pohybuje kolem 80 %, ale nelze přehlédnout propad procenta objasněnosti v letech 2002 až 2004, kdy se v návaznosti na nárůst počtu zjištěných trestných činů adekvátně nezvýšilo množství objasněných případů. Jako kritický se jeví rok 2004, kdy objasněnost poklesla na 73,94 %. Výsledky z roku 2005 nám sice již přinášejí uspokojivějších 79,7 %, ale do budoucích let zůstává otázka, nakolik se podaří procento objasněnosti udržet, pokud dojde k opětovnému nárůstu počtu zjištěných znásilnění.

Nyní již k samotnému srovnání. Pro zhodnocení efektivity práce orgánů činných v trestním řízení, se jeví jako nejvhodnější srovnání hodnot zjištěných trestných činů dle kriminalistické statistiky a počtu trestných činů odsouzených pachatelů dle statistiky soudů. Zde je opět na místě upozornit, že pro zanesení trestného činu do těchto statistik jsou rozhodující různé okamžiky, a proto dochází k posunům na časové ose mezi kriminalistickou a soudní statistikou.

Z grafu je dobře patrné, že ve srovnání s počtem zjištěných znásilnění dochází k odsouzení jen v relativně malém počtu případů. Za sledované období lze dopočítat, že k odsouzení pachatele dochází jen u 30,96 % zjištěných případů znásilnění. I v případě, že bychom při výpočtech vycházeli toliko z počtu objasněných případů, dochází k odsouzení pachatele jen v 38,78 % objasněných případů. Tato čísla rozhodně nejsou tak povzbudivá, jako často uváděná míra objasňenosti. Nepochybným přínosem by byl výzkum zaměřený na zjištění důvodů, pro které zůstává cca. 20 % případů znásilnění neobjasněno a dále na srovnání počtu případů, kdy dochází k odložení, zastavení či zproštění z důvodů nad rozumnou pochybnost prokázané nevinou a kde k tomuto dochází v důsledku nedostatku důkazů, respektive pro uplatnění zásady *in dubio pro reo*.

8. Objekt

Pod pojmem objekt trestného činu rozumíme společenské vztahy, zájmy a hodnoty chráněné trestním zákonem.⁵⁶ Na objekt lze nahlížet též tím způsobem, že jde o přirozená lidská práva, plynoucí z pomyslné společenské smlouvy, či naopak za objekt lze považovat správný řád věcí daný vyšší entitou.⁵⁷ Můžeme se setkat též s označením právní statek,⁵⁸ kterým dochází k zřejmému odlišení objektu jako imateriální ideje určitého žádoucího stavu a hmotného předmětu trestného činu. Obligatorním znakem skutkové podstaty je takzvaný hlavní individuální objekt trestného činu. Jde o ten právní statek, k jehož ochraně směřuje konkrétní trestný čin.⁵⁹

Za hlavní individuální objekt trestného činu znásilnění je považováno právo člověka svobodně rozhodovat o svém pohlavním životě.⁶⁰ Na první pohled se sice může zdát zvláštní, že mluvíme o právu na svobodné rozhodování o pohlavním životě i například u malých dětí, nicméně si musíme uvědomit, že pod pojem bezbrannost obsažený v základní skutkové podstatě řadíme i případy, kdy dítě vzhledem k stupni svého vývoje dosud není schopno plně pochopit povahu pohlavního styku. Právo je v těchto případech chráněno v tom smyslu, že nikdo nesmí mít pohlavní styk s osobou, která dosud nedosáhla takového stupně vyspělosti, umožňující kvalifikované rozhodování o vlastním pohlavním životě. Důraz na ochranu tohoto subjektivního práva se nám může zdát silnější, než je tomu například u trestného činu pohlavního zneužívání, kde je ze zákona předpokládáno, že všechny osoby, které dosud nedosáhly určitého věku, nemají dostatečnou způsobilost rozhodovat o svém pohlavním životě.

Systematické zařazení mezi trestné činy proti lidské důstojnosti do druhého oddílu hlavy VIII zvláštní části trestního zákona vychází z druhového objektu, za který je v případě znásilnění považována lidská důstojnost. Je otázkou, nakolik je takovéto

⁵⁶ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 103.

⁵⁷ SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003, s. 170.

⁵⁸ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 103. SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003, s. 171.

⁵⁹ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 107.

⁶⁰ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 56.

zařazení žádoucí. Lidská důstojnost může představovat vedlejší objekt u řady trestných činů, nicméně je to právě znásilnění, u kterého je dopad na důstojnost považován za natolik závažný, aby odůvodňoval zařazení trestného činu do druhého oddílu hlavy VII zvláštní části trestního zákona. Nelze souhlasit s předpokladem, že ponížení představuje dominující pocit oběti.⁶¹ Lidská důstojnost je zasažena především tím, jak oběti znásilnění vnímá společnost. Pocity zahanbení se u oběti typicky objevují až po činu a pramení především z toho, že se oběť cítí být vina za proběhlý čin ať již tím, že ho nějakým způsobem vyvolala či se mu nebyla schopna ubránit. Systematické zařazení znásilnění mezi činy proti lidské důstojnosti do určité míry odráží vědomý či podvědomý názor, že oběť znásilnění ztratí činem část své důstojnosti. Je si proto na místě položit otázku, zdali by ze systematického hlediska nebylo na místě spíše zdůraznit volní povahu individuálního objektu, a zařadit znásilnění do prvního oddílu vedle trestného činu vydírání, vůči němuž je ostatně ve vztahu speciality.

⁶¹ Vydeme-li z výsledků výzkumu zaměřeného na pocity obětí znásilnění, zjistíme, že pro znásilnění je z hlediska prožívání oběti typický pocit strachu ze smrti (90 % žen) a pocit bezmoci (60 %). Ponížení je prožíváno významnou, ale nikoliv převážnou částí žen (40 %) viz. – ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění. In *Kriminalistika*, 2002, č. 3, s. 198.

9. Oběť

9.1. Obecně

Imateriální objekt trestného činu nelze zaměňovat s hmotným předmětem útoku. Pod tímto pojmem rozumíme člověka, na kterém se pachatel dopouští trestného činu. Pro současnou právní úpravu je zcela irelevantní pohlaví a věk je relevantní jen jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Platné české právo nezná takzvanou výjimku manželství, která znemožňuje kvalifikovat jako trestný čin znásilnění takový skutek, který sice v ostatních ohledech naplňuje skutkovou podstatu, nicméně předmětem útoku je manžel pachatele.⁶² Tato výjimka je zpravidla založena na určité fikci neomezeného souhlasu k souloži, vznikajícího mezi manželi v okamžiku sňatku. K sblížení úpravy obsahující tuto výjimku a úpravy neberoucí v potaz manželský svazek mezi pachatelem a obětí dochází výkladovým omezováním rozsahu předpokládaného souhlasu. Ve výsledku se tak můžeme setkat například s tím, že se výjimka manželství neaplikuje na jiný než vaginální styk, odpadá v případě odluky manželů či špatného zdravotního stavu manžela. Pro naplnění skutkové podstaty není též podstatné, zda oběť měla již dříve pohlavní styk.

Oběti znásilnění může čin způsobit psychický šok, může prožívat pocit zmatení, nejistoty, strach a obavy z reakce okolí, z nákazy venerickým onemocněním, mohou se vyskytnout poruchy zažívání a spánku.⁶³ Vztek, odpor a touha po pomstě se vyskytují spíše vzácně.⁶⁴

Sekundární viktimizace je u znásilnění spíše pravidlem než výjimkou.⁶⁵ Dle provedených výzkumů trpí většina obětí nějakou formou psychických obtíží, které zpravidla odeznívají během dvou let. Část obětí s těmito obtížemi vyhledá odbornou pomoc. V některých případech představuje znásilnění natolik stresující prožitek, že se objevuje pre-suicidální syndrom. Stanovení závažnosti psychické újmy může být obtížné. Oběť může tvrdit, že se zážitkem vypořádala a netrpí depresemi, nutkavými

⁶² Srovnej: Rt 97/55 3 To 167/55.

⁶³ ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, roč. 11, 2002, č. 2, s. 11; PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 57.

⁶⁴ PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 57.

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L. Oběti znásilnění poznámky k sekundární viktimizaci. *Zpravodaj BKB*, ročník 11, číslo 2, Praha 2002, s. 15.

vzpomínkami ani úzkostí. Při bližším zkoumání se však může zjistit, že se oběť „zbavila“ posttraumatického stresu tím, že svůj životní styl podřídila minimalizaci vnímaného rizika. Oběť se může vyhýbat dříve oblíbeným aktivitám a místům, odmítat sociální interakci a celkově se izolovat. O takovémto jednání mluvíme jako o tzv. „escape syndromu“ (syndrom vyhýbání se). Otázka, zda se oběť věnuje všem aktivitám tak jako v době před znásilněním, může být zásadním vodítkem ke zjištění skutečného rozsahu posttraumatické stresové poruchy.⁶⁶

9.2. Znásilnění osoby mužského pohlaví

Jako oběti znásilnění jsou tradičně vnímány osoby ženského pohlaví, ale v současnosti již však nelze pomíjet skutečnost, že obětí znásilnění se stávají i muži. Někdy se lze setkat s argumentací, že erekce a ejakulace oběti jsou znakem toho, že s činem souhlasila. Takovouto argumentaci je však třeba rezolutně odmítnout. K erekci i ejakulaci může dojít nezávisle na vůli oběti a souhlas z nich nelze nijak dovozovat.⁶⁷ Bylo by též mylné předpokládat, že muži jsou bez dalšího schopni vyššího stupně obrany než ženy. Dle praktických poznatků se řadě mužů, stejně jako ženám, stane, že šokem z útoku strnou a nejsou schopni obrany.⁶⁸

⁶⁶ ČÍRTKOVÁ, L. Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, ročník 11, číslo 2, Praha 2002, s. 14 – 15.

⁶⁷ RUMNEY, P.N.S.: Male Rape in the Courtroom: Issues and Concerns. In *The Criminal Law Review*, 2001, v. 3, London, p. 207.

⁶⁸ RUMNEY, P.N.S.: Male Rape in the Courtroom: Issues and Concerns. In *The Criminal Law Review*, 2001, v. 3, London, p. 208.

10. Objektivní stránka

Pod objektivní stránku řadíme především jednání, následek a příčinnou souvislost. Nejsou-li všechny tyto tzv. obligatorní znaky přítomny, nemůže jít o dokonáný trestný čin.

10.1. Jednání

Jednání může spočívat v konání či naopak v opominutí konání. Rozhodujícím kritériem je skutečnost, že jde o vědomý projev vůle člověka ve vnějším světě.⁶⁹ Vůle tudíž musí řídit svalovou aktivitu či zdržení se svalové aktivity. Pokud by tomu tak nebylo, například v případě podvědomého reflexu, nejde o jednání, ale o pouhé chování. Neuškodí zdůraznit, že jednání je vnějším projevem vůle a znakem objektivní stránky, zatímco vůle jako taková spadá do stránky subjektivní.

Skutková podstata znásilnění je složená a alternativní. Na jedné straně zde musí dojít k souloži nebo jinému obdobnému pohlavnímu styku a na druhé musí být k tomuto oběť donucena násilím, pohrůzkou bezprostředního násilí nebo k tomu musí být zneužito její bezbrannosti. Pro přehlednost probereme jednotlivá jednání postupně.

10.1.1. Násilí

Trestní zákon pojem násilí nedefinuje. V odborné literatuře je násilí definováno jako použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu.⁷⁰ Za násilí se tedy označuje jednání, při kterém je fyzická složka doprovázena působením na vůli či jednání jiného. Vzhledem k rozmanitosti skutkových podstat, u kterých je tento pojem použit, je výslovně upozorňováno na nutnost vykládat tento pojem v souladu s kontextem.⁷¹ V návaznosti na tradici římského práva⁷² se rozlišuje násilí, které zcela vylučuje možnost samostatné vůle

⁶⁹ SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003, s. 183.

⁷⁰ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 41.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 97.

(*vis absoluta*)⁷³ a násilí, které není neodolatelné, nicméně oběť je jím nucena podřídit se vůli pachatele (*vis compulsiva*).⁷⁴ Současná právní úprava nepovažuje za násilí pohrůžku násilím a zpravidla ji uvádí jako alternativu použití násilí. Fyzická složka násilí nemusí nutně směřovat přímo proti osobě, na jejíž vůli je násilí namířeno. Jako *vis compulsiva* může násilí působit i prostřednictvím použití fyzické síly proti třetí osobě či proti věci.⁷⁵ Přímou z ustanovení § 89 odst. 6 trestního zákona dále plyne, že za násilí musíme považovat jednání, kterým pachatel uvede svou oběť do stavu bezbrannosti lští. Zákonná úprava se tímto snaží odlišit případy, kdy pachatel toliko využije příležitosti a zaútočí na bezmocnou oběť, a případy, kdy se pachatel vyhýbá nutnosti použít násilí tím, že oběť lští uvede do stavu, kdy nebude schopna klást odpor.

Výše uvedená definice je v zásadě použitelná i pro případ trestného činu znásilnění. Nejvyšší soud ČSSR se ztotožnil s výkladem, že u tohoto trestného činu jde o násilí v případě, kdy pachatel použije fyzické síly za účelem překonání nebo zamezení vážně míněného odporu ženy a dosažení soulože proti její vůli.⁷⁶ Tento výklad za současného stavu právní úpravy samozřejmě rozšiřujeme i na jiný obdobný pohlavní styk a neklademe podmínku oběti ženského pohlaví.

Právní úprava nestanoví, jaká míra fyzického působení je nutná k naplnění pojmu násilí. Lze se ztotožnit s názorem obsaženým v judikatuře Nejvyššího soudu ČR, dle kterého postačuje jakékoliv fyzické působení, neboť rozhodujícím je účel působení a nikoliv intenzita.^{77, 78} Případy, ve kterých se pachatel pokusí donutit jiného k souloži či k jinému obdobnému styku za použití násilí, respektive za fyzického působení, které je zcela zjevně nedostačující k naplnění pachatelova záměru, jde o nezpůsobitý pokus, a musíme uvážit, zdali má takovýto pokus trestním právem požadovaný stupeň společenské nebezpečnosti.

Ne každé fyzické působení je tedy násilím ve smyslu ustanovení § 241 trestního zákona. Pro naplnění toho pojmu musí být účelem působení donucení jiného

⁷³ Např. situace, kdy je oběť bezmocná v důsledku spoutání, či jsou její pohyby řízeny silou, kterou není schopna překonat.

⁷⁴ Např. situace, kdy je oběť působena bolestí bitím do doby, než se podvolí pachateli.

⁷⁵ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 42.

⁷⁶ Rt 17/82 Stanovisko Tpjf 158/80 [Sb.NS 82, 4 – 5: 246]

⁷⁷ Rt 2635 Rozhodnutí Zm I 529/26 [Vážný. 1927, IX:64 – 66]

⁷⁸ Rt 63/78 2 Tz 26/77 [Sb.NS 78, 7 – 8: 455]

k souloži či jinému obdobnému pohlavnímu styku. Vzhledem k míře fyzického působení spojeného s lidskou sexualitou je v některých případech ze samotného fyzického působení nemožné dovodit, jaký mělo účel a zda šlo o násilí v zákonném smyslu. Pokud například muž znehybní ženu připoutáním k lůžku, může jít o násilí vykonané za účelem zamezení odporu ženy, o pouhé fyzické působení v rámci oboustranně schvalované sexuální přede hry, o fyzické působení v důsledku negativního skutkového omylu pachatele, který se domnívá, že odpor ženy k poutání je toliko součástí sexuální hry, či můžeme uvažovat i o situaci, kdy půjde o násilí, kterým si muž snaží vynutit soulož, ačkoliv žena se souloží souhlasí a vůbec si není vědoma toho, že nejde o pouhou hru, od které by muž upustil, pokud by patřičně rezolutně projevila svůj nesouhlas. Musíme tedy, vyjma případů, kdy míra násilí sama o sobě jednoznačně ukazuje na úmysl pachatele, z dalších souvislostí pečlivě dovozovat, jaký byl vnitřní život podezřelého a jaký byl účel jeho fyzické aktivity.

10.1.2. Pohrůžka bezprostředního násilí

Pohrůžka bezprostředního násilí je jednání, kterým je působeno na vůli jiného prostřednictvím hrozby, že v případě nevyhovění pachateli bude okamžitě přikročeno k násilí. Dle judikatury jde o takovou hrozbu, z níž je patrné, že násilí bude vykonáno na místě, ihned a bez odkladu, nepodrobí-li se oběť vůli pachatele.⁷⁹ Tímto aspektem se pohrůžka bezprostředního násilí odlohuje od obecné pohrůžky násilím, která zahrnuje nejen hrozbu okamžitým násilím, ale i hrozbu násilím, k němuž má dojít někdy v budoucnu.⁸⁰ Hrozba nemusí být výslovná, plně postačuje, je-li vytvořena taková situace, ve které se oběť zřejmě musí podrobit pachatelově vůli, nechce-li se vystavit bezprostřednímu násilí.^{81, 82} Situaci, výslovnou či nevýslovnou hrozbu musíme posuzovat z pohledu oběti, na jejíž vůli bylo působeno.⁸³ Z výše uvedeného výkladu pojmu násilí nám dále plyne možnost hrozit násilím i vůči třetí osobě či věci.⁸⁴

⁷⁹ Rt 50/57 I Tz 40/57 [Sb.NS 57, 6: 122]

⁸⁰ Rt 1/80 Stanovisko Tpjf 33/79 [Sb.NS 80, 1: 6]

⁸¹ Rt 672 Rozhodnutí Kr I 1077/21 [Vážný. 1921, III: 523 – 525]

⁸² O bezprostřední pohrůžku násilím šlo dle judikatury např. v případě, kdy dva pachatelé přistoupili k poškození a jeden z nich pronesl slova: „stůj klidně a buď hodný.“ Usnesení 8 Tdo 102/2004

⁸³ Rt 902 Rozhodnutí Kr I 778/22 [Vážný.1922,IV:357]

⁸⁴ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 42.

10.1.3. Donucení

Účelem násilí i hrozby bezprostředního násilí musí být v případě trestného činu znásilnění donucení jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku. Donucení je vykládáno jako překonání vážně míněného odporu.⁸⁵ K donucení může pachatel použít takové prostředky, že vůle oběti je zlomena dříve, než se vůbec zmůže na projev odporu.⁸⁶ V některých případech je třeba též uvážit, jaké má oběť znalosti o pachateli. V situaci, kdy je oběti známo, že je pachatel alkoholik a násilník, může postačovat minimální míra fyzického působení k tomu, aby oběť došla k závěru, že projevit odpor by bylo marné a nebezpečné.⁸⁷ V situaci, kdy se pachatel mylně domnívá, že nejde o vážně míněný odpor, můžeme sice mluvit o donucení, ale pachatel jedná v negativním omylu, a nemůže jít o trestný čin znásilnění.⁸⁸ To je však již nedostatek nikoliv objektivní, ale subjektivní složky.

Velmi obezřetně je třeba přistupovat k dovozování souhlasu s pohlavním stykem z jednání oběti v době po činu. Reakce na utrpěné trauma může být různá a je třeba pečlivě posoudit, zdali jednání na první pohled nasvědčující existenci souhlasu není ve skutečnosti toliko takovouto reakcí.⁸⁹ V případě znásilnění známým pachatelem, ale i v případě mučivých praktik se lze setkat s tím, že oběť reaguje vůči pachateli zdánlivě smírně. Z takového jednání nelze dovozovat souhlas oběti s předchozím jednáním, jelikož se může jednat toliko o způsob, kterým se oběť podvědomě snaží zmírnit agresi a zamezit jejímu opakování. Takovéto jednání u obětí znásilnění je považováno za obdobu tzv. stockholmského syndromu.⁹⁰

10.1.4. Zneužití bezmocnosti

Trestný čin znásilnění nepostihuje pouze případy, kdy pachatel donutil jiného k souloži či k jinému obdobnému pohlavnímu styku, nýbrž i případy, kdy donucení

⁸⁵ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 57.

⁸⁶ Srovnej: Rt 63/78 2 Tz 26/77.

⁸⁷ CHALUPNÍK, V.: Muselo dojít ke znásilnění? In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 8, s. 357.

⁸⁸ K nutnosti zkoumat, zda pachatel nepovažoval odpor za předstíraný, viz. Rt 2614 Rozhodnutí Zm I 330/26.

⁸⁹ Srovnej případ, kdy byl souhlas s pohlavním stykem dovozen mimo jiné ze skutečnosti, že oběť nevyužila možnost požádat po činu o pomoc hlídku Veřejné bezpečnosti – MATOUŠKOVÁ, D.: K některým případům znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 5, s. 302-303.

⁹⁰ ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění. In *Kriminalistika*, 2002, č. 3, s. 200.

pachatel nemusel použít, jelikož zneužil bezbrannosti své oběti. Nutno opětovně připomenout dikci zákona, dle které je uvedení do stavu bezbrannosti lstí považováno za násilí. Stav bezbrannosti tedy definujeme jako stav, v němž oběť nemůže klást odpor.⁹¹ Takovýto stav může mít řadu důvodů a je nezbytné ho posuzovat ad hoc. Může vzniknout například v důsledku požívání alkoholu či jiné návykové látky, zranění, choroby či poskytnuté lékařské péče, mentální nedostatečnosti, spoutání, nehody či hlubokého spánku.⁹² Rozhodující je okolnost, že oběť v důsledku tohoto stavu není fakticky schopna zřetelného odporu či nechápe podstatu jednání pachatele natolik, aby byla schopna posoudit, zda se má pachateli postavit na odpor.⁹³ O zneužití bezbrannosti tak půjde též v případě, kdy pachatel získá souhlas dítěte vyvoláním či zneužitím mylné představy o podstatě plánovaného jednání. Pokud dotčená osoba tuto podstatu chápe, nepůjde o bezbrannost bez ohledu na omyl ohledně dalších skutečností. Nebyl-li tak například odpor k souloži či jinému obdobnému pohlavnímu styku projeven na základě omylu co do identity sexuálního partnera, nemůže jít o trestný čin znásilnění. Úmyslné vyvolání takového omylu či jeho zneužití by však bylo možné kvalifikovat jako trestný čin poškozování cizích práv dle ustanovení § 209 trestního zákona. Obdobně nejde o znásilnění, pokud dotčená osoba neprojevila odpor, jelikož se domnívala, že si svolením k takovémuto jednání sjedná majetkový či jiný prospěch. Pachatel se může mylně domnívat, že oběť není ve stavu bezbrannosti a má možnost projevit odpor. V takovém případě není pachatel trestně odpovědný.⁹⁴

10.1.5. Soulož

Pod pojmem soulož chápe rozhodovací praxe soudů tradičně spojení penisu muže a vaginy ženy. K naplnění tohoto pojmu postačuje třeba jen zcela nepatrné proniknutí penisu do vaginy,⁹⁵ nemusí dojít k uspokojení pachatele či k porušení případné panenské blány. Soulož trvá po dobu, po kterou jsou zmíněné pohlavní orgány spojeny. K naplnění skutkové podstaty tak dochází i v případě, kdy pachatel donutí

⁹¹ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 57. Srovnej s Rt 2843 Rozhodnutí Zm II 106/27

⁹² K spánku viz.: Rt 2036 Rozhodnutí Zm II 187/25, Rt 36/79 4 Tz 62/78.

⁹³ Viz. Rt 6/84 3 To 3/83.

⁹⁴ Z praxe lze odkázat např. na případ, kdy pachatel na oběti neshledával známky opilosti, zatímco oběť samotná vypověděla, že v důsledku požití alkoholu nebyla schopna odporu – viz. Rt 4140 Rozhodnutí Zm II 49/30.

⁹⁵ Viz. Rt 6/84 3 To 3/83.

násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí oběť pokračovat v dobrovolně započaté souloži či k tomu zneužije její bezbrannosti.

Vzhledem k stavu současné medicíny je na místě položit si otázku, jestli zahrnujeme pod pojem soulože i pohlavní styk, při kterém dochází ke spojení pohlavních orgánů, z nichž jeden či oba vznikly v důsledku plasticko-chirurgické změny pohlaví. Za současné právní úpravy není tato otázka zásadnějšího významu, jelikož takovýto styk můžeme bez argumentačních potíží zařadit do kategorie jiný obdobný pohlavní styk. Jiná situace by nastala v případě, kdy by se zvažovala možnost postihu takového pohlavního styku jako trestného činu soulože mezi příbuznými podle §245 TZ. Z hlediska teoretické čistoty se tedy pokusíme zamyslet nad tím, jaké prvky jsou u takového styku shodné a jaké odlišné od tradičně vnímané soulože. Argument, odmítající považovat za soulož spojení pohlavních orgánů dvou genetických žen či dvou genetických mužů pro jejich neschopnost počít potomka, je zřejmě nesmyslný, pokud uvážíme, kolik mužů a žen není ze zdravotních důvodů schopno počít potomka, ačkoliv u nich nedošlo k žádné změně vnějších pohlavních orgánů. Stejným způsobem neobstojí argument, poukazující na omezenou funkčnost uměle vytvořených vnějších pohlavních orgánů. Pro naplnění soulože je považováno za zcela dostačující, pokud dojde třeba i k zcela nepatrnému proniknutí penisu do vagíny a absence uspokojení je taktéž považována za irelevantní. Takovéto jednání je nepochybně možné i s uměle vytvořenými vnějšími pohlavními orgány. Jako odlišující prvek by nám tedy mohlo maximálně posloužit vědomí pachatele či oběti, že jsou oba geneticky stejného pohlaví. Otázka zní, nakolik tuto skutečnost bude v případě znásilnění možné rozeznat a nakolik jí může být ovlivněno prožívání dotčené osoby. Autor této práce se kloní k názoru, že o soulož jde jak v případě spojení penisu genetického muže s vaginou genetické ženy tak i v případě spojení orgánů uměle vytvořených plasticko-chirurgickou operací za účelem umožnění pokud možno přirozeného pohlavního života pacienta bez ohledu na to, zda byla do matriky změna pohlaví zapsána či nikoliv.⁹⁶

⁹⁶ Např. v britské praxi je dovozováno, že skutková podstata kryje v ní citované části anatomie bez ohledu na to, zda-li byly vytvořeny uměle. Viz. TEMKIN, J. – ASHWORTH, A.: Rape, Sexual Assaults and the Problems of Consent. In *The Criminal Law Review*, 2005, v. 5, London, p. 329.

10.1.6. Jiný obdobný pohlavní styk

Ve srovnání s pojmem soulož činí pojem jiný obdobný pohlavní styk mnohem větší interpretační potíže. Tato skutečnost nás stěží překvapí, pokud si uvědomíme neurčitost jeho formulace a relativní novost tohoto pojmu v našem právním řádu.⁹⁷ V důvodové zprávě k tomuto zákonu se dočteme, že autor formulací jiný obdobný pohlavní styk chtěl vyjít z pojmu pohlavní styk a vyloučit z něj ty případy, které svou intenzitou nedosahují společenské nebezpečnosti odpovídající znásilnění ve formě soulože.

Samotný pojem pohlavní styk je soudní judikatuře známý a je vykládán jako ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Jde tedy například o pohlavní styk orální či anální, hlazení a doteky rukou či nástrojem, které svým charakterem a intenzitou odpovídají ukájení pohlavního pudu. Pouhé letmé doteky přes oděv k naplnění pojmu pohlavní styk dle judikatury nepostačují. Problematickým je však určit, jaký pohlavní styk můžeme postavit naroveň se souloží. Shoda panuje v případě orálního či análního pohlavního styku, ale v ostatních případech zřejmě bude na judikatuře, aby při posuzování jednotlivých případů za pomoci znalců ad hoc posoudila, jaké závažnosti daný konkrétní pohlavní styk dosáhl.

10.2. Následek

Následkem rozumíme porušení nebo ohrožení objektu trestného činu.⁹⁸ O vedlejším následku pak můžeme mluvit v případě porušení nebo ohrožení vedlejšího objektu. Vzhledem k nehmotnosti objektu je i samotný následek imateriálního charakteru. Nesmíme ho zaměňovat s takzvaným účinkem trestného činu, spočívajícím ve změně na hmotném předmětu útoku. V případě trestného činu znásilnění tak například dojde bitím k účinku ve formě zranění oběti a zároveň k následku spočívajícím v porušení práva na svobodný výběr partnera. Hlavní následek je obligatorním znakem objektivní stránky u všech trestných činů, účinek není vždy vyžadován. Pro základní skutkovou podstatu trestného činu znásilnění není účinek požadován, obligatorní

⁹⁷ Pojem se v textu trestního zákona objevil v důsledku novelizace provedené zákonem č. 144/2001 Sb. s účinností k 1. 5. 2001.

⁹⁸ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 118.

však bude pro některé kvalifikované skutkové podstaty, u kterých účinek těžké újmy na zdraví či smrti tvoří okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

U znásilnění je způsobení těžké fyzické újmy na zdraví spíše méně časté, převažují lehčí a středně těžká zranění. Dle studie provedené na našem území v letech 1974 – 1983⁹⁹ ze zkoumaného vzorku obětí znásilnění 12,5 % utrpělo újmu kvalifikovatelnou jako těžkou, z lékařského hlediska nezávažná poranění se vyskytla u 57,81 % případů a zcela bez zranění bylo 8,59 % obětí.¹⁰⁰ Velmi závažné však mohou být psychické následky.¹⁰¹ V praxi se můžeme setkat s otázkou, zdali je možné otěhotnění oběti považovat za újmu na zdraví. Zde je třeba odkázat na judikaturu, která došla k závěru, že těhotenství je přirozený biologický proces a jako újmu na zdraví lze kvalifikovat toliko případné s ním spojené zdravotní komplikace.¹⁰²

10.3. Příčinný vztah

Příčinná souvislost čili kauzální nexus představuje požadavek, dle kterého je objektivní stránka u pachatele naplněna jen tehdy, pokud následek byl způsoben jeho jednáním. Vezměme si dvě možné situace. V prvním případě se pachatel dopustí znásilnění a jedná způsobem, který by oběť neměl ohrozit na životě či jí způsobit vážnější újmy na zdraví. Oběť nicméně zemře během soulože v důsledku srdeční slabosti a šoku. V druhém případě oběť zemře během soulože v důsledku předchozího předávkování návykovou látkou, kterou si dříve sama dobrovolně aplikovala. Z řetězce příčinných souvislostí dle zásady umělé izolace jevu¹⁰³ vyjmete jednání pachatele zachycené ve skutkové podstatě (donucení k souloži použitím násilí) a následek zachycený v kvalifikované skutkové podstatě (smrt člověka). Následně si dle teorie podmínky¹⁰⁴ zodpovíme na otázku, zda by smrt takto nastala i v případě, pokud by pachatel takto nejednal. V prvním případě by bez

⁹⁹ SRCH, M.: Zkušenosti ze soudnělékařského posuzování znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 7, s. 431–432.

¹⁰⁰ U 14,06 % obětí nebylo uvedeno, zda a jaké zranění utrpěly.

¹⁰¹ ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, roč. 11, 2002, č. 2, s. 11.

¹⁰² Viz. Rf 272 Rozhodnutí Kr I 333/20

¹⁰³ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 126 – 127.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 125.

jednání pachatele nedošlo k šoku a tudíž ani k projevu srdeční slabosti. Šlo o podmínku, bez jejíhož naplnění by smrt takto nenastala. Naopak v druhém případě by smrt nastala v důsledku předávkování bez ohledu na to, zda by k znásilnění došlo či nikoliv. Příčinná souvislost mezi jednáním a následkem zde tudíž není. Izolaci relevantního jednání a následku s následnou aplikací teorie podmínky však není možné používat bez výjimky. Pro určení společenské nebezpečnosti je nutno posoudit, jak významnou podmínku pro způsobení následku relevantní jednání mělo. Jde o aplikaci zásady gradace příčinné souvislosti.¹⁰⁵ Vezměme si situaci, kdy jeden ze spolupachatelů znásilnění drží oběť tak, aby nemohla klást odpor a jeho komplic se pokouší vykonat soulož. Toto se mu nezdaří a ve své frustraci způsobí oběti smrtelné bodné zranění. Jednání prvního z pachatelů je součástí kauzálního řetězce vedoucího k usmrcení oběti, nicméně je zde zásadní rozdíl mezi stupněm příčinné souvislosti jeho jednání a zasazením smrtelné bodné rány. Stejně tak je jiný stupeň příčinné souvislosti takového bodnutí a výše uvedeného úmrtí v důsledku šoku ve spojení se srdeční slabostí.

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 127 – 128.

11. Pachatel

Subjektem trestného činu je trestně odpovědná fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu.¹⁰⁶ Subjekty jsou v první řadě pachatelé a spolupachatelé. Pachatelem dle ustanovení § 9 odst. 1 trestního zákona rozumíme toho, kdo trestný čin spáchal sám.¹⁰⁷ O spolupachatelích mluvíme dle ustanovení § 9 odst. 2 trestního zákona tehdy, pokud byl trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob. Trestní odpovědnost se dále vztahuje na pachatele přípravy dle ustanovení § 7, pachatele pokusu dle ustanovení § 8 a účastníka dle ustanovení § 10 trestního zákona. Všechny tyto osoby jsou subjekty trestného činu a musí u nich být splněna zákonem požadovaná podmínka věku (§ 11 TZ) a přičetnosti (§ 12 TZ). Současná koncepce trestného činu znásilnění je pohlavně neutrální a může ho jako jediný pachatel spáchat jak muž tak i žena.

11.1. Věk

Dle ustanovení § 11 trestního zákona není trestně odpovědný ten, kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok věku. Dle pravidla o počítání lhůt obsaženého v § 89 odst. 15 počíná tedy trestní odpovědnost uplynutím dne 15. narozenin. Znásilnění se dopouští spíše mladší pachatelé. Dle studie provedené na našem území v letech 1974 – 1983 byl průměrný věk pachatele studovaného vzorku 26 let.¹⁰⁸ Výsledky statického šetření provedeného v rámci této práce ukázaly, že z pachatelů znásilnění odsouzených v letech 1995 až 2005 bylo 54,9 % pachatelů mladších 30 let

11.2. Přičetnost

Dle ustanovení § 12 trestního není trestně odpovědný ten, kdo v době spáchání trestného činu nemohl pro duševní poruchu rozeznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládnout své jednání. Pro trestní právo tedy není relevantní svéprávnost ve smyslu občanského práva a i osoba zbavená svéprávnosti může být

¹⁰⁶ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 131.

¹⁰⁷ Spojením spáchal sám není vylučováno účastenství dalších osob, ale k naplnění skutkové podstaty musí dojít samostatným jednáním pachatele.

¹⁰⁸ SRCH, M.: Zkušenosti ze soudnělékařského posuzování znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 7, s. 432.

jako přičetná trestně odpovědná. Pojmem duševní porucha rozumíme stav odchylky od duševního zdraví. Tento stav může, ale nemusí být spojen s přítomností duševní choroby. I u jinak duševně zdravého člověka se může vyskytnout duševní porucha a naopak duševně chorý člověk může v době činu jednat prost duševní poruchy ve smyslu § 12 TZ. Duševní porucha se často vyskytuje v důsledku duševní choroby nebo požití či aplikace návykových látek, ale může se vyskytnout i z řady jiných, například situačních příčin.

O nepřičetnosti mluvíme v prvním případě tehdy, pokud pro duševní chorobu neměl pachatel v době činu schopnost rozpoznávací. Nebyl tedy schopen rozumově určit, že daný čin je pro společnost více než nepatrně nebezpečný. Lidově řečeno, dotčený nemá potuchy, že dělá „něco špatného a nedovoleného“. V druhém případě pro duševní poruchu vymizela schopnost ovládací. Pachatel si případně může být i vědom trestnosti svého počínání, ale není schopen své jednání ovládnout.

Znásilnění je úmyslným trestným činem a v nepřičetnosti by ho bylo možno spáchat pouze v případě, kdy samotné uvedení do stavu nepřičetnosti bylo součástí plánu pachatele či spolupachatelů na spáchání tohoto trestného činu. Úmysl dopustit se trestného činu zde existoval již na počátku a vyvolání stavu nepřičetnosti představovalo toliko krok k naplnění tohoto zločinného úmyslu. Jednání je takzvaně svobodné ve své příčině¹⁰⁹ a pachatele je možné stíhat pro trestný čin, jehož se v nepřičetnosti dopustili.

Nepřičetný pachatel, který se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu znásilnění, však nemusí být zcela zbaven trestní odpovědnosti, i když nešlo o výše uvedené jednání, svobodné ve své příčině. Není ho sice možné stíhat pro trestný čin znásilnění, ale pokud se do stavu nepřičetnosti uvedl úmyslně či nedbalostí, může být obviněn z trestného činu opilství dle ustanovení § 201a trestního zákona.

11.3. Charakteristika pachatele

Stejně jako u kteréhokoliv trestného činu si můžeme položit otázku, proč někteří lidé znásilnění páchají, a jiní ne.

¹⁰⁹ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 140.

11.3.1. Znásilnění a biologické zájmy

Podíváme se nyní krátce na znásilnění biologicky z hlediska zájmu předávaných genů. K předání genů může muž volit několik strategií, největší šanci na vznik nové generace nesoucí jeho geny muž získává, má-li stálější vztah, šance potomků se navíc následně zvyšují, pokud muž zůstává s rodinou do doby, než se potomci osamostatní. Takovýto postup má ovšem tu nevýhodu, že ho muž může za svůj život zopakovat zpravidla maximálně dvakrát. Další šance na předání genů představují krátkodobé vztahy, při kterých však může panovat tvrdší konkurence než při hledání vztahů dlouhodobých. Znásilnění má z pohledu muže tu výhodu, že vyžaduje relativně malou investici času a prostředků a jejím prostřednictvím se může pokusit zkombinovat svou genetickou informaci s partnerkou, která by pro něj nebyla dostupná jiným způsobem. Rizikem znásilnění pak je poranění muže v důsledku obrany a odvěta ze strany společnosti. Biologicky je tedy znásilnění prostředkem, jehož využití se jeví logické v situaci, kdy se vzhledem k dostupnosti jiných alternativ zdá jako nejvýhodnější. I v praxi bylo u některých mužů pozorováno, že k použití násilí přistupovali poté, kdy se jim nepodařilo dosáhnout pohlavního styku jiným způsobem, žena sice pozornost přijímala, ale k samotnému pohlavnímu styku nebyla svolná.¹¹⁰

Z těchto závěrů bychom mohli dovozovat, že je pro muže znásilňování celkem přirozeným chováním. V minulosti byla provedena studie, která zkoumala, zda jsou pro mladé muže více vzrušující ženy svázané a trpící než ženy usmívající se a spolupracující. U většiny mužů ze zkoumaného vzorku bylo zjištěno, že jsou pro ně více vzrušující ženy svázané a trpící.¹¹¹ Jeden z výzkumů provedených u univerzitních studentů v USA dále ukázal, že 20 % mužů ze zkoumaného vzorku nevyloučilo, že by znásilnilo ženu, pokud by měli jistotu, že nebudou potrestáni.¹¹²

Musíme si ale uvědomit, že normy nestanoví jednotlivec, ale společnost. Ženy by z výše uvedených předpokladů měly znásilnění odmítat, jelikož jim odebírá možnost zvolit geneticky a sociálně kvalitního partnera. Pro muže je sice znásilnit výhodné,

¹¹⁰ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 118.

¹¹¹ WEISS, P.: Pachatelé sexuálních agresí. In *Československá psychologie*, 2001, č. 5, s. 420 – 421.

¹¹² ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 118 citující MALAMUTH, N. M.: Rape proclivity among males. In *Journal of Social Issues*, 37, 1981, p. 138 – 157.

ale na druhou stranu pro ně znásilnění jejich vlastních partnerek představuje riziko zmaření dlouhodobých investic, a proto je i v jejich zájmu znásilnění trestat.

11.3.2. Vliv sexuální deviace na znásilnění

Široká veřejnost tradičně považuje za pachatele násilných sexuálních trestných činů osoby sexuálně „úchylné“ – deviantní. Většinu pachatelů znásilnění však nelze označit za primárně sexuálně deviantní.¹¹³ Je nicméně nutné připustit, že ohledně deviantnosti panuje v literatuře řada sporů. Neexistuje jednoznačná hranice mezi „normálními“ a deviantními jedinci, a proto se lze setkat jak s názory považující zastoupení sexuálních deviantů u pachatelů znásilnění za okrajové, tak i s názory, že spáchání znásilnění a sexuální normálnost se v zásadě vylučují. Často jsou však u pachatelů zjišťovány psychopatické sklony.¹¹⁴

Za pachatele „sexuálního devianta“ považujeme toho, kdo čin spáchá pod vlivem své deviace.¹¹⁵ V jejím důsledku však nemusí nastat nepřičetnost ani snížená přičetnost. Statisticky je skupina sexuálně deviantních pachatelů tvořena převážně patologickými agresory, dále není možné pominout podíl sadistů a pedofilů.¹¹⁶ Rozdíl mezi patologickým agresorem a sadistou můžeme zjednodušeně spatřovat v tom, že patologický agresor potřebuje odpor, jelikož jeho deviace směřuje právě proti přítomnému odporu, zatímco pro sadistu není primární faktický odpor, ale vnímané utrpení oběti, která může být naopak zcela znehybněna, aby sadistovi nemohla bránit v zamýšlené „manipulaci“.

11.3.3. Vliv pornografie

O vlivu pornografie na páchání trestného činu znásilnění se vedou bouřlivé diskuse. Chmelík k této otázce konstatuje, že se za celých 30 let své praxe zaměřené na

¹¹³ WEISS, P.: Pachatelé sexuálních agresí. In *Československá psychologie*, 2001, č. 5, s. 420.

¹¹⁴ WEISS, P.: Sexuální agrese – oběti a pachatelé. In *Kriminalistika*, 2001, č. 1, s. 14.

¹¹⁵ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RENFREW, J.W.: *Aggression. A Biopsychological Approach*. New York: Oxford University Press, 1997.

¹¹⁶ Vyjdeme-li z výsledků citované studie, spočívalo 81 % deviací pachatelů v patologické sexuální agresivitě, 12 % v sadismu a 7 % v pedofilii. Viz.: BRICHČÍN, S. – SPILKOVÁ, J.: Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. In *Kriminalistika*, 2002, č. 2, s. 123.

mravnostní trestné činy nesetkal s případem, u kterého by bylo možné dovodit, že se pachatel dopustil činu v důsledku sledování pornografie.¹¹⁷

11.3.4. Osobnost pachatelů znásilnění

Trestné činy znásilnění páchají jak pachatelé, kteří mají obecné sklony k zločinnosti a páchají další trestnou činnost, tak osoby, které násilí používají jen vůči ženám a jinak jsou společensky nenápadní a neagresivní.¹¹⁸

Jedním z rozšířených mýtů je předpoklad, že se znásilnění dopouštějí pachatelé, kteří nejsou schopni svůj pohlavní pud ukojit jinak. Empiricky se však v provedených studiích ukázalo, že třetina pachatelů žila v manželství a zbývající měli buď přítelkyni, či svůj pud uspokojovali s prostitutkami. Nebylo ani zjištěno, že by mužům znásilnění přinášelo obecně příliš velké sexuální uspokojení, naopak až u třetiny mužů se při znásilnění vyskytne pohlavní dysfunkce.¹¹⁹

Při hodnocení osobnosti pachatelů bývá zaznamenána nezralost v mezilidských vztazích, nepřátelskost k lidem a ženám zvláště, agresivita, podezřivost, nezodpovědnost, nezdrženlivost, citová plochost, nedostatek empatie a soucitu.¹²⁰ Příkladně můžeme citovat ze znaleckého posudku na tzv. „Fantoma Jižního Města“, který popsal pachatele jako nestálou, nezdrženlivou, disociální osobnost s vyšším agresivním potenciálem.¹²¹ U pachatelů jsou významné rozdíly v závislosti na jejich typu a k obecným charakteristikám je třeba přistupovat opatrně.

¹¹⁷ CHMELÍK, J.: Pornografie jako kategorie mravnostní kriminality. In *Kriminalistika*, 2003, č. 4, s. 280.

¹¹⁸ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 – 122.

¹¹⁹ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 114 – 115 citující GROTH, N.A. – BURGESS, A.W.: Male rape: Offenders and victims. In *American Journal of Psychiatry*, 137, 1980, p. 806-810.

¹²⁰ WEISS, P.: Pachatelé sexuálních agresí. In *Československá psychologie*, 2001, č. 5, s. 420.

¹²¹ PROCHÁZKA, K. – KOLÁŘOVÁ, A.: Fantom Jižního Města. In *Kriminalistický sborník*, 2005, č. 1, s. 29.

11.3.5. Výrazné typy pachatelů

Psychotik¹²² – pachatel jednající pod vlivem duševní choroby. Dle okolností mohl její vliv způsobit ztrátu ovládací či rozpoznávací schopnosti a tudíž může jít o případ nepřičetnosti.

Antisociální pachatel¹²³, sociopat¹²⁴ – znásilnění je projevem celkového zaměření pachatele, který nerespektuje pravidla společnosti.

Sexuální deviant¹²⁵ – viz. výše.

Příslušník deviantní skupiny¹²⁶ – pachatel je členem skupiny, ve které je znásilnění či některá z jeho forem považována za přijatelný či dokonce žádoucí způsob ukojení pohlavního pudu.

Sociálně zanedbaný pachatel¹²⁷ – vzhledem ke stupni své zanedbanosti si vůbec nemusí být vědom toho, že jeho jednání není normální. Může jednat v negativním právním omylu.

Kompenzující pachatel¹²⁸ – pachatel je společensky nenápadný, dobře přizpůsobený okolí, které si není vědomo jeho potlačené násilné stránky. Často jde o špatně se prosazující submisivní muže, v jejichž životě figuruje silně dominantní matka či manželka. Znásilnění je projevem frustrace mužské role.

¹²² ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RADA, R.T.: Classification of the rapist. In: R.T. RADA (ed.), *Clinical aspects of the rapist*. New York: Grune and Stratton, 1978, p. 117 – 132.

¹²³ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující GUTTMACHER, M.S. – WEINHOFEN, H. – *Psychiatry and the law*. New York: Norton, 1952.

¹²⁴ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RENFREW, J.W.: *Aggression. A Biopsychological Approach*. New York: Oxford University Press, 1997.

¹²⁵ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RENFREW, J.W.: *Aggression. A Biopsychological Approach*. New York: Oxford University Press, 1997.

¹²⁶ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 120 – 121 citující AMIR, M.: *Patterns of forcible rape*. Chicago: University of Chicago Press, 1971.

¹²⁷ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 121 citující RENFREW, J.W.: *Aggression. A Biopsychological Approach*. New York: Oxford University Press, 1997.

¹²⁸ PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 57.

12. Subjektivní stránka

Znásilnění je úmyslným trestným činem.¹²⁹ Pachatel tedy musí násilí či hrozbu bezprostředního násilí použít s vědomím, že jimi donutí oběť k souloži nebo jinému podobnému pohlavnímu styku. Respektive musí být alespoň srozuměn s možností, že „souhlas“ oběti byl získán v důsledku použití násilí či hrozby bezprostředního násilí. Posledně uvedený nepřímý úmysl je aktuální např. v případech, kdy pachatel jedná s obětí takovým způsobem, který zlomí odpor k jeho jakémukoliv dalšímu požadavku. V praxi se s tímto můžeme setkat například u obětí domácího násilí, u nichž pachatel po napadení či vyhrožování požaduje pohlavní styk a oběť si je vědoma, že případné odmítnutí povede k další eskalaci násilí.

Nedbalost však plně postačuje pro naplnění okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby.¹³⁰ V praxi je poměrně častá argumentace pachatele, že si nebyl vědom toho, že je oběť znásilnění mladší 15 let. Nevyskytla-li se okolnost, pro kterou pachatel jednoznačně musel vědět, že je oběť mladší, přichází v úvahu prakticky jen prokázání nevědomé nedbalosti, kdy pachatel sice o nízkém věku oběti nevěděl, ale vzhledem k okolnostem o něm vědět mohl a měl.¹³¹ V této situaci je třeba posuzovat, jakému věku odpovídá vzezření oběti a za jakých okolností se setkala s pachatelem. V soudní praxi se můžeme setkat například s případem, kdy fyzický vzhled odpovídající věku 16 až 17 let ve spojení s okolností, že pachatel věděl o pravidelném vysedávání oběti v nočním podniku v pozdních hodinách, soud vyhodnotil jako okolnosti, za kterých pachatel důvodně mohl předpokládat, že je oběť starší 15 let.¹³² V případě těžké újmy na zdraví či smrti je situace pro prokazování zavinění příznivější, nicméně i tak může být v některých případech problematické posoudit, zdali lze pod zavinění následek zahrnout. Soudní praxe došla například k závěru, že pachatel odpovídá přinejmenším z nevědomé nedbalosti za způsobení těžké újmy na zdraví spočívající v posttraumatické stresové poruše vyvolané znásilněním bez ohledu na vliv povahových dispozic. Soud se tak přiklonil k závěru, že každý pachatel si může a má být vědom toho, že znásilnění představuje čin, který může oběti způsobit těžkou duševní poruchu. Obdobně je za nevědomou

¹²⁹ Viz. ustanovení § 3 odst. 3 TZ.

¹³⁰ Viz. ustanovení § 6 TZ.

¹³¹ Srovnej: Rt 20/78 Tzv 40/77.

¹³² HERGER, J. – BRÁZDA, J.: Znásilnění nezletilé? In *Kriminalistický sborník*, 1991, č. 1, s.

nedbalost považováno, pokud si pachatel nebyl vědom toho, že starší oběť může v důsledku trestného činu znásilnění utrpět infarkt myokardu.

U trestného činu znásilnění je velmi významná otázka negativního skutkového omylu pachatele. Obhajoba je typicky založena na tvrzení, že k pohlavnímu styku došlo ze strany oběti dobrovolně či že pachatel vzhledem k intenzitě odporu neměl důvod považovat odpor za vážně míněný. Pokud zde takovýto omyl skutečně existoval, nedošlo k spáchání trestného činu znásilnění, a nelze-li případ kvalifikovat ani jako ublížení na zdraví z nedbalosti, nedojde k trestnímu postihu. Otázka zní, jestli je takovéto řešení správné *de lege ferenda*. Lze ponechat bez trestu jednání, kdy pachatel překoná odpor oběti a vykoná soulož či jiný obdobný pohlavní styk, jelikož se domnívá, že k takovémuto jednání mu oběť poskytla souhlas, ačkoliv by za dané situace bylo zcela rozumné požadovat, aby se výslovně ujistil o existenci souhlasu oběti? Je si nutno uvědomit, že v populaci nalezneme jedince, jejichž představy o partnerských a sexuálních zvyklostech nejsou ve vzájemném souladu. Jak se s tímto problémem vypořádává praxe? Subjektivní stránku nelze zkoumat bezprostředně, a tak je jí nutno, pomineme-li výpověď obviněného, dovozovat z okolností a jednání. Pokud by tedy obviněný jednal v negativním skutkovém omylu za okolností, kdy by existenci souhlasu bylo zřejmě nesmyslné dovozovat, bude orgány činnými v trestním řízení učiněn závěr, že si byl vědom nesouhlasu oběti, a jednal v přímém úmyslu. Pokud se naopak prokáže, že nesouhlas oběti opravdu nebyl ze situace a jejího jednání dost dobře poznatelný, nastoupí zásada *in dubio pro reo*. Stejný účinek může mít důkaz, že prokázané jednání oběti se v místě původu obviněného vykládá jako souhlas, a obviněný si neuvědomoval existenci odlišných zvyklostí v oblasti, kde se měl trestného činu znásilnění dopustit. Každý čtenář si sám může zodpovědět na otázku, jestli by *de lege ferenda* nebylo vhodnější takové pojetí trestného činu znásilnění, které by výslovně vycházelo z absence svobodného souhlasu oběti a postihovalo i pachatele, jenž nabyl dojmu o souhlasu oběti svou nedbalostí. Nepochybně by takováto úprava byla vůči veřejnosti čitelnější a jasněji by stanovovala hranici mezi dovoleným a trestným jednáním.

13. Účastenství

13.1. Spolupachatel

Dle ustanovení § 9 odst. 1 trestního zákona je pachatelem ten, kdo trestný čin spáchá sám. Tato zákonná definice není nejpřesnější a je ji nutné vykládat v protikladu k odstavci následujícímu, dle kterého jde o spolupachatelství tehdy, kdy je trestný čin spáchán společným jednáním dvou nebo více osob. V tomto kontextu je třeba pod slovem jednáním rozumět jednání, které tvoří objektivní stránku trestného činu. K spáchání trestného činu může vést větší množství jednání různých osob, ale za spolupachatele můžeme označit toliko ty, jejichž jednání je přímo obsaženo ve skutkové podstatě.

Trestný čin znásilnění, pomineme-li zneužití bezmocnosti, se skládá ze dvou jednání: donucení a soulože či jiného obdobného pohlavního styku. K spolupachatelství není nutné, aby se spolupachatel podílel na obou jednáních. Učebnicový příklad takového znásilnění nalezneme například v Rt 66/55 i Tz 76/55, kdy jeden z dvojice mužů oběť cestou z vinárny strhl k zemi, ucpal jí ústa šátkem a držel ji na zemi, zatímco druhý z dvojice na ní vykonal soulož. První z mužů se nedopustil soulože a druhý z dvojice ženu k souloži nijak nenutil, jelikož z jeho pohledu byla ve stavu bezbrannosti. Nejvyšší soud však odmítl závěr, že by šlo o znásilnění ve formě zneužití bezmocnosti, přičemž prvního z dvojice je nutno stíhat podle ustanovení o pomocníkovi. Dopouštějí-li se pachatelé společně jednání obsaženého ve skutkové podstatě, jsou si vědomi své součinnosti a následku, ke kterému jejich společné jednání směřuje, je nutné jejich jednání posuzovat jako celek dle ustanovení o spolupachatelství.¹³³

Pokud by u pachatelů nebylo přítomno vědomí součinnosti, o spolupachatelství nepůjde. Situaci můžeme ilustrovat následujícím případem. Pachatel H. K. uvede poškozenou do stavu bezbrannosti podáním utišujícího prostředku a vykoná s ní soulož. Po jeho odchodu nalezne obnaženou poškozenou pachatel I. P. a zneužije její bezbrannosti k pohlavnímu styku. V takovémto případě není přítomna subjektivní

¹³³ Proto mohla podle staré právní úpravy trestný čin znásilnění spáchat jako spolupachatelka i žena – viz. Rt 28/84 i T 12/83.

souvislost zakládající spolupachatelství. Pokud by však bylo zjištěno, že si výše uvedení tento trestný čin společně předem naplánovali, šlo by o spolupachatelství.

Obdobně by o spolupachatelství ve vztahu k trestnému činu znásilnění nešlo, pokud by pachatelé jednali v součinnosti ohledně uvedení poškozené do stavu bezbrannosti, ale toliko jeden pachatel by měl v úmyslu bezbrannost následně zneužít k souloži. Druhý z pachatelů se sice úmyslně účastnil jednání, které je z pohledu druhého pachatele násilím dle ustanovení § 89 odst. 6 trestního zákona, ale nebylo by u něj přítomno vědomí toho, že uvedení do stavu bezbrannosti směřuje k tomu, aby mohl druhý z pachatelů na poškozené vykonat soulož.

Od spolupachatelství je rovněž třeba odlišit případy, kdy jedno z jednání učiní osoba, která si není vědoma páčání trestného činu či není trestně odpovědná. Účast takovéto osoby nezakládá spolupachatelství, jelikož je nejvýše nástrojem, který je zneužit k spáchání trestného činu pachatelem. V případě znásilnění například pan O. U. vykoná soulož, aniž by si byl vědom toho, že poškozená byla k souloži donucena pachatelem P. K. Z praxe též můžeme uvést případ, kdy byly obě osoby vykonávající soulož k souloži donuceny třetí osobou.¹³⁴

Každý ze spolupachatelů odpovídá za trestný čin, jako by ho spáchal sám.¹³⁵ Při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k tomu, jakou měrou jednání spolupachatele přispělo k spáchání trestného činu.¹³⁶

13.2. Návodce, organizátor, pomocník

Ustanovení § 10 trestního zákona upravuje účastenství v užším pojetí, tedy organizátorství, návod a pomoc. Dle tohoto ustanovení lze účastenství trestat jen v případě, kdy došlo k dokonání či alespoň k pokusu trestného činu. Současná právní úprava v tomto ohledu vychází z koncepce akcesorické povahy účastenství. Nedošlo-li k dokonání či k pokusu znásilnění, je možné organizátorství, návod či pomoc k znásilnění kvalifikovat jako přípravu k trestnému činu znásilnění dle ustanovení

¹³⁴ Viz. Rt 48/77 4 To 40/76.

¹³⁵ Ustanovení § 9 odst. 2 trestního zákona.

¹³⁶ Ustanovení § 31 odst. 2 písm. a) trestního zákona.

§ 7 trestního zákona, je-li splněna podmínka společenské nebezpečnosti.¹³⁷ Účastenství ve smyslu ustanovení § 10 trestního zákona se od spolupachatelství odlišuje tím, že jeho znaky nejsou zahrnuty v samotné skutkové podstatě.

Organizátorem je ten, kdo trestný čin zosnoval nebo řídil.¹³⁸

Návodcem je ten, kdo navedl jiného k spáchání trestného činu.¹³⁹ Návod je charakteristický tím, že u pachatele budí rozhodnutí spáchat konkrétní trestný čin.

Pomocníkem je ten, kdo jinému poskytl pomoc k spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, radou, utvrzováním v předsevzetí či slibem přispět po trestném činu.¹⁴⁰ Není zde přítomen prvek organizace. Pomoc nebudí rozhodnutí spáchat trestný čin, ale podporuje pachatele v jeho předchozím rozhodnutí fyzickými či psychickými prostředky.

Dle ustanovení § 10 odst. 2 trestního zákona se posoudí trestní odpovědnost a trestnost účastníků podle ustanovení o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele, pokud zákon nestanoví jinak. Dle ustanovení § 31 odst. 2 písm. b) trestního zákona soud při stanovování druhu trestu a jeho výměry přihlédne k významu a povaze účasti organizátora, návodce a pomocníka na spáchání trestného činu.

¹³⁷ Dle ustanovení § 7 odst. 1 trestního zákona je příprava k trestnému činu trestná toliko v případě přípravy zvlášť závažného trestného činu. Trestný čin znásilnění je zvlášť závažným trestným činem dle ustanovení § 41 odst. 2 trestního zákona, jelikož horní hranice trestní sazby je dle ustanovení § 241 odst. 1 tohoto zákona 8 let.

¹³⁸ Ustanovení § 10 odst. 1 písm. a) trestního zákona.

¹³⁹ Ustanovení § 10 odst. 1 písm. b) trestního zákona.

¹⁴⁰ Ustanovení § 10 odst. 1 písm. c) trestního zákona.

14. Příprava a pokus

Výše jsme si ujasnili, jaké skutečnosti musí být přítomny, aby došlo k dokonání trestného činu znásilnění. Dle trestního zákoníku je však trestné nejen samotné dokonání, nýbrž i příprava a pokus tohoto trestného činu, jsou-li naplněny zákonem stanovené znaky.

14.1. Příprava

Příprava není trestná u všech trestných činů, nýbrž jen u těch, které jsou zákonem považovány za zvláště závažné. Vzhledem k tomu, že dle ustanovení § 241 odst. 1 trestního zákona je pro základní skutkovou podstatu trestného činu znásilnění horní hranice trestu odnětí svobody 8 let, jde o zvlášť závažný trestný čin ve smyslu ustanovení § 41 odst. 2 trestního zákona. Trestní zákon definuje přípravu k trestnému činu v ustanovení § 7 odst. 1 jako jednání pro společnost nebezpečné, které záleží v organizování zvlášť závažného trestného činu, v opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému trestnému činu anebo v jiném úmyslném vytváření podmínek pro jeho spáchání. Dle zásady subsidiarity nižších vývojových stadií trestného činu, jde o přípravu trestného činu ve smyslu tohoto ustanovení jen tehdy, pokud nedošlo k pokusu ani k dokonání trestného činu.

Trestný čin znásilnění není ze své podstaty trestným činem, který by vyžadoval přípravu, a může k němu dojít zcela spontánně. Pokud je však znásilnění pachatelem či pachateli předem plánováno, může příprava nabýt řady podob.¹⁴¹ Pachatel si může opatřit zbraň k překonání odporu oběti, prostředky k znehybnění oběti, látky k vyvolání stavu bezbrannosti či nástroje sloužící k utajení identity. Relativně často se můžeme setkat s tím, že si pachatel typuje místo, čas a vhodnou oběť. Typování oběti může spočívat i v navázání povrchní známosti. Dojde-li pachatel k závěru o vhodnosti oběti, může být následně známost využita k tomu, aby si pachatel připravil vhodné podmínky k znásilnění. Vytypované oběti tak např. může nabídnout doprovod či ji pozvat na vytypované místo. Předchozí kontakt mezi obětí a pachatelem však nemůžeme v žádném případě automaticky považovat za přípravu.

¹⁴¹ K rozlišení mezi přípravou a pokusem znásilnění srovnej – Rt 44/64 8 Tz 80/63.

Pachatel může pojmout úmysl dopustit se znásilnění až po navázání kontaktu s poškozenou. Z vnějšího pohledu tak může být velmi obtížné odlišit například to, zda pachatel oslovoval ženy ve snaze výtýpovat si vhodnou oběť, či v úmyslu navázat právně nezávadnou známost. Pomineme-li přiznání pachatele, můžeme dojít k závěru o existenci předchozího úmyslu například díky předmětům, které pachatel nosil u sebe v úmyslu použít je při plánovaném činu.

14.2. Pokus

Trestnost pokusu zakládá ustanovení § 8 trestního zákona. Dle něj je pokus jednání pro společnost nebezpečné, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat. Vzhledem k zásadě subsidiarity nižších vývojových stadií trestného činu nepůjde o pokus trestného činu, pokud byl trestný čin dokonán.

Z předchozích kapitol by mělo být čtenáři jasné, v jakém okamžiku dojde k dokonání znásilnění, pozornost je proto nutno věnovat spíše okamžiku, od kterého můžeme mluvit o pokusu. Srovnáme-li zákonnou definici pokusu s definicí přípravy, je patrný důraz na to, že v případě pokusu směřuje jednání k dokonání bezprostředně. Od okamžiku pojetí úmyslu spáchat trestný čin se může pachatel dopustit řady společensky nebezpečných i zcela bagatelních jednání, které dle pachatele mají ve své posloupnosti a souhrnu vést k dosažení plánovaného cíle. Za pokus však můžeme označit jen takové pro společnost nebezpečné jednání, směřující k dokonání, které má s dokonáním bezprostřední souvislost.

Pokusem tak může být především jednání tvořící objektivní stránku skutkové podstaty, nedošlo-li z nějakého důvodu k dokonání. V případě znásilnění půjde typicky o situaci, kdy pachatel začal donucovat násilím či pohrůzkou násilí, ale k souloži či jinému srovnatelnému pohlavnímu styku nedošlo.¹⁴² Oběť se mohla ubránit, nezúčastněná osoba pachatele vyrušit či přijít oběti na pomoc, pachatel mohl případně od dokonání dobrovolně upustit. K posledně jmenovanému viz. níže.

¹⁴² Citovaný judikát k naplnění podmínek konstatoval, že je požadováno, aby úmysl pachatele došel zřetelného výrazu. Viz. Rt 2873 Rozhodnutí Zm I 289/27.

Za pokus se však nepovažuje toliko jednání obsažené v skutkové podstatě, nýbrž i jiné jednání, které má bezprostřední význam pro dokonání trestného činu. Jde o fázi bezprostředně předcházející dokonání trestného činu, zpravidla je zde nejužší časová a místní spojitost.¹⁴³ Takovýchto jednání přichází v případě znásilnění celá řada, nicméně může být obtížné prokázat úmysl směřující k dokonání, pokud nedojde k objektivnímu projevu ve smyslu předchozího odstavce, pachatel ho nedozná či ho není možné dovodit jinak.¹⁴⁴

14.3. Trestní sazba přípravy a pokusu

Dle ustanovení § 7 odst. 2 trestního zákona je příprava k trestnému činu znásilnění trestná podle stejné trestné sazby jako znásilnění, ke kterému příprava směřovala. Obdobně je dle ustanovení § 8 odst. 2 trestního zákona pokus znásilnění trestný podle trestní sazby, která by se použila v případě dokonání. Zákon dále v ustanovení § 31 odst. 2 písm. c) stanoví, že v případě přípravy a pokusu se má při stanovování výměry trestu přihlídnout k tomu, do jaké míry se jednání pachatele k dokonání trestného činu přiblížilo, jakož i k okolnostem a důvodům, pro které k jeho dokonání nedošlo.

14.4. Zánik trestnosti přípravy a pokusu

Dle trestního zákona zaniká trestnost přípravy k trestnému činu, pokud pachatel dobrovolně upustí od dalšího jednání směřujícího k spáchání trestného činu a odstraní nebezpečí, které vzniklo chráněnému zájmu.¹⁴⁵ Obdobně zaniká trestnost pokusu, pokud pachatel dobrovolně upustí od dalšího jednání potřebného k dokonání trestného činu a odstraní nebezpečí, které vzniklo chráněnému zájmu z podniknutého pokusu.¹⁴⁶ Trestnost přípravy a pokusu dále zaniká, pokud pachatel učiní oznámení

¹⁴³ NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 214 – 215.

¹⁴⁴ Pachatel například tvrdí, že do bytu vnikl za účelem krádeže. Vzhledem k tomu, že byl pokus překažen dříve, než mohl pachatel projeviti svůj úmysl donutit násilím obyvatelku bytu po návratu z práce k souloži, nelze předpokládat, že bude pokus trestného činu znásilnění odhalen. Jiná by byla situace například tehdy, pokud se u pachatele objeví pomůcky, které byly použity v dosud neobjasněných případech znásilnění odpovídajícího způsobu provedení.

¹⁴⁵ Ustanovení § 7 odst. 3 písm. a) zákona č. 140/1961 Sb.

¹⁴⁶ Ustanovení § 8 odst. 3 písm. a) zákona č. 140/1961 Sb.

v době, kdy nebezpečí, které přípravou či pokusem vzniklo chráněnému zájmu, mohlo být ještě odstraněno.¹⁴⁷

Oznámení v případě znásilnění přichází v úvahu například u organizátora, návodce, pomocníka či spolupachatele. V praxi se však setkáme spíše s dobrovolným upuštěním od dalšího jednání, respektive od dokonání. Pachatel se tak např. pokusí znásilnit ženu a násilím ji donucuje k souloži, ale k souloži nakonec nedojde, jelikož pachatel se rozhodne svého činu zanechat. Důraz je nutno klást na zákonnou podmínku dobrovolnosti. Trestnost přípravy či pokusu nezanikne, pokud je od dalšího jednání či dokonání pachatelem upuštěno, jelikož se zde vyskytly překážky, pro které by k dokonání činu muselo být vynaloženo větší úsilí, než s jakým pachatel počítal, či pachatel od dokonání upustil ze strachu z odhalení.¹⁴⁸ Ustanovení zákona o zániku trestnosti přípravy a pokusu směřuje na případy, kdy si pachatel včas uvědomí společenskou nebezpečnost svého jednání a odstraněním nebezpečí doloží společnosti, že ho není nutné trestat, jelikož své jednání je schopen, ač poněkud opožděně, korigovat sám. Účelem těchto ustanovení na druhou stranu není chránit pachatele, kteří přecenili své síly či se zalekli odhalení a trestu.

Zánik trestnosti přípravy či pokusu znásilnění neznamena, že pachatel nebude za své jednání nijak potrestán. Zaprvé zde máme činy, které mohou být spáchány v jednočinném souběhu s přípravou či pokusem. Pachatel například naplní skutkovou podstatu nedovoleného ozbrojování či porušování domovní svobody. Tyto skutkové podstaty nejsou konzumovány trestným činem znásilnění a trestní odpovědnost zde existuje nezávisle na trestní odpovědnosti za znásilnění. Druhou a v případě znásilnění typickou variantou je použití ustanovení trestního zákona, podle kterého se zánik trestnosti nevztahuje na trestnost pachatele za jiný trestný čin, který pachatel svým jednáním zakládajícím přípravu či pokus spáchal.¹⁴⁹ V dřívější praxi se

¹⁴⁷ Ustanovení § 7 odst. 3 písm. b) zákona a § 8 odst. 3 písm. b) zákona č. 140/1961 Sb. Oznámení musí být učiněno státnímu zástupci nebo policii, voják může učinit oznámení též svému veliteli nebo náčelníkovi.

¹⁴⁸ V minulosti se můžeme v praxi soudů setkat s „benevolentnějším pojetím“ upuštění od dokonání, zánik trestnosti pokusu byl shledán v případech, kdy se pachatel polekal příjzdějího povozu, oběti se podařilo vytrhnout a dát na útěk atd. – viz. např.: Rt 1404 Rozhodnutí Kr II 742/22, Rt 2890 Rozhodnutí Zm I 218/27, Rt 2956 Rozhodnutí Zm I 408/27, Rt 3674 Rozhodnutí Zm I 436/29. Naopak „moderní“ pojetí dobrovolného upuštění založeného na vnímání situace pachatelem nalezneme v Rt 85/57 I Tz 117/57.

¹⁴⁹ Ustanovení § 7 odst. 4 a § 8 odst. 4 zákona č. 140/1961 Sb.

v případě dobrovolného upuštění od dokonání znásilnění pachatelé typicky trestali za omezení osobní svobody oběti. V současnosti nucení k souloži či jinému srovnatelnému pohlavnímu styku násilím či pohrůzkou bezprostředního násilí v případě zániku trestnosti pokusu typicky kvalifikujeme jako trestný čin vydírání.¹⁵⁰

¹⁵⁰ V minulosti bylo znásilnění odvozováno nikoliv od vydírání, ale od omezování osobní svobody. Srovnej – Rt 1404 Rozhodnutí Kr II 742/22, Rt 2695 Rozhodnutí Zm I 577/26

15. Jednočinný souběh

O jednočinném souběhu mluvíme v případech, kdy pachatel svým jednáním naplní zároveň několik skutkových podstat. V některých případech může být složité zjistit, zdali šlo o jednočinný souběh nebo o několik činů spáchaných v bezprostřední časové souvislosti. Názorným příkladem jsou situace, ve kterých pachatel znásilnění úmyslně usmrcuje oběť. Je-li usmrcení oběti součástí úmyslu pachatele znásilnit, půjde o jednočinný souběh, naproti tomu o vícečinný souběh půjde v případě, kdy pachatel spáchal trestný čin znásilnění a v návaznosti na hrozby udáním se rozhodl oběť usmrtit. Při rozlišování jednočinného a vícečinného souběhu je proto na místě hledat „zlomový bod“, ve kterém se mění úmysl pachatele a cíl jednání.¹⁵¹

U znásilnění se můžeme setkat s jednočinným souběhem s trestným činem vraždy, či trestným činem soulože mezi příbuznými. Za vyloučený je naopak považován jednočinný souběh s trestným činem ublížením na zdraví¹⁵², omezováním osobní svobody¹⁵³ či vydíráním.¹⁵⁴ Sporná může být situace co do možnosti jednočinného souběhu s trestným činem pohlavního zneužívání. V současné odborné literatuře se můžeme setkat s názorem, že takovýto jednočinný souběh je vyloučen.¹⁵⁵ Bez zajímavosti však není starší judikatura Nejvyššího soudu, která došla k závěru, že vzhledem k zcela odlišnému objektu se nelze v případě znásilnění osoby mladší patnácti let spokojit s kvalifikací podle ustanovení o znásilnění, a je třeba čin kvalifikovat jako jednočinný souběh znásilnění a pohlavního zneužívání.¹⁵⁶

¹⁵¹ Srovnej: Rt 26/86 4 Tz 4/85.

¹⁵² Neúmyslné způsobení těžké újmy na zdraví či smrti je u znásilnění obsaženo v okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby, u drobného ublížení se předpokládá konsumpce. Srovnej: Rt 85/57 1 Tz 117/57.

¹⁵³ Omezení osobní svobody v době činu plyne z jednání obsaženého v skutkové podstatě.

¹⁵⁴ Trestný čin znásilnění má vůči trestnému činu vydírání speciální povahu.

¹⁵⁵ ŠÁMAL, P. – PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon: Komentář. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání*. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1413.

¹⁵⁶ Viz. Rt 84/55 2 Tz 92/55, oproti tomu novější judikatura (Rt 31/92 5 To 26/91) již považuje takovýto souběh za vyloučený.

16. Procesní aspekty

Ve věci znásilnění v základní skutkové podstatě nebo kvalifikované podle ustanovení § 241 odst.1,2 trestního zákona, je v prvním stupni věcně příslušný okresní soud.¹⁵⁷ V případě kvalifikace podle odst. 1,3 či odst. 1,4 citovaného ustanovení, bude k řízení v prvním stupni věcně příslušný soud krajský.¹⁵⁸

Vzhledem k horní hranici trestní sazby u základní skutkové podstaty, nepřipadá u znásilnění v úvahu podmíněčné zastavení trestního stíhání ani narovnání. Tzv. rozšířené dokazování v přípravném řízení se provádí v případech, kdy je věcně příslušný krajský soud.

Trestný čin znásilnění se vzhledem k horní hranici trestní sazby řadí k činům s tzv. nutnou obhajobou. Obviněný z tohoto trestného činu musí mít obhájce již v přípravném řízení.¹⁵⁹ Obhájce si může obviněný zvolit sám či mu ho může zvolit některá ze zákonem oprávněných osob (např. manžel, rodiče).¹⁶⁰ Nedojde-li k volbě obhájce ani v soudem stanoveném časovém limitu, musí obhájce ustanovit soud.¹⁶¹ Neustanovení obhájce či průtahy v jeho ustanovení představují porušení práva na obhajobu, které může vést ke zrušení napadeného rozsudku soudem podle ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) trestního řádu.

16.1. Poškozený v trestním řízení

Poškozený je v českém právu definován jako ten, kterému bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.¹⁶² V praxi bývá zdůrazňováno především oprávnění poškozeného uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení. Dochází tak k jistému opomíjení skutečnosti, že oprávnění poškozeného jsou podstatně širší. Poškozený má bez ohledu na to, zda mu byla způsobena v trestním řízení uplatnitelná škoda, právo nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení i veřejného zasedání o odvolání, činit návrhy na doplnění dokazování

¹⁵⁷ Viz. ustanovení § 16 z. č. 141/1961 Sb.

¹⁵⁸ Viz. ustanovení § 17 z. č. 141/1961 Sb.

¹⁵⁹ Viz. ustanovení § 36 odst. 3 z. č. 141/1961 Sb.

¹⁶⁰ Viz. ustanovení § 37 odst. 1 z. č. 141/1961 Sb.

¹⁶¹ Viz. ustanovení § 38 odst. 3 z. č. 141/1961 Sb.

¹⁶² Viz. ustanovení § 43 odst. 1 z. č. 141/1961 Sb.

a před skončením řízení se ve věci vyjádřit.¹⁶³ České právo sice nezná v současnosti institut tzv. soukromé žaloby v trestním řízení, ale poškozenému umožňuje do značné míry kontrolovat důslednost prokazování viny orgány činnými v trestním řízení. Za významné omezení možností poškozeného však můžeme považovat skutečnost, že poškozený je oprávněn podat odvolání jen co do výroku o náhradě uplatněné škody. Je otázkou, zdali by nebylo v dnešní době kladoucí důraz na práva obětí na místě uvážit obnovení institutu soukromé žaloby, zrušeného v našem právním řádů v důsledku komunistických reforem v roce 1950. Jde ostatně o institut, který ze sousedních států nezná toliko Slovenská republika.¹⁶⁴

Současná právní úprava umožňuje poškozenému žádat, aby byl informován o tom, že byl obviněný propuštěn z vazby či z ní uprchl, či o tom, že byl obviněný propuštěn z výkonu trestu nebo z něj uprchl. V případě, že orgán činný v trestním řízení shledá, že poškozenému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, má přímo zákonem uloženu povinnost informovat poškozeného o možnosti žádat podání výše uvedené informace.¹⁶⁵

16.2. Souhlas poškozené s trestním stíháním

Dle ustanovení § 163 odst. 1 trestního řádu, je v případě znásilnění podle ustanovení § 241 odst. 1, 2 trestního zákona spáchaného pachatelem, který byl v době spáchání činu ve vztahu k poškozené manželé, partnerem nebo druhem, třeba k zahájení trestního stíhání a pokračování již zahájeného trestního stíhání souhlas poškozené.

Naše právní úprava sice nezná tzv. výjimku manželství, ale ve stanovených případech ponechává na úvaze poškozené, zda si přeje, aby byl pachatel trestně stíhán. Zvláště v případě, kdy situace naznačuje možnou přítomnost domácího násilí, je třeba uvážit, zdali nenastaly okolnosti, pro které není souhlasu třeba, zejména zda souhlas nebyl dán, nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.¹⁶⁶ Vzhledem k někdy problematickému prokazování

¹⁶³ Viz. ustanovení § 43 odst. 1 z. č. 141/1961 Sb.

¹⁶⁴ GRIVNA, T.: Soukromá žaloba v trestním řízení: nástin problematiky. In *Trestněprávní revue*, 2005, č. 12, s. 319.

¹⁶⁵ Viz. ustanovení § 44a z. č. 141/1961 Sb.

¹⁶⁶ Viz. ustanovení § 163a odst. 1 písm. d) z. č. 141/1961 Sb.

okolností neudělení souhlasu či jeho zpětvzetí, lze doporučit v případě znásilnění mezi blízkými osobami postupovat tak, aby si poškozená plně uvědomila následky neudělení či zpětvzetí souhlasu a byla si vědoma možností pomoci a ochrany ze strany státu i nestátních subjektů.

16.3. Získávání srovnávacích biologických materiálů

Vzhledem k často stěžejnímu významu biologických stop, může být aktuální otázka získání srovnávacích vzorků krve či DNA podezřelého. Trestní řád v ustanovení § 114 stanoví povinnost podrobit se zkoušce krve nebo jinému obdobnému úkonu nespojenému s nebezpečím pro zdraví. Významné je rozlišování úkonů podle toho, zda jsou spojené se zásahem do tělesné integrity či nikoliv. V případě úkonů nezasahujících do tělesné integrity může orgán činný v trestním řízení po předchozí marné výzvě překonat odpor podezřelého nebo obviněného s provedením úkonu.¹⁶⁷ Jde-li však o úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, jako je například odběr krve, není možné použít přímé donucení a součinnost pachatele lze vynucovat toliko ukládáním pořádkové pokuty do 50 000 Kč podle ustanovení § 66 trestního řádu.

16.4. Výslech poškozené

Při výslechu oběti je nezbytné pamatovat na riziko sekundární viktimizace. Výslech je nutno vést taktně, aby nedocházelo k prohlubování újmy, kterou oběť trestným činem utrpěla. Oběť znásilnění potřebuje podporu především v tom smyslu, že znásilnění nezavinila, a to ani svou nedbalostí či lehkovážností. Stejně tak se potřebuje ujistit, že její reakce na znásilnění byla vzhledem k situaci dobrá, neboli že toho v dané situaci objektivně nemohla udělat víc. Vyslýchající by oběti měl poskytnout takovouto psychickou podporu bez ohledu na to, jak se mu jednání oběti jeví. Stejně tak nesmí být vyslýchané osobě patrné případné pochybnosti vyslýchajícího o pravdivosti oznámení. Bez příslušného proškolení trpí policisté stejnými „mýty“ o znásilnění jako široká populace, což se může projevit na vedení

¹⁶⁷ Viz. ustanovení § 114 odst. 4 z. č. 141/1961 Sb.

výslechu, může snížit kvalitu získané výpovědi a u oběti vést k prohloubení sekundární viktimizace.¹⁶⁸

Rozrušení oběti může mít silný vliv na kvalitu paměťové stopy a schopnost podat výpověď. Praxe zná i případy, kdy oběť při své výpovědi mylně uvedla počet pachatelů a teprve s určitým časovým odstupem a po obnovení duševní rovnováhy byla schopna upamatovat si na událost natolik přesně, aby svoji prvotní výpověď uvedla na pravou míru.¹⁶⁹ Pro riziko zkreslení je někdy doporučováno přistupovat k výslechu až po uplynutí 24 hodin.¹⁷⁰ Respektive lze doporučit, aby v této časové lhůtě došlo k vytěžení jen těch informací, u kterých hrozí nebezpečí z prodlení.

Dochází-li k výslechu v krátké době po spáchání trestného činu, může být oběť ve fázi počátečního psychického zmatku, kdy je roztržena její důvěra ve schopnost kontrolovat vlastní život. Při jednání s takto otřesenou obětí je třeba respektovat zásady první psychologické pomoci sloužící k psychologické stabilizaci obětí. Oběť potřebuje poskytnout informace, že jí vnímané pocity jsou vzhledem k situaci normální, není důvod se za ně stydět, a v případě potřeby může vyhledat odbornou pomoc. S obětí by mělo být zacházeno tak, aby u ní nedocházelo k prohloubení dezorientace a nejistoty o okolním dění.¹⁷¹ Intenzita emočních projevů by měla klesat úměrně tomu, jaká doba uplynula mezi činem a výslechem. Pokud se intenzivní projevy emocí objevují i po delší době, lze předpokládat, že oběť činem utrpěla vážnější psychické trauma a je na místě uvážit konzultaci dalšího postupu s psychologem.¹⁷²

K zajištění kvalitní výpovědi je třeba pečlivě volit prostředí i osobu vyslyšajícího. Vyslyšající by měl navodit klidné prostředí, vyhnout se dramatizaci, ale na druhé straně nesmí oběť vnímat jednání vyslyšajícího jako bagatelizující, ironizující,

¹⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, roč. 11, 2002, č. 2, s. 11 – 12.

¹⁶⁹ MAŠÁN, A. – ANDICS, L.: Nesoriozny páchatel pokusu znasilnenia. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 8, s. 479.

¹⁷⁰ WEISS, P.: Sexuální agrese – oběti a pachatelé. In *Kriminalistika*, 2001, č. 1, s. 13.

¹⁷¹ Policista by se měl představit, vysvětlit svoje postavení a podstatu prováděného úkonu, jakož i to, co bude následovat, při opuštění místnosti by měl vysvětlit důvod svého odchodu a za jak dlouho se vrátí, vysvětlit, kdy oběť „převezme“ lékař a za jakým účelem atd. – viz. ČÍRTKOVÁ, L.: Psychologická pomoc obětem na místě činu. In *Zpravodaj BKB*, 2003, č. 6, s. 9 – 10.

¹⁷² ČÍRTKOVÁ, L.: Výslech oběti trestného činu, prostor pro sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, 2005, č. 3, s. 9.

zaujaté či nedůvěřivé. Počáteční úsilí je třeba věnovat navázání kontaktu, což může být vzhledem k traumatizaci oběti poměrně obtížné. V prvním sledu lze doporučit klást otázky na rodinnou situaci a obtíže způsobené trestným činem, a na otázky ze sexuální oblasti přecházet až pozvolně.¹⁷³ Oběti nemusí být jasné, proč se vyslychající vyptává na všechny podrobnosti, a může to považovat za projev nedůvěry. Je proto vhodné vysvětlit účel otázek a význam odpovědí pro průběh vyšetřování. Případné projevy emocí je třeba nechat ventilovat. Výzvy k „uklidnění“ nejsou účinné a mohou u oběti způsobit zablokování.¹⁷⁴

Výslechem by měly být zjištěny odpovědi především na následující otázky:^{175, 176}

- Kdy, kde a jak ke znásilnění došlo?
- Jak se oběť dostala na místo činu, kde a kdy se setkala s pachatelem, zda ho zná a odkud?
- Jak došlo ke znásilnění, zda se oběť bránila, jaké stopy násilí zůstaly na jejím těle a oděvu?
- Došlo k souloži a k ejakulaci pachatele?¹⁷⁷
- K jakému jinému pohlavnímu styku došlo?
- Měla již oběť před činem pohlavní styk a kdy naposled?
- Volala oběť o pomoc?
- Jaké stopy zápasu zůstaly nebo mohly zůstat na pachateli?
- Kolik bylo pachatelů, jakou roli kdo z nich hrál?
- Jak byl pachatel oblečen, jak vypadal?
- Hovořil pachatel, jaký byl obsah hovoru?
- Vyhrožoval pachatel oběti, měl pachatel zbraň?
- Snažil se pachatel zakrýt svůj trestný čin a jakými prostředky?
- Jak se pachatel vzdálil z místa činu?

¹⁷³ SCHLIEPER, K.D.: Několik aspektů práce s obětí při vyšetřování sexuálních trestných činů. In *Kriminalistický sborník*, 1988, č. 10, s. 476 – 478.

¹⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L.: Výslech oběti trestného činu, prostor pro sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, 2005, č. 3, s. 11.

¹⁷⁵ NĚMEC, B. – CHYLÍK, V. – ČERMÍN, S. (red.) *Kriminalistická příručka*. Svazek 1. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 145 – 146.

¹⁷⁶ MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 427, 429.

¹⁷⁷ Je zde na místě upozornit, že oběť často není schopna posoudit, zda došlo či nedošlo k ejakulaci. V praxi se tak lze setkat s tím, že stopy spermatu mohou být zajištěny i v případech, kdy oběť ejakulaci pachatele jednoznačně odmítá. Viz.: CÍSAŘOVÁ, D. – MITLHÖHNER, M.: Náměty k součinnosti s lékařem při vyšetřování sexuální trestné činnosti. In *Československá kriminalistika*, 1991, č. 1, s. 58.

- Odcizil pachatel něco oběti?
- Ztratila oběť něco na místě činu?
- Našla oběť něco na místě činu?
- Byl pachatel při činu vyrušen, kým a jak?
- Proč bylo oznámení učiněno opožděně?
- Vyhledala oběť lékařskou pomoc, kdy a kde?
- Kdo ví o poměru mezi obětí a pachatelem, viděl někdo oběť a pachatele spolu v den, kdy došlo ke znásilnění?
- Byl někdo svědkem trestného činu?
- Jaký oděv a obuv měla oběť na sobě, kde jsou tyto věci, jsou v původním stavu či byly vyprány nebo vyčištěny?

Vzhledem k rozhodujícímu významu, kterou výpověď oběti často má, může být na místě vyžádat si znalecký posudek na pravdivost výpovědi. Zde je třeba upozornit, že u znaleckých posudků byly zjištěny rozdíly v závislosti na použité metodě. Posudky vycházející z psychologie osobnosti bývají velmi často ovlivněny stereotypním vnímáním trestného činu znásilnění a jeho obětí. Posudky zaměřené na psychologii výpovědi¹⁷⁸ vykazují menší riziko zkreslení a spíše se mají tendenci přiklánět k závěru o věrohodnosti výpovědi.¹⁷⁹

Před výslechem poškozené v hlavním líčení je třeba uvážit, zdali setkání poškozené s obžalovaným v soudní síni nebude pro poškozenou představovat natolik stresující situaci, že je ohroženo podání kvalitního svědectví. V zájmu zajištění svědecké výpovědi je proto na místě uvážit postup podle ustanovení § 209 trestního řádu a vykázat obžalovaného po dobu výslechu z jednací síně. Podcenit nelze ani setkání poškozené s obžalovaným či rodinou obžalovaného. Nejsou-li prostory soudu řešeny adekvátním způsobem (oddělené čekárny, volná přístupová cesta), je na místě uvážit, nebude-li v zájmu podání kvalitní výpovědi vhodné naplánovat poněkud

¹⁷⁸ Psychologie výpovědi vychází z předpokladu, že mezi líčením skutečného prožitku a smyšlenky existuje jasný kvalitativní rozdíl. Líčení skutečných prožitků se vyznačuje: nestrukturovaností, bohatstvím detailů, propojeností v čase a prostoru, líčením interakcí, reprodukováním rozhovorů, líčením komplikací, mimořádných drobností, originalit, zcela nepodstatných detailů, vlastních psychických pochodů, psychických pochodů zúčastněných osob, objevují se spontánní opravy a vylepšování vlastních výroků. Viz: ČÍRTKOVÁ, L. Oběti znásilnění poznámky k sekundární viktimizaci Zpravodaj BKB, ročník 11, číslo 2, Praha 2002, s. 13-14.

¹⁷⁹ ČÍRTKOVÁ, L. Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In. Zpravodaj BKB, ročník 11, číslo 2, Praha 2002, s. 12.

„nestandardní“ postup a např. vpustit poškozenou do budovy vedlejším vchodem a umožnit jí vyčkávat v kanceláři. Na tomto místě neuškodí zdůraznit, že obdobná opatrnost by měla panovat i na úrovni policie a státních zastupitelství. Úspěšnému pokračování trestního stíhání rozhodně neprospěje, pokud dojde v důsledku náhodného setkání s pachatelem k psychickému kolapsu poškozené.

Při výslechu poškozené je dále na místě pamatovat na ustanovení § 211 odst. 2 trestního řádu a posoudit, zdali by vzhledem k okolnostem a psychickému stavu poškozené bylo vhodné vyhovět žádosti obhájce, požádá-li, aby mu bylo umožněno provést výslech poškozené. Provedení výslechu se může jevit ve smyslu výše citovaného ustanovení jako „z jiného závažného důvodu nevhodné“.

Znásilnění je trestným činem, na který může dopadat ustanovení § 102 trestního řádu. V případě osoby mladší 15 let je proto třeba výslech provádět zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat. K výslechu je třeba přibrat pedagoga nebo jinou osobu mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by dohlížela na správné vedení výslechu, odpovídající stupni vývoje vyslychané osoby. Přibraná osoba může navrhnout přerušeni nebo ukončení výslechu, jestliže by pokračování mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Tato pravidla platí pro výslech osoby mladší 15 let, ale do značné míry je lze doporučit respektovat i v případě mladistvých. Přítomnost rodičů může mít pozitivní i negativní vliv na průběh výpovědi, a proto je třeba o ní rozhodovat s rozvahou.

16.5. Nepravdivé oznámení

U trestného činu znásilnění se tradičně varuje před rizikem nepravdivého oznámení. Důvody nepravdivého oznámení mohou být různé, např. obava z rodičů, kteří se dozvěděli o tom, že jejich dcera měla pohlavní styk, může jít o způsob vysvětlení gravidity¹⁸⁰ či o prostředek msty.¹⁸¹ V praxi byl například zaznamenán případ, kdy

¹⁸⁰ Může jít nejen o případy zapírání nevěry, ale i o způsob, jak může mladá dívka bránit svého přítele před obviněním z trestného činu pohlavního zneužívání viz. – FORT, K.: Gravidita čtrnáctileté. In *Kriminalistický sborník*, 1991, č. 10, s. 400.

¹⁸¹ HANYKOVÁ, J.: Podíl oběti na trestném činu znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1987, č. 4, s. 254.

bylo oznámení použito jako vysvětlení důvodu přejetí cílové stanice¹⁸² či jako způsob, kterým si dítě chtělo zajistit větší pozornost rodičů.¹⁸³

K ověření výpovědi slouží zásada detailizace jednotlivých epizod popisované události. Účelem je získat k jednotlivým fázím události dostatek detailů, které bude následně možné ověřit.¹⁸⁴ Takovýto postup nejen napomáhá k vybavení si popisované události, ale popis detailů, jejich množství a způsob jejich předkládání může naznačovat pravdivost či vykonstruovanost výpovědi.

Nepravdivost oznámení může být dovozena například z nesrovnalosti popisovaného násilí a stop na těle oběti a pachatele či z nepřítomnosti odpovídajících stop na oděvu a místě činu. Nesrovnalosti ve výpovědi může dobře odhalit prověrka na místě činu. V některých případech může posloužit vyšetřovací experiment k prokázání, že popisovaná událost nebyla fakticky proveditelná, respektive proveditelná na daném místě.¹⁸⁵

Významným vodítkem samozřejmě může být nalezení motivu, který by oznamovatelka mohla k nepravdivému oznámení mít.

16.6. Konfrontace

V případech znásilnění se doporučuje přistupovat ke konfrontaci obezřetně. Jde sice o tradiční prostředek odstraňování rozporů výpovědí, nicméně v případě znásilnění může být konfrontace velmi silně stresující jak pro oběť, tak pro křivě obviněného pachatele. Místo odstranění rozporů může velmi snadno dojít k zhoršení psychického stavu výše uvedených osob, což se může v dalším řízení negativně projevit na jejich přesvědčivosti. Konfrontaci se doporučuje provádět jen u zletilých osob.^{186, 187}

¹⁸² KOTORA, M.: Motivace oznámení znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 5, s. 200.

¹⁸³ HRADECKÝ, M.: Fingované znásilnění nezletilé dívky. In *Kriminalistický sborník*, 2004, č. 1, s. 24.

¹⁸⁴ MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 429.

¹⁸⁵ KOTORA, M.: Motivace oznámení znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 5, s. 200. V citovaném případě bylo zjištěno, že prostor toalety ve vagonu železniční soupravy neposkytuje dostatek prostoru k provedení činu způsobem, který oznamovatelka uvedla.

¹⁸⁶ NĚMEC, B. – CHYLÍK, V. – ČERMÍN, S. (red.) *Kriminalistická příručka*. Svazek 1. Praha: Naše vojsko, 1960, s. 147.

¹⁸⁷ MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 433

16.7. Rekognice

Jakékoliv setkání s pachatelem může být pro oběť velmi stresující. V zájmu úspěšného provedení rekognice je na místě uvážit možnost použití jednocestného zrcadla. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat výběru přivzatých osob. Oběť může mít zvýšenou tendenci označit první osobu, která odpovídá v paměti uchované stopě. Následným doplněním paměťové stopy o vnímanou podobu domnělého pachatele dochází ke znehodnocení paměťové stopy.¹⁸⁸ Z tohoto důvodu je třeba dle možností chránit podobu podezřelých či obviněných osob. Uveřejnění fotografie zadrženého podezřelého v novinách může způsobit neprůkaznost následně prováděných rekognicí.¹⁸⁹

16.8. Ohledání místa činu

Bylo-li oznámení učiněno v krátké době po znásilnění, je třeba klást zvýšený důraz na urychlené zajištění místa činu a stop. V případech znásilnění hrají často stěžejní roli biologické stopy, u kterých s plynutím času vzrůstá riziko znehodnocení.

K trestnému činu znásilnění může dojít na řadě míst. S jistou dávkou zjednodušení lze konstatovat, že ke znásilnění může dojít prakticky kdekoliv, kde je možné vykonat soulož či jiný obdobný pohlavní styk. Znásilnění je pro případného pozorovatele poměrně nápadným trestným činem, a pachatelé proto logicky preferují místa, kde dle jejich názoru nebudou v danou dobu zpozorováni či vyrušeni. Toto však není pravidlem a můžeme se setkat s případy znásilnění, ke kterým došlo na místech, kde se v danou dobu pohybovalo větší množství lidí. Ohledávat je proto nutné širokou škálu míst charakteru volného terénu, obývaných i neobývaných prostor.

Při stanovování hranic ohledání je nutno pamatovat na význam zjištění toho, jak se oběť i pachatel dostali na místo činu a jak toto místo následně opustili. Pokud nejde o případ, kdy oběť a pachatel dorazili na místo činu společně, je nutno zjišťovat, zda

¹⁸⁸ MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 434

¹⁸⁹ Zveřejnění fotografie zadržené osoby např. způsobilo neuznání některých rekognicí provedených v případě tzv. „Fantoma Jižního Města“ viz. – PROCHÁZKA, K. – KOLÁŘOVÁ, A.: *Fantom Jižního Města*. In *Kriminalistický sborník*, 2005, č. 1, s. 29.

v okolí není místo, kde pachatel vyhlížel svou oběť. Na takovémto místě pachatel mohl setrvat i poměrně delší dobu a zanechat zde řadu významných stop. Může jít například o nedopalky cigaret, použité láhve od alkoholických nápojů, daktyloskopické či trasologické stopy. Hranice ohledání je proto nutno vytyčovat co nejdříve.

Při ohledání je nutno soustředit se na stopy vypovídající o pobytu a pohybu oběti i útočníka na místě činu, věnovat se stopám po zápase a stopám svědčícím o proběhlé souloži či jiném obdobném pohlavním styku. Charakter stop se liší v závislosti na typu místa činu i průběhu znásilnění. Pokud k činu například došlo na travnatém porostu, lze v závislosti na době uplynulé od spáchání očekávat nález poškozeného porostu (zválená tráva, polámaná vegetace), stop vytlačených obuvi či částí lidského těla do zeminy. V případě znásilnění a vraždy stopařky se např. ukázaly jako rozhodující stopy vzorky motorového oleje zanechané vozidlem pachatele na místě činu a vzorky zeminy zajištěné z pneumatik.¹⁹⁰ Ke vzniku jiných stop dochází, pokud ke znásilnění došlo v bytě. Zde je situace příznivá pro stopy daktyloskopické, lze předpokládat větší množství stop po případném zápase, významné stopy mohou být zachovány na místě, kde mělo dojít k pohlavnímu styku (prostěradla, matrace). Odlišné stopy zanechá trestný čin, při kterém pachatel použil faktického násilí (stopy po boji, útržky látky, knoflíky) a trestný čin při kterém uvedl oběť do stavu bezbrannosti (zajištění použitého nádobí, zbytků pokrmů a nápojů).

Významné je též zjištění stop, které mohlo prostředí zanechat na pachateli, jeho oděvu, obuvi či vozidle. Vzhledem k tomu, že k ohledání zpravidla dochází za vyšetřovací situace, kdy je již k dispozici výpověď oznamovatele, je třeba se na místě soustředit též na negativní stopy, tedy na stopy, které musely nutně vzniknout, pokud se předemtná událost odehrála tvrzeným způsobem, nicméně se je nepodařilo nalézt.¹⁹¹

Dle situace lze uvážit použití služebního psa, který za vhodných podmínek může nejen zmapovat pohyb osob po místě činu, ale i nalézt odhozený či ztracený předmět.

¹⁹⁰ ŠULC, V.: Poslední stop. In *Kriminalistický sborník*, 2005, č. 4, s. 47.

¹⁹¹ MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 429 – 431.

K někdy doporučenému ohledání místa činu za přítomnosti oběti se je třeba stavět obezřetně a uvážit dopad na psychický stav oběti. Z praktického hlediska však nelze popřít, že takovéto ohledání umožňuje nejen prověrku výpovědi na místě činu, ale může poukázat na stopy, které by při běžném ohledání mohly být opomenuty.

16.9. Biologické stopy

Biologické stopy (krev, sperma, chlupy, vlasy, částičky kůže) mohou být nalezeny na těle oběti i pachatele, jejich oděvu i místě činu. Stopa nesoucí DNA pachatele může sloužit jako individualizující důkaz, ale k jejímu náležitěmu zajištění je třeba kvalifikované práce na místě činu, při zajišťování předmětů i prohlídce těla. Náležitou opatrnost je třeba věnovat i balení a transportu zajištěných stop, jelikož DNA stopu může relativně snadno znehodnotit kontaminace. DNA stopy může zničit např. přímé sluneční světlo, vlhké prostředí či teploty nad 60°C. Naopak na suchém materiálu (např. neprané tkanině) při teplotě pod 60°C může být stopa zachována i po období v řádu desítek let.¹⁹² Semenné buňky na tkanině se pak dají prokázat i řadu měsíců po spáchání činu.¹⁹³

Dosud nepřilíš rozšířenou metodou umožňující individuální identifikaci pachatele je zviditelňování otisků, které pachatel zanechal na tělo oběti. Lidská kůže není sice příliš vhodný materiál k uchování otisků a ani zviditelnění otisků není snadné, ale v současnosti je známa řada metod, které takovýto postup umožňují. Nejúčinnější metody lze pro jejich agresivitu použít pouze v případě mrtvé oběti, ale získání otisků například přenesením na skleněnou tabulku lze provádět i v případě oběti, která napadení přežila.¹⁹⁴

¹⁹² MAKOVEC, P. – NĚMEC, J.: Hematologická a molekulárně genetická zkoumání v kriminalistko-expertizní činnosti. In *Kriminalistika*, 2005, č. 4, s. 278.

¹⁹³ SRCH, M.: Zkušenosti ze soudnělékařského posuzování znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 7, s. 432.

¹⁹⁴ FÜRBACH, M.: Možnosti detekce latentních daktyloskopických stop z lidské kůže. In *Kriminalistika*, 2003, č. 3, s. 216 – 217. Citovaný autor uvádí mimo jiné případ z roku 1981, kdy se podařilo v USA usvědčit pachatele znásilnění a vraždy pomocí zviditelnění otisků na těle oběti pomocí jodových par.

16.10. Ohledání těla poškozené

Gynekologické vyšetření může v přiměřené době po spáchání činu odhalit poranění genitálu, jako jsou oděrky, slizniční trhliny, trhliny v poševní stěně, krevní výrony a stav hymenu. Dle stavu poranění, respektive dle známek hojivých procesů, lze s přibližnou přesností určit, před jakou dobou byla poranění způsobena. V případě neporušeného hymenu lze testovat, zdali má pružnost umožňující průnik penisu bez protržení. Přítomnost spermatu lze zjišťovat v závislosti na okolnostech zhruba až 24 hodin po činu. V případě usmrcení oběti lze sperma prokázat i po delší době, a to až týdnů.¹⁹⁵ Výše uvedené stopy nám sice mohou zodpovědět otázku, zda a zhruba kdy měla oběť pohlavní styk, ale bez dalšího z ní nelze dovozovat, zda šlo o násilnou soulož. Poranění genitálu mohou vzniknout i při dobrovolném pohlavním styku, např. v důsledku nepoměrnosti pohlavních orgánů či použití některých poloh.

Prohlídku těla nelze omezit na prohlídku genitálu a jeho okolí. Řada stop typických pro znásilnění se vyskytuje na okolních částech těla.¹⁹⁶ Jde například o hematomy na vnitřní straně stehen, které vznikají tlakem prstů či kolen pachatele, který se snaží oběti rozevřít nohy.¹⁹⁷

16.11. Ohledání těla pachatele

Na těle pachatele se hledají především stopy obrany, ale nelze přehlédnout ani okolí genitálu, kde mohou být zachytitelné stopy poševního hlenu.¹⁹⁸

¹⁹⁵ PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 59 – 60.

¹⁹⁶ SRCH, M.: Zkušenosti ze soudnělékařského posuzování znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 7, s. 432.

¹⁹⁷ PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 60.

¹⁹⁸ PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 59.

17. Nutná obrana proti znásilnění

17.1. Právní aspekty

Dle ustanovení § 13 trestního zákona není trestným činem či jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem, není-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

V případě znásilnění je třeba brát na vědomí, že oběti ve většině případů prožívají znásilnění jako ohrožení svého života. Tyto pocity jsou do značné míry důvodné. Většina znásilnění sice nevede k usmrcení oběti, nicméně případy, kdy součástí pachatelova úmyslu je usmrcení oběti, ani případy, kdy pachatel následně oběť zavraždí ze strachu z odhalení, nelze pomíjet. Za zcela zjevně nepřiměřenou tak nelze vyloučit ani takovou obranu, která usmrtí protivníka. Je si třeba dále uvědomit, že obrana která nedokáže zcela neutralizovat útočníka, může útočníka vyprovokovat k usmrcení oběti.

O nutnou obranu však v žádném případě nemůže jít v případě, kdy oběť zaútočí na útočníka ve chvíli, kdy již odchází z místa činu.

17.2. Účinnost obrany a její vliv na pravděpodobnost zranění

Jednou ze sporných otázek spojených s trestným činem znásilnění je to, zda lze napadené ženě doporučit obranu, ať již verbální či fyzickou. Je nutné především uvážit, jakou šanci má obrana na úspěch a nakolik se obranou zvyšuje nebezpečí zranění či smrti. Na základě viktimologických průzkumů došli někteří autoři¹⁹⁹ k závěru, že nejrizikovější a nejméně účinnou je přímá fyzická obrana. K stejnému závěru došla i studie zaměřená na pachatele.²⁰⁰ Při posledně zmíněné studii bylo dále zjištěno, že fyzická obrana byla účinnější mimo uzavřené prostory. Jako neúčinnější

¹⁹⁹ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 19 citující GRIFFIN, B.S. – GRIFFIN, C.T. Victims in rape confrontation. *Victimology: An International Journal*, 1961, Vol. 6, No. 1 – 4, p. 59 – 75; BLOCK, R. – SKOGAN, W. Resistance and non-fatal outcomes in stranger-to-stranger predatory crime. *Violence and Victims*, 1966, Vol. 1, No. 4, p. 241 – 253.

²⁰⁰ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 20 citující QUINSEY, V.L. – UPFOLD, D. Rape completion and victim injury as a function of female resistance strategy. *Canadian Journal of Behavioural Science*, Vol. 17, No. 1, p. 40 – 50.

způsob obrany se však jevily verbální strategie a především křik. Vyšší účinnost verbálních strategií dokládají i další studie²⁰¹, nicméně se můžeme setkat i se studiiemi, které vyšší účinnost verbální obrany popírají.²⁰² Zajímavé výsledky přinesla studie zaměřená na sériové pachatele znásilnění.²⁰³ Dle jejich výsledků pachatele vzrušovalo, pokud se jejich první oběť bránila, ale tento efekt u nich postupem času slábl. Z této studie rovněž vyplynulo, že obrana napadené měla sice za následek podstatné prodloužení doby páchání činu, ale nebyla zjištěna prokazatelná souvislost mezi úrovní odporu a intenzitou násilí, kterého se pachatel dopustil.

Jaká je tedy souvislost mezi intenzitou obrany a rizikem zranění? Řada studií dochází k závěru, že s intenzitou obrany roste i riziko poranění. Je ovšem nutno upozornit, že většina studií vychází především ze znásilnění osobou nespádající mezi známé oběti. Jedna ze studií zkoumající tento aspekt došla k závěru, že v případě znásilnění známou osobou je riziko zranění třetinové.²⁰⁴ Můžeme se však setkat i se závěry, že zde neexistuje souvislost mezi přítomností odporu a utrpěným zraněním.²⁰⁵ Pozornost je totiž nutno věnovat tomu, zdali studie zkoumají nejen současnou přítomnost odporu a poranění, ale též to, v jaké příčinné souvislosti tyto dvě okolnosti jsou. Studie zaměřené na tuto příčinou souvislost se totiž v zásadě shodují v tom, že pro rozsah poranění není v první řadě určující intenzita odporu, ale agresivita a brutalita pachatele. Intenzivní odpor napadené je tak často reakcí na agresivní a brutální postup pachatele.²⁰⁶ Poranění bychom tak mohli rozlišovat na

²⁰¹ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 20 citující COHEN, P.B. Resistance during sexual assault: avoiding rape and injury. *Victimology: An International Journal*, 1984, Vol. 9, No. 1, p. 120 – 129.

²⁰² GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 20.

²⁰³ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 20 citující HAZELWOOD, R.R. – REBOUSSIN, R. – WARREN, I.J. Serial rape: correlates of increased aggression and the relationship of offender pleasure to victim resistance. *Journal of Interpersonal Violence*, 1989, Vol. 4, No. 1, p. 65 – 78.

²⁰⁴ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 21 citující RUBACK, R.B. – IVIE, D.L. Prior relationship, resistance and injury in rapes: an analysis of crisis centre records. *Violence and Victims*, 1988, Vol. 3, No. 2, p. 99 – 111.

²⁰⁵ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 21 citující ULLMAN, S.E. – KNIGHT, R.A. Fighting back: women's resistance to rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 1992, Vol. 7, No. 1, p. 31 – 43.

²⁰⁶ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 22.

poranění „účelná“, ke kterým v zásadě musí dojít, má-li pachatel překonat vyvíjený stupeň odporu, a na poranění „neúčelná“, kterých se pachatel vůči napadené dopouští nad míru nutnou k donucení. Vznik „neúčelných“ poranění se neukazuje být v souvislosti s intenzitou odporu.²⁰⁷ Dle jedné z provedených studií je v případě absence obrany zhruba 70 % pravděpodobnost dokonání trestného činu, 50 % pravděpodobnost, že oběť nebude zraněna a naopak 23 % pravděpodobnost, že oběť utrpí těžké zranění.²⁰⁸

Obrana má obecně horší šanci na úspěch, pokud k činu dochází v uzavřených prostorech. Napadená má ztíženou možnost útěku, je nižší pravděpodobnost, že někdo bude reagovat na její křik, a pachatel se nemusí obávat vyrušení náhodným kolemjdoucím.²⁰⁹ Další skutečnosti, která se zdá obecně snižovat pravděpodobnost úspěšné obrany, je to, že napadená pachatele zná. Ženy v takovýchto situacích váhají a zdráhají se použít aktivnější způsoby obrany.²¹⁰ U tohoto typu pachatelů se ukázala jako nejúčinnější fyzická obrana, nicméně oproti pachatelům bez předchozího vztahu k napadené má procentuálně vyšší úspěšnost i obrana verbální.²¹¹ Lze se setkat s názorem, že ženy mají tendenci dle situace vědomě či podvědomě volit takovou strategii obrany, která odpovídá typu útočníka.²¹²

²⁰⁷ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 22 citující FISHER, W.S. Predicting injury to rape victims In Price, B.R. and Baunach, P.J. (Eds.) *Criminal Justice Research: new models and findings*. Newbury Park, CA: Sage, 1980.

²⁰⁸ PÍTR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 57.

²⁰⁹ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 21 citující QUINSEY, V.L. – UPFOLD, D. Rape completion and victim injury as a function of female resistance strategy. *Canadian Journal of Behavioural Science*, Vol. 17, No. 1, p. 40 – 50; BART, P.B. A study of women who both were rapes and avoided rape. *Journal of Social Issues*, 1981, Vol. 37, No. 4, p. 123 – 137.

²¹⁰ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 21 citující KOSS, M.P. – COX, S.L. Stranger and acquaintance rape: are there differences in the victim's experience? *Psychology of Women Quarterly*, 1988, Vol. 12, p. 1 – 24.

²¹¹ GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993, p. 21 citující LEVINE-MACCOMBIE, J. – KOSS, M.P. Acquaintance rape: effective avoidance strategie. *Psychology of Woman Quarterly*, 1986, Vol. 10, p. 311 – 320.

²¹² ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění. In *Kriminalistika*, 2002, č. 3, s. 199.

18. Zahraniční exkurz

18.1. Slovenská republika

Slovenská republika převzala při svém vzniku platnost trestněprávních předpisů České a Slovenské Federativní Republiky. Na rozdíl od České republiky však Slovensko dokončilo rekodifikaci trestního práva a přijalo nový trestní zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný čin znásilnění zde nalezneme upravený v ustanovení § 199. Pro tuto práci je nepominutelné též ustanovení § 200, které zakládá nový trestný čin označený jako „sexuálně násilie“.

Základní skutková podstata znásilnění upravená v odst. 1 § 199, přebírá původní konstrukci tohoto trestného činu bez novelizace provedené v českém právu zákonem č. 144/2001 Sb.²¹³ Znásilnit je proto možné pouze ženu, a to toliko formou soulože. Trestní sazba byla výrazně zvýšena na pět až deset let odnětí svobody. Slovenská právní úprava tak na rozdíl od české nedává možnost řešit řadu případů uložením podmíněného trestu odnětí svobody.²¹⁴

Další zpřísnění trestů přináší nová konstrukce okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Odnětím svobody na sedm až patnáct let se trestají případy znásilnění spáchané „závažnějším způsobem“, na „chráněné osobě“, ze „zvláštního důvodu“²¹⁵ nebo na ženě ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody. Vzhledem k poměrně široké formulaci těchto okolností, podléhá celá řada znásilnění kvalifikaci podle druhého odstavce.

Shodně s českou právní úpravou je jednou z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby způsobení těžké újmy na zdraví. Slovenská právní úprava však opět stanovuje vyšší trestní sazbu patnácti až dvaceti let.

²¹³ Viz. kapitola 5.

²¹⁴ Viz. kapitola 7.

²¹⁵ Zákon v ustanoveních §§ 138 až 140 definuje, co je rozuměno pod těmito termíny. Závažnějším způsobem se rozumí např. použití zbraně či surový a trýznivý způsob provedení. Chráněnými osobami jsou např. ženy mladší 18 let, těhotné ženy či ženy blízké pachateli (např. znásilnění manželky). Zvláštním důvodem, který přichází v úvahu u znásilnění, je především msta.

Posledními stanovenými okolnostmi je způsobení smrti či spáchání činu za krizové situace.²¹⁶ V těchto případech je pro znásilnění stanovena sazba deset až patnáct let.

Trestný čin sexuálního násilí upravený v ustanoví § 200 řeší problematiku použití násilí nebo hrozby bezprostředního násilí k donucení jiné osoby k jiným sexuálním praktikám, respektive zneužití bezbrannosti k takovýmto praktikám. Tímto trestným činem jsou chráněny osoby bez ohledu na své pohlaví. Ustanovení směřuje proti sexuálním praktikám, z nich výslovně uvádí orální a anální styk. Sazby včetně okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby jsou konstruovány shodně s trestným činem znásilnění.

Slovenský zákonodárce postupoval poněkud odlišně od českého. Místo rozšiřování výčtu jednání považovaného za znásilnění raději vytvořil nový trestný čin se shodnou trestní sazbou. Za výhodu takového postupu lze označit to, že zákon nejde proti ustálenému vnímání pojmu znásilnění. Na druhou stranu si nelze nepovšimnout, že v přijatém modelu nebylo počítáno s variantou, že i osoba mužského pohlaví může být přinucena k souloži.

18.2. Spojené království Velké Británie a Severního Irska²¹⁷

I ve Spojeném království upravuje trestný čin znásilnění relativně nová právní úprava. Oblast sexuálních trestných činů komplexně upravil tzv. „Sexual Offences Act 2003“. Trestný čin znásilnění nalezneme upravený v prvním paragrafu, v druhém paragrafu je upraven trestný čin napadení penetrací („Assault by penetration“), třetí upravuje sexuální napadení („Sexual assault“), čtvrtý paragraf upravuje zjednání osoby k sexuální aktivitě bez jejího souhlasu („Causing a person to engage in sexual activity without consent“). Pro úplnost je třeba dodat, že k výše uvedeným trestným činům obsahuje Sexual Offences Act 2003 další skutkové podstaty ve vztahu speciality.

²¹⁶ Nůdzový stav, výnimočný stav, vojnový stav, vojna.

²¹⁷ Sexual Offences Act 2003 <<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2003/20030042.htm>> [cit. 2006-04-10]

Znásilnění je v této právní úpravě definováno jako úmyslná penetrace vaginy, análního otvoru nebo úst oběti penisem pachatele, učiněná bez souhlasu oběti a aniž by byl pachatel v důvodné víře v souhlas oběti. Penetrace je definována jako pokračující činnost trvající od vniknutí do opuštění. Důvodnost víry pachatele v existenci souhlasu se vykládá vzhledem ke všem okolnostem, včetně toho, jaké kroky pachatel učinil k tomu, aby se ujistil, že oběť souhlasí. Pachateli může být uložen až doživotní trest.²¹⁸

Napadení penetrací je úmyslná penetrace vaginy, análního otvoru nebo úst oběti částí těla pachatele či čímkoliv jiným, jde-li o penetraci sexuálního typu, s kterou oběť nesouhlasí a pachatel není v důvodné víře v souhlas oběti. Sexuálnost se vykládá vzhledem k okolnostem a úmyslu. I za tento trestný čin lze uložit až doživotní trest.

Definice sexuálního napadení obdobným způsobem stíhá doteky sexuální povahy, přičemž pojem dotek je poměrně široce definován jako dotek částí těla či čímkoliv jiným a to i skrze cokoliv. Je-li tento případ postaven před porotu, lze uložit trest odnětí svobody do 10 let.

Zjednání osoby k sexuální aktivitě bez jejího souhlasu pak souhrnně postihuje případy, kdy pachatel úmyslně způsobí zapojení oběti do sexuální aktivity bez jejího souhlasu a aniž by byl v důvodné víře v souhlas oběti. V rámci této skutkové podstaty jsou trestány i případy, kdy jde o penetraci vaginy či análního otvoru jinou osobou než pachatelem, včetně případů, kdy došlo k penetraci částí těla samotné oběti. Tedy například v případech, kdy pachatel donutí oběť k pohlavnímu sebeukájení. V těchto závažnějších případech je opět možné pachatele odsoudit až na doživotí.

Výše uvedená právní úprava v nás může oprávněně vzbuzovat otázku, jakým způsobem je v Británii posuzováno, zda byl pachatel v důvodné dobré víře v souhlas oběti. Posouzení této otázky by tradičně náleželo porotě, ale Sexual Offences Act

²¹⁸ Je třeba vysvětlit, že pachatel je sice soudem odsouzen na doživotí („imprisonment for life“), ale z této skutečnosti nelze dovozovat, že pachatel opravdu stráví ve vězení zbytek života. Pachatelé jsou zpravidla dříve či později podmíněně propouštěni na svobodu.

2003 stanoví v určitých situacích právní domněnku absence souhlasu a důvodné víry v souhlas.

Je-li v řízení prokázáno, že se pachatel dopustil v skutkové podstatě popsaného jednání a pachatel věděl o existenci některé z níže uvedených skutečností, předpokládá se, není-li prokázán opak, že oběť nesouhlasila a pachatel nebyl v důvodné víře v souhlas.²¹⁹

Tato domněnka se uplatní v případě, že:

- jakákoliv osoba v době činu či bezprostředně před ním použila proti oběti násilí či vyvolala v oběti strach, že proti ní bude bezprostředně použito násilí,
- jakákoliv osoba v době činu či bezprostředně před ním vyvolala v oběti strach, že je pácháno násilí či bude bezprostředně použito násilí proti třetí osobě,
- v době činu byla oběť, ale nikoliv pachatel, protiprávně zadržována,
- v době činu oběť spala či z jiného důvodu nebyla při vědomí,
- v době činu nebyla oběť pro své tělesné postižení schopna sdělit, zda s činem souhlasí či nikoliv, či jí jakákoliv osoba podala či způsobila, že jí byla bez jejího souhlasu podána látka, která vzhledem ke svým účinkům mohla vést k bezmocnosti oběti.

Výše uvedená domněnka je konstruována jako vyvratitelná, ale Sexual Offences Act 2003 upravuje i situace, kdy se absence souhlasu a důvodné víry v souhlas dovozuje z nevyvratitelné domněnky. Tu je možné použít v případě, kdy je prokázáno, že se pachatel dopustil výše uvedeného jednání a úmyslně oklamal oběť co do podstaty či účelu tohoto jednání, nebo pachatel úmyslně získal souhlas tím, že se vydával za osobu, kterou oběť osobně znala.

²¹⁹ Viz. § 75 Sexual Offences Act 2003. Britské soudy v praxi předpokládají, že lidé jsou schopni chápat své jednání, ale praxe porot není vždy jednotná. Na jedné straně nebyla uznána důvodná víra v souhlas na základě toho, že oběť po večeri a popljení vína s pachatelem přijala nabídku k nastoupení do auta pachatele za účelem návštěvy jeho bytu, ale jinou porotou bylo shledáno, že šlo o důvodnou víru v důsledku toho, že oběť přijala nabídku staršího a jí dříve neznámého muže k návštěvě jeho hotelového pokoje a nijak nereagovala na skutečnost, že před ní muž požádal pokojskou o čisté prostěradlo – viz. McEwan, J.: I Thought She Consented: Defekt of the Rape Shield or the Defence that Stall Not Run? In *The Criminal Law Review*, 2006, v. 11, London, p. 975 – 9.

Jako příklad k první variantě, takzvanému omylu co do podstaty aktu, se v Britské literatuře tradičně uvádí případ z praxe, kdy učitel zpěvu získával souhlas svých žáčků k souloži pod záminkou, že jde o nezbytné „cvičení“, které zlepšuje průtok vzduchu a pěvecké schopnosti.²²⁰

Druhá varianta je tzv. omyl v identitě, přičemž o tento omyl se jedná pouze v případech, kdy se oběť mylně domnívá, že souhlas dává jí známé osobě (např. manželé či milenci). O tento druh omylu nejde, kdy je oběť uvedena v omyl co do jiné okolnosti vztahující se k osobě pachatele, například ohledně toho, že je pachatel lékařem či policistou.

18.3. Nástin právní úpravy vybraných států

18.3.1. Ázerbájdžán²²¹

Za znásilnění je považována soulož vykonaná prostřednictvím fyzického násilí, hrozbou fyzického násilí či zneužitím bezmocnosti oběti.

18.3.2. Barbados²²²

Vychází se zde z koncepce absence souhlasu. Znásilnění se dopustí ten, kdo vykoná soulož, ačkoliv si je vědom toho, že zde není přítomen souhlas druhé osoby, či je nedbalý ohledně skutečnosti, zda druhá osoba se stykem souhlasí.

18.3.3. Brunej²²³

Znásilnění se může dopustit toliko muž, který má pohlavní styk s ženou: proti její vůli, nebo:

²²⁰ HERRING, J.: *Mistaken Sex In The Criminal Law Review*, 2005, v. 7, London, p. 512.

²²¹ *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children*. URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

²²² *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children*. URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

²²³ *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children*. URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

- bez jejího souhlasu, nebo
- se souhlasem získaným ze strachu před smrtí nebo poranění, nebo
- získá-li muž souhlas tím, že vědomě zneužije omylu ženy, která se mylně domnívá, že jde o jiného muže, za nějž je provdána či za kterého je domněle provdána, nebo
- jde o ženu mladší 14 let, a to bez ohledu na to, zda se stykem souhlasí či nikoliv.

Brunejské právo nepovažuje za znásilnění případy, kdy jde o pohlavní styk mezi mužem a jeho manželkou starší 13 let.

18.3.4. Čína²²⁴

Za znásilnění se považuje soulož s ženou vynucená násilím či jiným způsobem vykonaná proti její vůli.

18.3.5. Francie²²⁵

Znásilněním se rozumí jakákoliv sexuální penetrace učiněná na jiném násilím, donucením, hrozbou nebo využitím omylu.²²⁶ Sexuální penetrací je míněna nejen soulož, ale i orální či anální pohlavní styk či penetrace vagíny nebo análního otvoru předmětem.

18.3.6. Německo²²⁷

V německé právní úpravě je znásilnění v pravém slova smyslu obsaženo v ustanovení o sexuálním násilí jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Dle základní skutkové podstaty je trestné donucení jiné osoby násilím nebo hrozbou bezprostředního násilí směřujícího proti životu či zdraví, nebo zneužití bezbrannosti jiné osoby k podřízení se sexuální aktivitě pachatele nebo třetí osoby, nebo

²²⁴ *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children.* URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

²²⁵ *CODE PENAL.* <<http://admi.net/code/index-CPENALLL.html>> [cit. 2006-04-10]

²²⁶ Uvedené termíny v zásadě korespondují s donucením násilím či hrozbou, respektive zneužitím omylu co do povahy aktu. Větší počet termínů souvisí s rozlišováním absolutního a relativního násilí.

²²⁷ *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children.* URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

k vykonání sexuální aktivity na pachateli nebo na třetí osobě. Skutečnost, že sexuální aktivita má podobu soulože či jiného srovnatelného pohlavního styku, je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby.

18.3.7. Pákistán²²⁸

Znásilnění „Zina-bil-jabr“ se dopustí ti, kteří mají pohlavní styk s ženou nebo mužem, se kterým nejsou právoplatně oddáni, v případě, že jde o styk proti vůli oběti, nebo bez jejího souhlasu, nebo toliko se souhlasem získaným vyvoláním strachu o život či zdraví, nebo na základě omylu oběti co do identity pachatele v případě, kdy se si je pachatel vědom toho, že ho oběť mylně pokládá za manžela či manželku.

18.3.8. Rakousko²²⁹

Trestného činu znásilnění se dopustí ten, kdo jinou osobu donutí násilím, zbavením osobní svobody či pohrůzkou bezprostředního ohrožení života či zdraví, aby provedla či strpěla soulož či jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží.

18.3.9. Tanzanie²³⁰

Znásilnění se může dopustit toliko muž na ženě. O znásilnění jde v případě pohlavního styku s ženou bez jejího souhlasu. Souhlas se nevyžaduje v případě, že je pachatelem manžel, s výjimkou případů, kdy mezi manželi došlo k odluce. Souhlas nesmí být získán násilím, hrozbami či zastrašováním, vyvoláním strachu o život či zdraví, nebo v době, kdy je oběť protiprávně zadržována.

²²⁸ *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children.* URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

²²⁹ *Strafgesetzbuch.* URL: <http://www.sbg.ac.at/ssk/docs/stgb/stgb_index.htm> [cit. 2006-04-10]

²³⁰ *Legislation of Interpol member states on sexual offences against children.* URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

18.4. Shrnutí

Při studiu zahraniční úpravy zjišťujeme, že existují dva základní způsoby, jak konstruovat skutkovou podstatu znásilnění. První možnost v zásadě navazuje na předpoklad, že pro nedobrovolný pohlavní styk je typická přítomnost obrany, kterou musí útočník překonat násilím nebo hrozbou. Skutková podstata je následně doplněna o situace, kdy není obrana přítomna z toho důvodu, že oběť není této obrany fyzicky schopna, či zde není dostatek vědomí k tomu, aby si uvědomila, že se má bránit. Jde o konstrukci kladoucí důraz na objektivní stránku trestného činu. Druhou možností je soustředit se na subjektivní stránku a znásilnění definovat jako pohlavní styk, při kterém není přítomen souhlas, respektive pachatel se neměl důvod domnívat, že zde souhlas přítomen byl. Oba tyto základní modely se v praxi notně sbližují. V některých právních úpravách je dokonce znásilnění definováno oběma způsoby zároveň. Nelze nicméně ignorovat, že druhá varianta působí pokrokověji a neklade před oběť více či méně zastřenou „povinnost“ bránit se, či prokázat, proč náležitá obrana nebyla přítomna. Některé právní úpravy jdou tak daleko, že za znásilnění považují i případy, kdy byl pachatel nedbalý ohledně existence či neexistence souhlasu k pohlavnímu styku.

19. Dotazníkové šetření u studentů

Dotazníkový průzkum u studentů byl proveden v průběhu roku 2006. Dotazování byli vysokoškolští studenti v Brně, Hradci Králové a Praze. Dotazníky byly rozlišeny podle pohlaví respondentů, sledován byl též věk. Úkolem respondentů bylo v první části dotazníku přiřadit k 15 tvrzením hodnotu 1 až 4, přičemž tyto hodnoty byly definovány následujícím způsobem: 1 = souhlasím, 2 = spíše souhlasím, 3 = spíše nesouhlasím, 4 = nesouhlasím. Druhá část dotazníku se u žen skládala ze 3 a u mužů ze 4 otázek, na které byla přípustná odpověď „ano“ nebo „ne.“ Vyplněné dotazníky vrátilo celkem 132 studentů, z čehož bylo 89 žen a 43 mužů. Průměrný věk respondenta zaokrouhlený na celé roky činil 21 let.

19.1. Vyhodnocení dotazníků

19.1.1. Část I.

19.1.1.1. Tvrzení č.1 – vztah oběti a pachatele

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že se znásilnění dopouští převážně muži, kteří svou oběť neznají. Většina respondentů (57,58 %) s tímto tvrzením spíše souhlasila. Zohledníme-li počet respondentů, kteří s tímto tvrzením jednoznačně souhlasili (18,94 %), docházíme k závěru, že se jednoznačná většina (76,52 %) respondentů domnívá, že se pachatelé dopouští znásilnění převážně na ženách, které neznají.

Výsledky zde potvrzují přítomnost mýtu, že znásilnění je trestným činem, který má povahu přepadení. Většina znásilnění se však ve skutečnosti vyvíjí z běžných mezilidských kontaktů. Dle anonymního šetření provedeného v ČR, byl oběti pachatel zcela neznámý jen v cca 13 % případů. Naopak až v 50 % byl pachatelem manžel nebo stálý partner.²³¹ V kriminologické literatuře se poměr mezi známými a neznámými pachateli odhaduje na 7 : 3.²³² Ve světle těchto čísel stojí za zamyšlení, nakolik běžné rady, jak předcházet znásilnění, respektují statistické výsledky, dle

²³¹ WEISS, P.: Sexuální agrese – oběti a pachatelé. In *Kriminalistika*, 2001, č. 1, s. 12 citující

²³² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 307.

kterých je mnohem pravděpodobnější být znásilněn „doprovodem“ než neznámou osobou.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	20,93 %	53,49 %	20,93 %	4,65 %
Ženy	17,98 %	59,55 %	16,85 %	5,62 %
Celkem	18,94 %	57,58 %	18,18 %	5,60 %

19.1.1.2. Tvrzení č.2 – deviantnost pachatele

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že se znásilnění dopouští převážně muži, kteří jsou sexuálně deviantní. S tímto tvrzením většina respondentů spíše souhlasila. Pouze 25,59 % mužů a 19,1% % žen s tímto tvrzením nesouhlasila či spíše nesouhlasila. Můžeme zde tedy pozorovat poměrně významný (6,49 %) rozdíl v odpovědích mužů a žen. Ženy vykazaly oproti mužům větší tendenci spojovat znásilnění se sexuální deviací. I u druhého tvrzení byli respondenti pod vlivem „mýtu“. Naprostá většina pachatelů znásilnění netrpí deviací a často jsou společensky nenápadní.²³³

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	27,91 %	46,51 %	23,26 %	2,33 %
Ženy	24,72 %	56,18 %	14,61 %	4,49 %
Celkem	25,76 %	53,03 %	17,42 %	3,79 %

19.1.1.3. Tvrzení č.3 – pohlavní neukojenost pachatele

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že se znásilnění dopouští převážně muži, kteří nejsou jinak schopni ukojit svůj pohlavní pud. Největší část respondentů opět uvedla, že s tímto tvrzením spíše souhlasí, nicméně pohlavní neukojenost považovali

²³³ PÍTR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7, s. 57; ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, roč. 11, 2002, č. 2, s. 11.

respondenti za méně typický znak než sexuální deviace. Ve výsledku 34,88 % mužů a 43,82 % žen uvedlo, že s výrokem nesouhlasí či spíše nesouhlasí. V tomto případě můžeme tedy zaznamenat u mužů vyšší tendence (8,94 %) spojovat znásilnění s nemožností jinak ukojit pohlavní pud. Studie zaměřená na toto téma však v minulosti došla k závěru, že pachatelé znásilnění mívají v době činu sexuální partnerku či navštěvují prostitutky.²³⁴

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	18,60 %	46,51 %	25,58 %	9,30 %
Ženy	13,48 %	42,70 %	39,33 %	4,49 %
Celkem	15,15 %	43,94 %	34,85 %	6,06 %

19.1.1.4. Tvrzení č.4 – smyšlená znásilnění

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že řada obvinění ze znásilnění je smyšlených. Převážná většina respondentů s tímto tvrzením spíše nesouhlasila, nicméně zde opět můžeme zaznamenat neopomenutelné rozdíly v závislosti na pohlaví respondentů. S tvrzením souhlasilo či spíše souhlasilo 35,56 % mužů, ale jen 17,89 % žen. Vzhledem k výslednému rozdílu (17,67 %) zjišťujeme, že muži s tvrzením souhlasili či spíše souhlasili s takřka dvojnásobnou četností. Upozornit je třeba též na skutečnost, že na tomto výsledku má značný podíl skupina mužů, která s tímto tvrzením vysloveně souhlasila. Zatímco podíl spíše souhlasících mužů k spíše souhlasícím ženám je 1,33:1, tak podíl bez výhrady souhlasících mužů k takto souhlasícím ženám je 5,17:1.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	11,63 %	20,93 %	51,16 %	16,28 %
Ženy	2,25 %	15,73 %	66,29 %	15,73 %
Celkem	5,30 %	17,42 %	61,36 %	15,91 %

²³⁴ ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998, s. 114-115 citující GROTH, N.A. – BURGESS, A.W.: Male rape: Offenders and victims. In *American Journal of Psychiatry*, 137, 1980, p. 806 – 810.

19.1.1.5. Tvrzení č.5 – odmítnutí pohlavního styku

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že v případě, kdy chce muž pohlavní styk, a žena nikoliv, měla by ho žena výslovně a jednoznačně odmítnout. S tímto tvrzením ve výrazné většině případů klienti bez výhrad souhlasili (83,72 % mužů, 79,78 % žen). S myšlenkou výslovného a jednoznačného odmítnutí se neztotožnilo pouze 6,98 % mužů a 3,37 % žen.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	83,72 %	9,30 %	4,65 %	2,33 %
Ženy	79,78 %	16,85 %	2,25 %	1,12 %
Celkem	81,06 %	14,39 %	3,03 %	1,52 %

19.1.1.6. Tvrzení č.6 – přípustná intenzita odmítnutí

Toto tvrzení navazovalo na předchozí, a respondenti se měli vyjádřit k tomu, že by se žena neměla zdráhat partnera udeřit, je-li to nutné. S takovým jednáním 76,75 % mužů a 88,51 % žen souhlasilo či spíše souhlasilo. Neopomenutelným jevem zde opět byla skupina mužů, která s takovýmto jednáním vyjádřila jednoznačný nesouhlas. U mužů byla tato odpověď (13,95 %) oproti ženám (4,49 %) zastoupena v poměru 3,1:1.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	44,19 %	32,56 %	9,30 %	13,95 %
Ženy	53,93 %	32,58 %	8,99 %	4,49 %
Celkem	50,76 %	32,58 %	9,09 %	7,58 %

19.1.1.7. Tvrzení č.7 – předstíraný odpor

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že mlčení nebo i odmítnutí pohlavního styku ještě neznamená, že ho žena nechce, a že často čeká, že partner bude

pokračovat v intimnostech. V tomto případě již není situace tak jednoznačná jako u předchozích tvrzení. Z hlediska celkových čísel většina respondentů s tvrzením spíše nesouhlasila (33,85 %), ale v porovnání se zastoupením spíše souhlasících respondentů (31,54 %) není rozdíl příliš výrazný (2,31 %). Velmi významné rozdíly nalezneme v okamžiku, kdy odpovědi vyhodnotíme v závislosti na pohlaví respondentů. U mužů se následně stává nejpočetnější skupina spíše souhlasících respondentů (39,02 %). Ženy s tvrzením nejčastěji spíše nesouhlasily (33,71 %). Významné rozdíly nejdeme u odpovědí jednoznačně souhlasících a jednoznačně nesouhlasících. U mužů byl v poměru 1,9:1 častější bezvýhradný souhlas (17,07 % mužů oproti 8,99 % žen). Naopak u žen tvořily významnou skupinu bezvýhradně nesouhlasící respondentky, které byly oproti mužům zastoupeny v poměru 2,99:1 (29,21 % žen oproti 9,76 % mužů).

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	17,07 %	39,02 %	34,15 %	9,76 %
Ženy	8,99 %	28,09 %	33,71 %	29,21 %
Celkem	11,54 %	31,54 %	33,85 %	23,08 %

19.1.1.8. Tvrzení č.8 – předcházení znásilnění

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že lze znásilnění předejít, pokud se člověk chová dostatečně opatrně. I v tomto případě byl zjištěn významný rozdíl mezi respondenty mužského a ženského pohlaví. U žen jednoznačně převažoval nesouhlas s tvrzením. Spíše nesouhlasilo 53,93 % respondentek a jednoznačně nesouhlasilo 16,85 %, celkem tak tvrzení odmítlo 70,78 % žen. Oproti tomu se muži k tvrzení stavěli spíše kladně. Spíše souhlasilo 35,71 % a jednoznačně souhlasilo 23,81 %. Souhlasná odpověď tak byla zaznamenána celkem u 59,52 % mužů. Je na místě poukázat na významný rozdíl mezi počtem jednoznačně souhlasících mužů (23,81 %) a jednoznačně souhlasících žen (2,25 %). Muži byli ochotni s předloženým tvrzením bezvýhradně souhlasit zhruba 10krát častěji než ženy. Literatura uznává, že chování oběti má v nemalé části případů zásadní vliv na

spáchání trestného činu.²³⁵ Výsledky by nás však měly varovat před tím, že většina mužů i neopominutelná část žen mohou vzhledem k svému závěru, že oběť mohla trestnému činu předejít, mít jistou tendenci přenášet vinu na oběť.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	23,81 %	35,71 %	35,71 %	4,76 %
Ženy	2,25 %	26,97 %	53,93 %	16,85 %
Celkem	9,16 %	29,77 %	48,09 %	12,98 %

19.1.1.9. Tvrzení č.9 – vyprovokování znásilnění

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že značná část znásilněných vyprovokovala útok svým jednáním. Respondenti obou pohlaví se k tomuto tvrzení postavili negativně (celkem 65,12 % mužů a 87,64 % žen), ale projevíly se opět významné rozdíly v závislosti na pohlaví. Muži byli zhruba 8krát ochotnější s takovýmto tvrzením bezvýhradně souhlasit a zhruba 2krát spíše souhlasit než ženy.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	9,30 %	25,58 %	44,19 %	20,93 %
Ženy	1,12 %	11,24 %	65,17 %	22,47 %
Celkem	3,79 %	15,91 %	58,33 %	21,97 %

19.1.1.10. Tvrzení č.10 – obvyklá intenzita obrany

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že se oběti znásilnění během činu hodně brání. Testování respondenti se převážně klonili k závěru, že je pro znásilnění příznačná vysoká úroveň obrany oběti (celkem 79,07 % mužů a 91,01 % žen). V tomto případě to byli spíše muži, kteří s výrokem nesouhlasili (4,65 % mužů oproti 1,12 % žen) či spíše nesouhlasili (16,28 % mužů oproti 7,87 % žen). Tento výsledek potvrzuje, že respondenti mají o znásilnění poněkud zkreslenou představu, v praxi se

²³⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 312.

ženy pokouší spíše o verbální obranu a ze strachu o život se intenzivněji fyzicky nebrání.²³⁶

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	30,23 %	48,84 %	16,28 %	4,65 %
Ženy	38,20 %	52,81 %	7,87 %	1,12 %
Celkem	35,61 %	51,52 %	10,61 %	2,27 %

19.1.1.11. Tvrzení č.11 – předpokládaná intenzita obrany

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že by se oběť znásilnění měla bránit ze všech sil. Zatímco předchozí tvrzení respondenta stavilo před otázku, jaký je obvyklý průběh znásilnění, toto tvrzení svou formulací směřovalo na očekávání, která respondenti měli vůči obětem znásilnění. U tohoto tvrzení se zásadním způsobem projevila závislost odpovědi na pohlaví. Muži uváděli, že by se oběť měla bránit ze všech sil i v případech, kdy sami nepovažovali přítomnost intenzivní obrany za typickou pro znásilnění. Jednoznačně s tvrzením souhlasilo 58,14 % mužů, což je o 27,91 % více než u tvrzení č.10. Připočteme-li spíše souhlasící respondenty, získáme u mužů celkem 88,37 % souhlasných odpovědí. Jednoznačný nesouhlas s tvrzením neprojevil ani jeden muž. Oproti tomu u žen proběhl oproti tvrzení č.10 posun směrem k nesouhlasu. S tvrzením jednoznačně souhlasilo 34,83 % (oproti tvrzení č.10 pokles pouze o 3,37 %) a spíše souhlasilo 40,45 % žen (pokles o 12,36 %). Provedeme-li srovnání odpovědí podle pohlaví, zjišťujeme, že ženy s tvrzením celkově méně souhlasily (75,28 % žen oproti 88,37 % mužů), a to především při srovnání skupin jednoznačně souhlasících respondentů. (Poměr žen vůči mužům ve skupině jednoznačně souhlasících respondentů činil 1:1,67.)

²³⁶ ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, roč. 11, 2002, č. 2, s. 11.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	58,14 %	30,23 %	11,63 %	0,0 %
Ženy	34,83 %	40,45 %	20,22 %	4,49 %
Celkem	42,42 %	37,12 %	17,42 %	3,03 %

19.1.1.12. Tvrzení č.12 – úspěšnost obrany

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že obrana útočníka ve většině případů odradí. S předloženým tvrzením většina mužů (55,81 %) i žen (53,93 %) spíše nesouhlasila. U ostatních odpovědí však můžeme pozorovat významné rozdíly v závislosti na pohlaví. Jednoznačně souhlasit s předloženým tvrzením se nerozhodl žádný muž a jen minimum žen (2,25 %). Spíše souhlasilo 30,23 % mužů a 16,85 % žen. Jednoznačně nesouhlasilo 13,95 % mužů a 26,97 % žen. Lze proto shrnout, že muži sice váhavě, ale přesto výrazně častěji, považovali obranu za účinnou, zatímco u žen se významněji (poměrem 1:0,52) projevila skupina, která s tvrzením jednoznačně nesouhlasila.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	0,0 %	30,23 %	55,81 %	13,95 %
Ženy	2,25 %	16,85 %	53,93 %	26,97 %
Celkem	1,52 %	21,21 %	54,55 %	22,73 %

19.1.1.13. Tvrzení č.13 – rizika obrany

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že oběť obranou riskuje závažné poranění nebo i smrt. Většina respondentů udala, že s tvrzením spíše souhlasí (55,81 % mužů a 53,93 % žen). Celkově udalo souhlasnou odpověď 74,24 % a nesouhlasnou 25,76 % respondentů. Významnější rozdíl v závislosti na pohlaví můžeme pozorovat u jednoznačného souhlasu (1:1,31) a nesouhlasu (1:0,72). Z těchto hodnot lze dovozovat, že rizika obrany vnímaly o něco intenzivněji ženy.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	16,28 %	55,81 %	23,26 %	4,65 %
Ženy	21,35 %	53,93 %	21,35 %	3,37 %
Celkem	19,70 %	54,55 %	21,97 %	3,79 %

19.1.1.14. Tvrzení č.14 – prožívání znásilnění

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že nedojde-li k poranění oběti, je znásilnění vlastně jen nechtěný pohlavní styk. Naprostá většina respondentů takového tvrzení jednoznačně odmítla (83,72 % mužů a 83,15 % žen). Souhlasné odpovědi se vyskytovaly minimálně (6,98 % u mužů a 3,37 % žen). Počet souhlasných odpovědí je u mužů sice zhruba dvojnásobný, ale nelze nezmínit skutečnost, že žádný muž neuvedl, že s tvrzením jednoznačně souhlasí, zatímco 2,25 % žen tak učinilo.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	0,0 %	6,98 %	9,3 %	83,72 %
Ženy	2,25 %	1,12 %	13,48 %	83,15 %
Celkem	1,52 %	3,03 %	12,12 %	83,33 %

19.1.1.15. Tvrzení č.15 – psychické následky znásilnění

Respondenti se zde měli vyjádřit k tvrzení, že oběti znásilnění zpravidla nemívají závažnější psychické obtíže. I v tomto případě bylo tvrzení většinou respondentů jednoznačně zamítnuto (81,4 % mužů a 84,27 % žen) a vyskytlo se minimum souhlasných odpovědí (2,33 % mužů a 4,49 % žen). Můžeme zde pozorovat do značné míry převrácený poměr souhlasných odpovědí u mužů a žen. Vzhledem k charakteru předloženého tvrzení to odpovídá výsledkům zaznamenaným u tvrzení č.14. Pro srovnání je vhodné uvést, že v studii provedené v ČR se následné psychické obtíže projeví u 39,4 % žen ze zkoumaného vzorku.²³⁷

²³⁷ WEISS, P.: Sexuální agrese – oběti a pachatelé. In *Kriminalistika*, 2001, č. 1, s. 11.

	souhlasím	spíše souhlasím	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
Muži	2,33 %	0,0 %	16,28 %	81,40 %
Ženy	3,37 %	1,12 %	11,24 %	84,27 %
Celkem	3,03 %	0,76 %	12,88 %	83,33 %

19.1.2. Část II.

19.1.2.1. Otázka A – donucení k pohlavnímu styku

U tohoto tvrzení měl respondent odpovědět, zda se mu již stalo, nebo ještě nestalo, že by se ho někdo snažil donutit k pohlavnímu styku. Kladně na tuto otázku odpovědělo 16,28 % mužů a 17,05 % žen.

19.1.2.2. Otázka B – donucení k pohlavnímu styku hrozbou fyzické újmy

U tohoto tvrzení měl respondent odpovědět, zda se mu již stalo, nebo ještě nestalo, že by se ho někdo snažil donutit k pohlavnímu styku hrozbou, že mu ublíží. Na tuto otázku odpovědělo kladně 4,65 % mužů a žádná žena.

19.1.2.3. Otázka C – donucení k pohlavnímu styku silou

U tohoto tvrzení měl respondent odpovědět, zda se mu již stalo, nebo ještě nestalo, že by se ho někdo snažil silou přimět k pohlavnímu styku. Kladnou odpověď uvedlo 2,33 % mužů a 5,68 % žen.

19.1.2.4. Otázka D – přípustnost znásilnění

Toto tvrzení bylo uvedeno toliko ve verzi dotazníku určené mužům. Tvrzení, na které měli respondenti odpovědět ANO nebo NE, bylo formulováno: „Dokáží si

představit, že bych někoho znásilnil, pokud bych měl jistotu, že mi to projde a nikdo se o tom nikdy nedozví.“ Kladnou odpověď přiznalo 6,98 % mužů.

19.2. Shrnutí výsledků dotazníkového šetření

Z výsledků zkoumaného vzorku českých vysokoškoláků můžeme dovozovat, že ani tato skupina není prostá mýtů o znásilnění jako činu, kterého se dopouští neznámí, sexuálně derivovaní a deviantní pachatelé na jim neznámých obětech.

Poměrně dobře si testování studenti vedli co do tendencí bagatelizovat znásilnění. Místo tendencí zlehčovat znásilnění lze naopak registrovat, že studenti předpokládají vyšší míru násilí, větší pravděpodobnost poranění a silnější obranu než odpovídá poznatkům praxe. To je pravděpodobně důsledkem toho, že studenti vnímají znásilnění především jako „predátorské“ přepadávání žen cizincem a nikoliv jako trestný čin vyvíjející se ve většině případů z mezilidských vztahů. Tento stereotyp se může projevit v nedůvěře oběti, která byla znásilněna jiným než očekávaným způsobem.

Studenti na jedné straně připouštěli, že žena má právo důrazně odmítnout požadovaný pohlavní styk, ale na druhé straně nemalý počet studentů zastával názor, že odmítání pohlavního styku bývá u žen toliko předstírané.

Šetření mezi studenty ukázalo, že ani intelektuální elita národa není prostá mýtů o znásilnění. Lze se důvodně obávat, že v případě zopakování tohoto průzkumu u složek obyvatelstva s nižším vzděláním bude víra v mýty ještě intenzivnější.

20. Dotazníkový průzkum u Služby kriminální policie a vyšetřování

Průzkum proběhl v roce 2006 formou dotazníku, který byl rozeslán na služby kriminální policie a vyšetřování rozmístěné po území ČR. Z rozeslaných dotazníků se vrátilo vyplněných 37. Charakter otázek si vysvětlíme níže v podkapitolách věnovaných jednotlivým částem dotazníku.

20.1. Část I. – množství stop

První část dotazníku tvořila uzavřená otázka, jejímž cílem bylo zjistit, zda-li trestný čin znásilnění zanechává zpravidla dostatek, nedostatek či naprostý nedostatek stop. Nejčastěji se respondenti přikláněli k závěru, že tento trestný čin zanechává nedostatek stop ($n = 16$), nicméně významný počet respondentů považoval množství stop za dostatečné ($n = 11$). K závěru, že dochází k zanechání naprostého nedostatku stop, se nepřiklonil žádný respondent ($n = 0$). Z těchto čísel je patrný vysoký počet respondentů, kteří na tuto otázku neodpověděli ($n = 10$). Pokud se zamyslíme nad důvodem tohoto výsledku, můžeme stanovit hypotézu, že řada kriminalistů považovala za nemožné zodpovědět na tuto otázku, jelikož vzhledem k rozmanitosti a rozdílnosti jednotlivých případů znásilnění nepovažovali za možné určit převažující tendenci. Příznačně jeden z respondentů uvedl, že se situace liší případ od případu a rozhodující může být jen jediná stopa.

20.2. Část II. – překážky objasnění

Druhá část dotazníku byla složena z 13 uzavřených a jedné otevřené otázky. Cílem této části dotazníku bylo zkoumat četnost a význam působení jednotlivých překážek na objasňování trestného činu znásilnění. Uzavřené otázky byly opticky děleny do třech podskupin, z nichž se první soustředila na osobu poškozené, druhá na zničení stop a třetí na jednání pachatele. Úkolem respondenta bylo ke každé z uzavřených otázek připojit numerické hodnocení podle klíče: 1 = velmi významná překážka; 4 = minimálně významná překážka. Na závěr druhé části dotazníku byla položena otevřená otázka, jejímž prostřednictvím mohli respondenti uvést, s jakými dalšími významnými překážkami se ve své praxi setkávají.

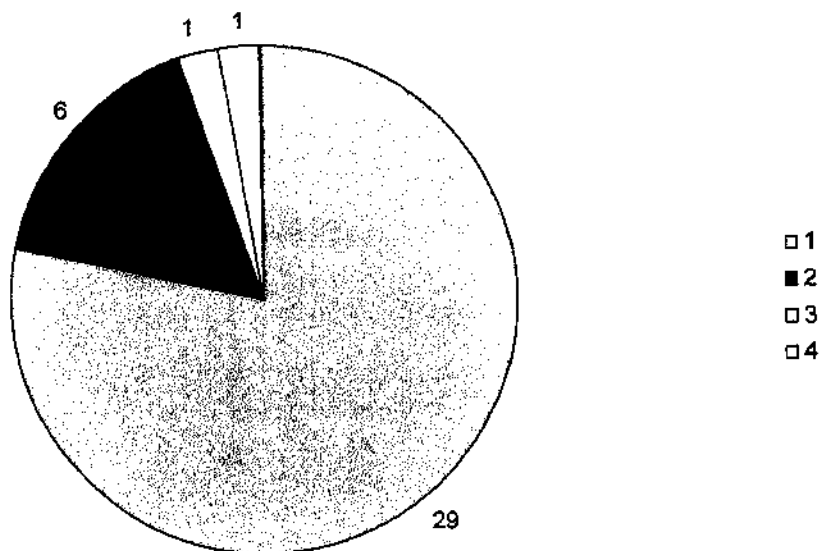
Nejprve si shrneme celkové výsledky této části a následně se postupně zastavíme u každé z použitých podotázek.

Vyhodnotíme-li dotazníky získaná data metodou aritmetického průměru s přesností na dvě desetinná místa, získáme následující pořadí významnosti překážek objasňování trestného činu znásilnění:

1. Zničení stop v důsledku pozdního oznámení ($\bar{O} = 1,3$)
2. Zničení stop poškozenou ($\bar{O} = 1,35$)
3. Poškozená oznamuje trestný čin pozdě ($\bar{O} = 1,49$)
4. Poškozená není schopna podat kvalitní výpověď ($\bar{O} = 1,76$)
5. Poškozená není schopna rekonice pachatele ($\bar{O} = 1,84$)
6. Zničení stop plynoucí z charakteru místa ($\bar{O} = 2,04$)
7. Pachatel zastrahuje poškozenou před zahájením trestního stíhání ($\bar{O} = 2,08$)
8. Zničení stop pachatelem ($\bar{O} = 2,17$)
9. Pachatel úmyslně předchází vzniku stop ($\bar{O} = 2,19$)
10. Poškozená má strach z pachatele ($\bar{O} = 2,39$)
11. Poškozená nedůvěřuje orgánům činným v trestním řízení ($\bar{O} = 2,59$)
12. Pachatel zastrahuje poškozenou během trestního stíhání ($\bar{O} = 2,7$)
13. Pachatel se vyhýbá trestnímu stíhání ($\bar{O} = 2,73$)

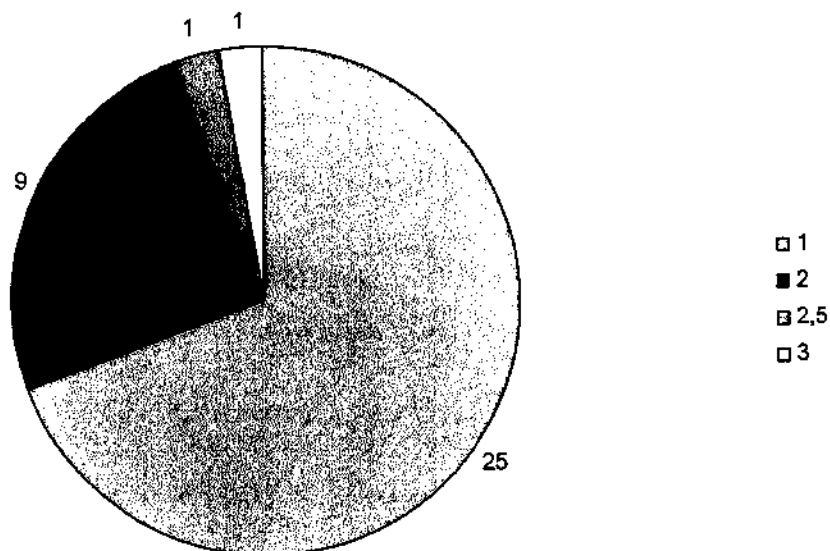
20.2.1. Zničení stop v důsledku pozdního oznámení

U této otázky odpověděli respondenti v 78,38 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 16,22 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 2,7 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 2,7 % respondentů.

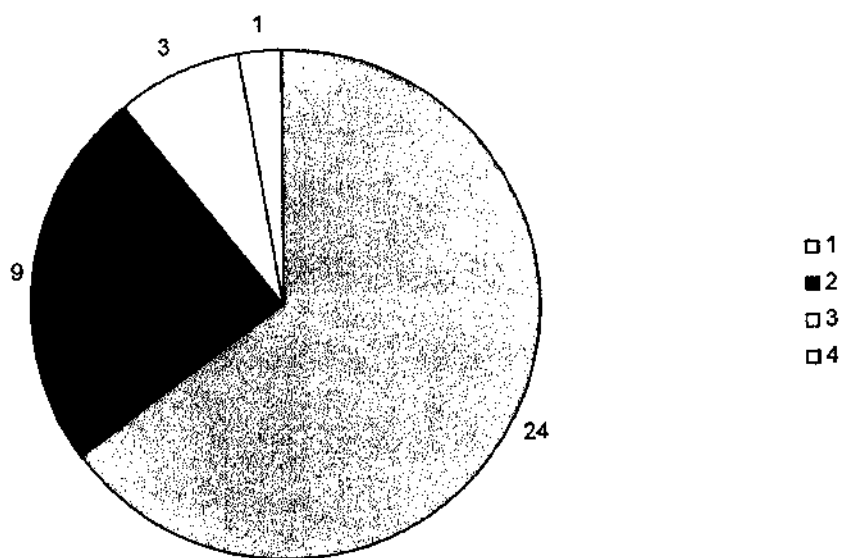
20.2.2. Zničení stop poškozenou

U této otázky odpověděli respondenti v 69,44 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 25 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 2,78 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji nepovažoval nikdo z respondentů. V jednom případě bylo na tuto otázku odpovězeno známkou 2,5 a jeden z respondentů na otázku neodpověděl. Jeden z respondentů považoval za významné dodat, že zničení stop poškozenou nebývá úmyslné, ale jde spíše o následek snahy umýt se a uvést zevnějšek do přijatelného stavu.

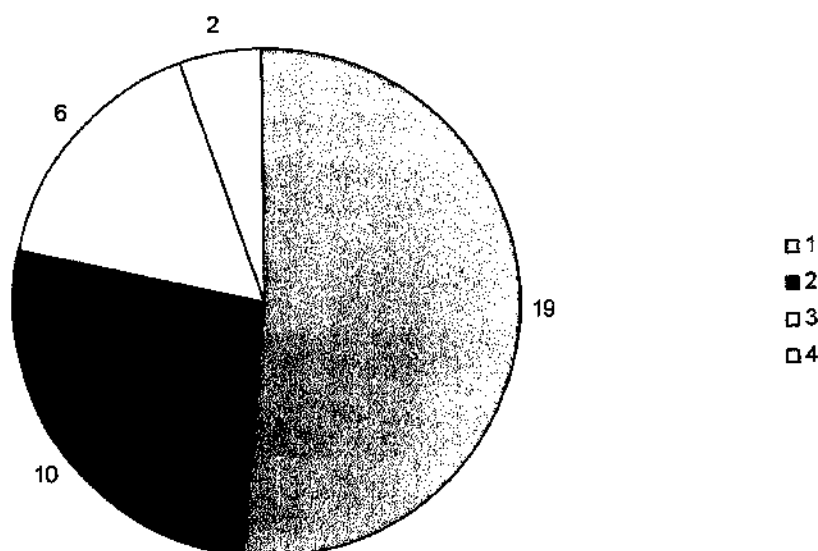
20.2.3. Poškozená oznamuje trestný čin pozdě

U této otázky odpověděli respondenti v 64,86 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Takovýto výsledek se jeví logicky, jelikož pozdní oznámení má krajně negativní dopad na množství použitelných stop. Na tuto skutečnost někteří respondenti v dotaznících výslovně poukazovali. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 24,32 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 8,11 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 2,7 % respondentů. Respondenti u této otázky dále shodně poznamenávali, že jde o důsledek obav, strachu a studu poškozené. Poškozené si v některých případech potřebují nejdříve vyzkoušet reakci blízkých osob a oznámení činí až poté, co k němu obdrží impulz od okolí. Jeden z respondentů k tomu dodal, že váhání s oznámením je zvláště typické v případech, kdy oběť pachatele zná.

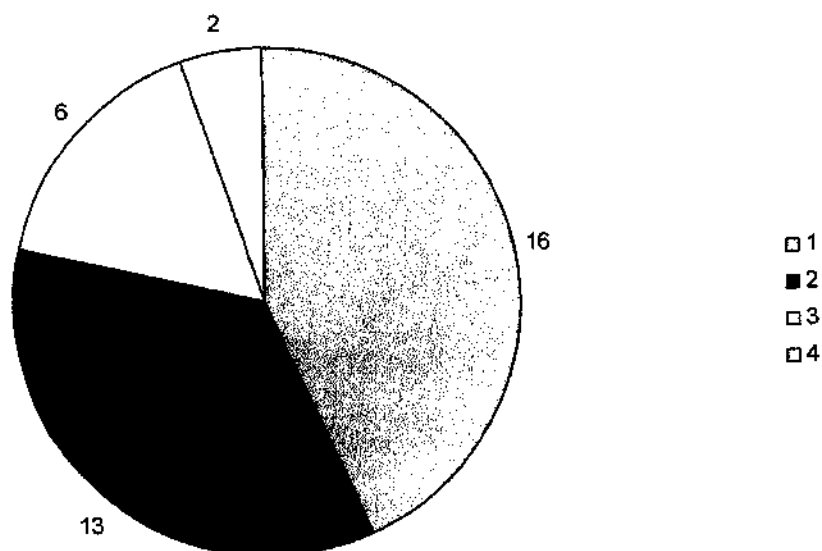
20.2.4. Poškozená není schopna podat kvalitní výpověď

U této otázky odpověděli respondenti v 51,35 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 27,03 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 16,22 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 5,41 % respondentů. Respondenti připisovali neschopnost podat výpověď psychickému rozrušení. V některých případech dochází k znehodnocení paměťové stopy z důvodů vleklého trestního řízení.

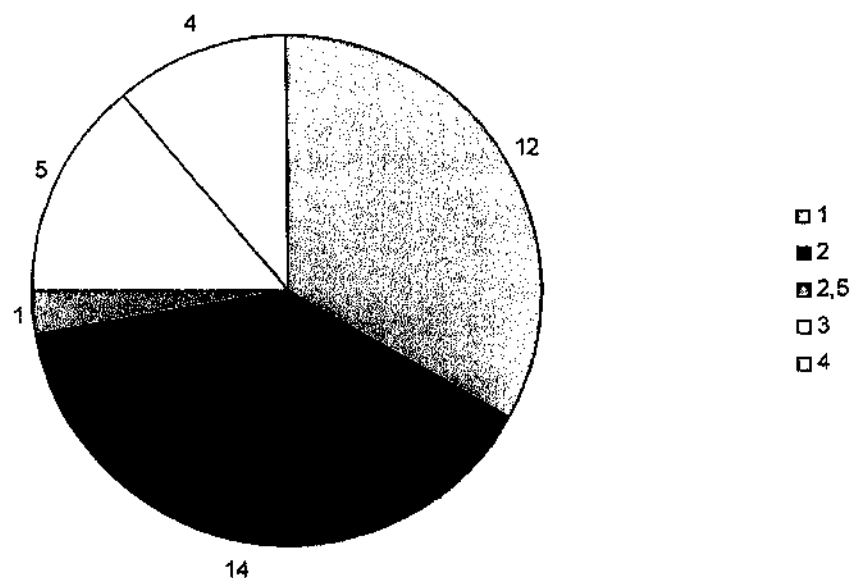
20.2.5. Poškozená není schopna rozpoznat pachatele

U této otázky odpověděli respondenti v 43,24 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Jde o typickou překážku v případech, kdy je poškozená napadena pachatelem, kterého nezná. V takovéto situaci může snadno dojít k tomu, že není k dispozici ani dostatečně kvalitní popis pachatele umožňující další pátrání. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 35,14 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 16,22 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 5,41 % respondentů.

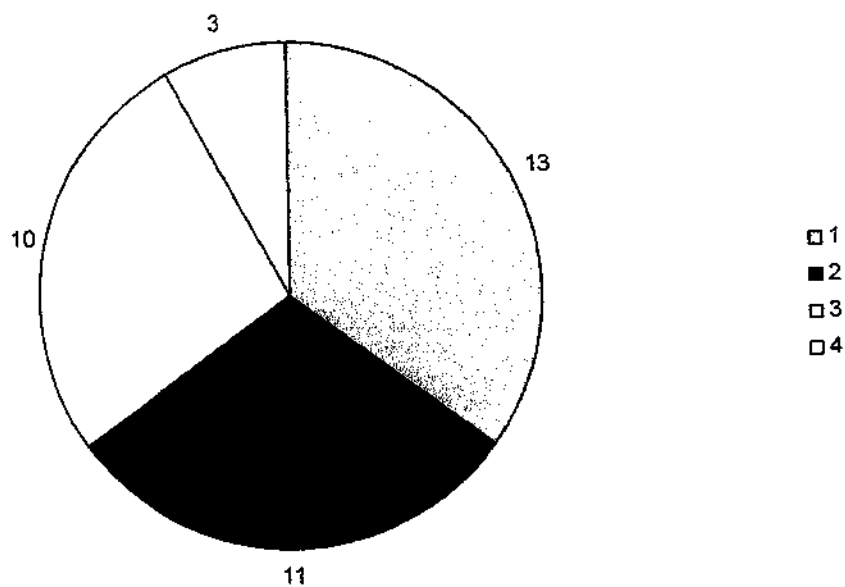
20.2.6. Zničení stop plynoucí z charakteru místa

U této otázky odpověděli respondenti v 33,33 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 38,89 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 13,89 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 11,11 % respondentů. V jednom případě bylo na tuto otázku odpovězeno známkou 2,5 a jeden z respondentů na otázku neodpověděl.

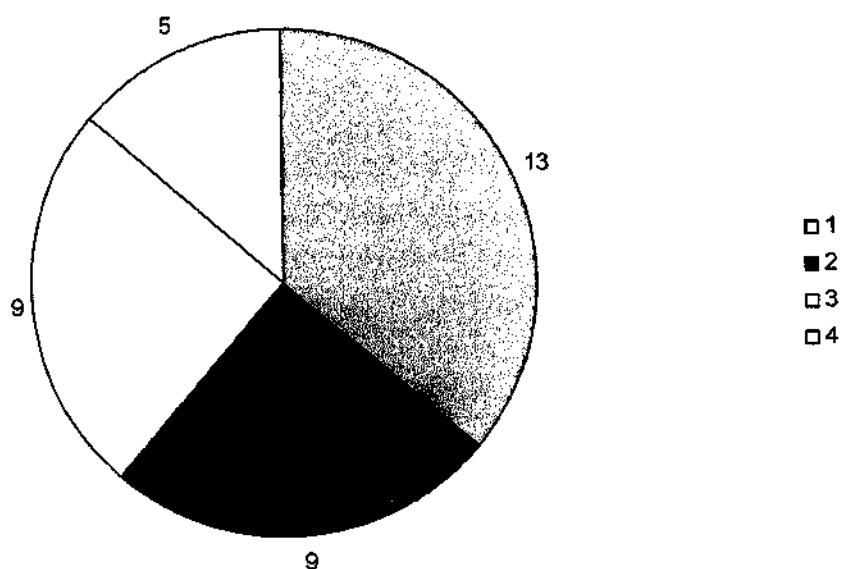
20.2.7. Pachatel zastrašuje poškozenou před zahájením trestního stíhání

U této otázky odpověděli respondenti v 35,14 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 29,73 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 27,03 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 8,11 % respondentů.

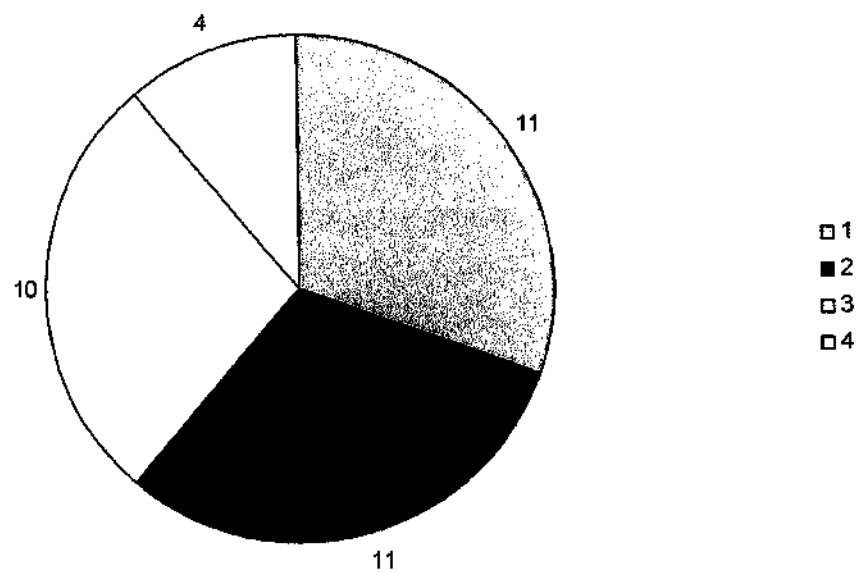
20.2.8. Zničení stop pachatelem

U této otázky odpověděli respondenti v 36,11 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se největšímu významu této překážky přiklonilo 25 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 25 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 13,89 % respondentů. Jeden z respondentů na otázku neodpověděl.

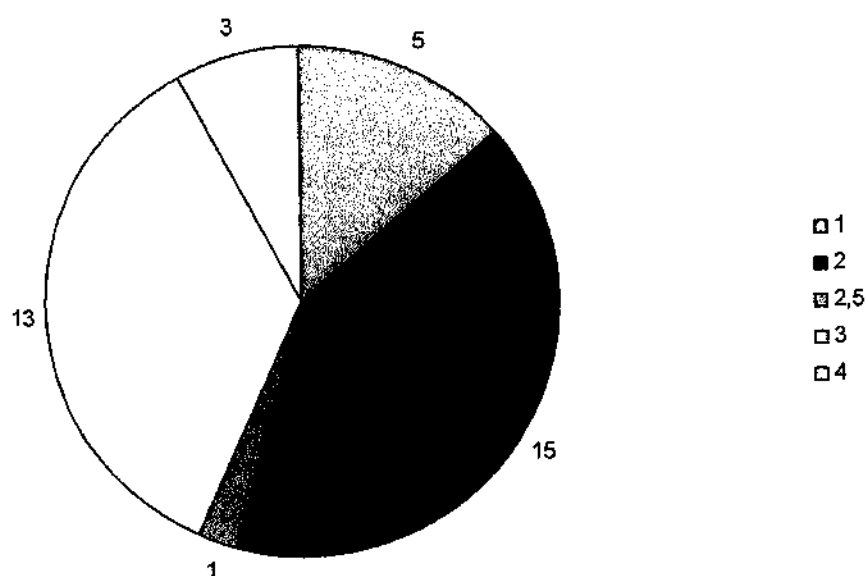
20.2.9. Pachatel úmyslně předchází vzniku stop

U této otázky odpověděli respondenti v 30,56 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 30,56 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 27,78 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 11,11 % respondentů. Jeden z respondentů na otázku neodpověděl.

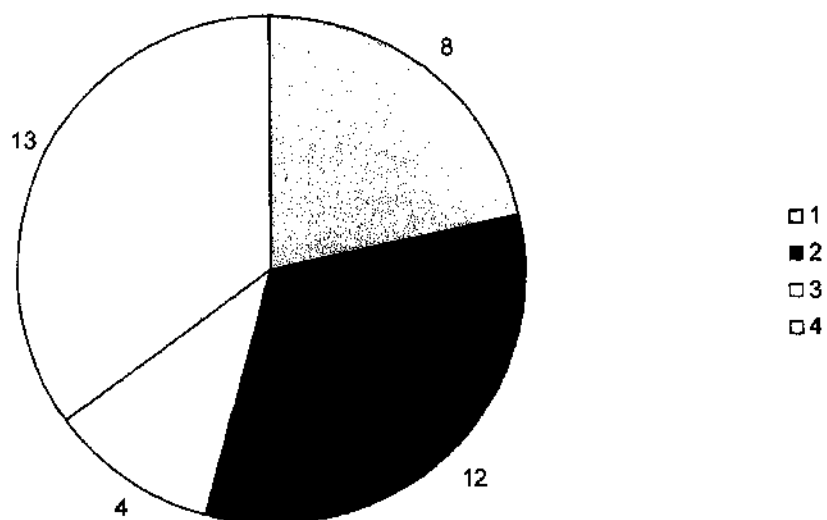
20.2.10. Poškozená má strach z pachatele

U této otázky odpověděli respondenti v 13,51 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 40,54 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 35,14 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 8,11 % respondentů. V jednom případě bylo na tuto otázku odpovězeno známkou 2,5.

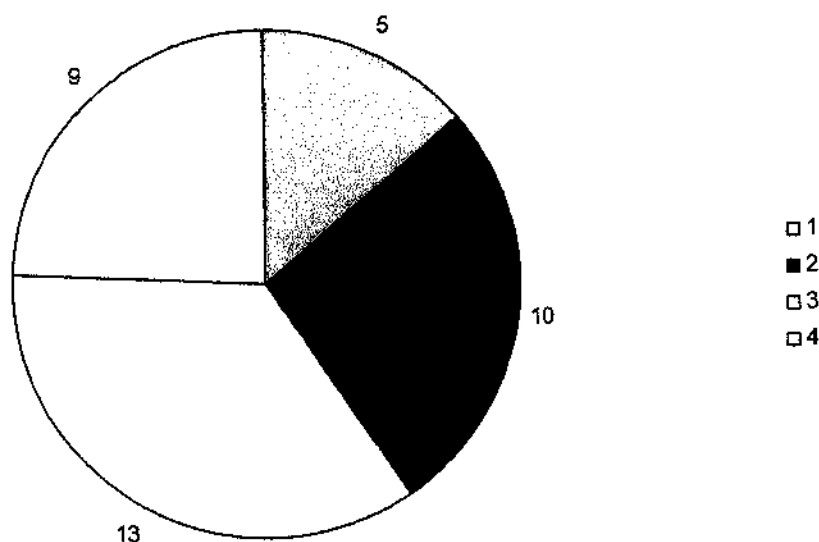
20.2.11. Poškozená nedůvěřuje orgánům činným v trestním řízení

U této otázky odpověděli respondenti v 21,62 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 32,43 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 10,81 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 35,14 % respondentů.

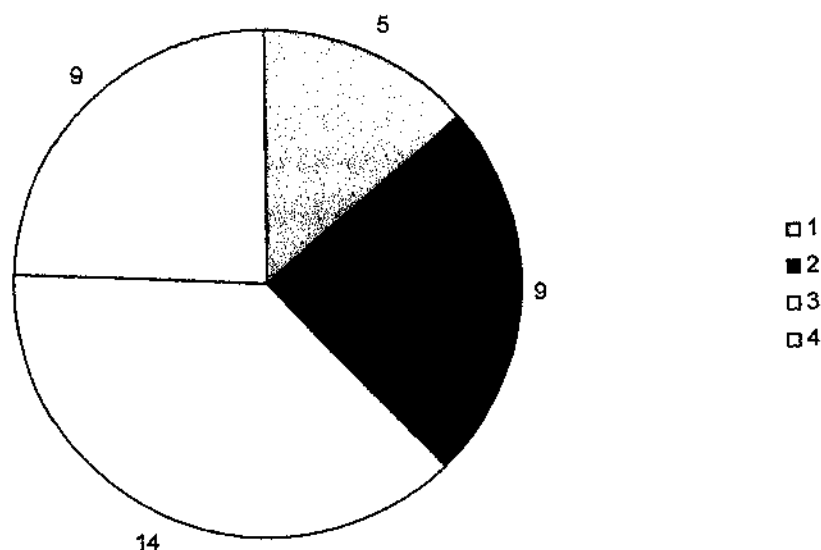
20.2.12. Pachatel zastrašuje poškozenou během trestního stíhání

U této otázky odpověděli respondenti v 13,51 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 27,03 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 35,14 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 24,32 % respondentů. Jeden z respondentů k této otázce uvedl, že by zastrašování v této fázi nemělo činit potíže, jelikož pachatelé jsou zpravidla stíhání vazebně. Výsledky a poměr jednotlivých odpovědí nám nejlépe ilustruje přiložený graf.

20.2.13. Pachatel se vyhýbá trestnímu stíhání

U této otázky odpověděli respondenti v 13,51 % případů, že jde o velmi významnou překážku. Známkou 2 se k většímu významu této překážky přiklonilo 24,32 % respondentů. Jako méně významnou označilo prostřednictvím známky 3 tuto překážku 37,84 % respondentů a za minimálně významnou překážku ji považovalo 24,32 % respondentů. I k této otázce jeden z respondentů připojil poznámku, že vyhýbání trestnímu stíhání lze řešit vazebním stíháním.

20.2.14. Jiné významné překážky

Poukazováno bylo na problematické navazování kontaktu a vztahu důvěry mezi poškozenými a policisty. U poškozených jsou přítomny obavy z opakovaných výslechů a projednávání věcí. Poškozené se obávají, jak bude na informaci o jejich znásilnění reagovat jejich okolí, rodina, partneři, kolegové na pracovišti atd. V některých případech mají poškozené natolik silný psychický blok, že nejsou o činu vůbec schopné vypovídat.

Jeden z respondentů využil prostor dotazníků k tomu, aby poukázal na někdy nekvalitní prvotní práci policistů zasahujících na místě činu. Nekvalitní zajištění stop či vytěžení potenciálních svědků může značně ztížit další vyšetřování.

Opakovaně respondenti poukazovali na problém s počtem smyšlených trestních oznámení. Jeden z respondentů uvedl, že dle jeho zkušeností je až 40 % oznamovaných znásilnění výmyslem oznamovatelky. Smyšlené oznámení je na jedné straně nástrojem k vyřizování účtů, či naopak slouží jako výmluva pro partnera, rodinu či přátele.

Vyšetřování dle zkušeností respondentů též silně komplikuje opilost pachatele, poškozené či obou při činu či v době podávání oznámení.

Jeden z respondentů si stěžoval na pomalost při vyhodnocování stop a poukázal na skutečnost, že délka řízení hrozí znehodnotit paměťové stopy, které mají být použity jako důkaz před soudem. Jako nedostatečný se mu též jevil počet DNA profilů.

Další respondent považoval za značnou komplikaci své práce obtížnou prolomitelnost lékařského tajemství, pro které je komplikované získávat lékařské zprávy a zdravotní dokumentaci.

20.3. Část III. – prodleva s oznámením činu

Třetí část dotazníku zkoumala, v jakých časových lhůtách bývá trestný čin znásilnění oznamován. Respondentům bylo předloženo šest možností, přičemž ke každé z nich měla být přiřazena známka od 1 do 4. Znamka jedna znamenala velmi častý a známka 4 velmi řídký výskyt oznámení v dané časové lhůtě.

20.3.1. Oznámení během několika hodin po činu

Dle získaných údajů bylo nejčastější oznámení znásilnění během několika hodin po činu, u kterého 29,73 % respondentů uvedlo známku 1 a 54,05 % známku 2.

20.3.2. Oznámení bezprostředně po činu

Jako druhé nejčastější bylo udáno oznámení bezprostředně po činu se známkou 1 u 27,03 % a se známkou 2 u 45,96 % respondentů.

20.3.3. Oznámení během dne následujícího po činu

Třetí v pořadí se umístilo oznámení během dne následujícího po činu s 24,32 % respondentů udávajících známku 1 a s 40,54 % udávajících známku 2.

20.3.4. Oznámení do 1 týdne po činu

Četnost oznámení do jednoho týdne byla většinou respondentů ohodnocena známkou 3 (51,35 %) či 4 (37,84 %), ale stále zde můžeme pozorovat neopominutelné zastoupení známky 2 (10,81 %), známka 1 nicméně nebyla u této varianty zvolena ani v jednom případě.

20.3.5. Oznámení do 1 měsíce po činu

Oznámení do jednoho měsíce bylo považováno za spíše již zřídka se vyskytující variantu. Většina respondentů se přiklonila k známce 4 (64,86 %) či 3 (27,03 %). Stále se zde však objevovaly známky 2 (5,41 %) a dokonce i 1 (2,7 %).

20.3.6. Oznámení později než 1 měsíc po činu

Za jednoznačně velmi řídké se vyskytující bylo považováno oznámení učiněné s větším než jednoměsíčním časovým odstupem. Známkou 4 zde zvolilo 83,78 % respondentů a k známce 3 se přiklonilo 10,81 %. Nicméně i u této varianty nalezneme uvedenu známku 2 (2,7 %) a 1 (2,7 %).

20.3.7. Vyhodnocení části III.

Dle dotazníkového šetření je v kriminalistické praxi nejčastější oznámení trestného činu během několika hodin po činu, bezprostředně po činu či během následujícího dne. Oznámení učiněná do jednoho týdne, jednoho měsíce či ještě později se vyskytují spíše řídkěji.

Vypočteme-li pro respondenty uvedené známky aritmetický průměr, medián a sumu, získáme následující pořadí:

během několika hodin po činu ($\bar{X} = 1,89$; MEDIAN = 2; SUMA = 70)

bezprostředně po činu ($\bar{X} = 2,11$; MEDIAN = 2; SUMA = 78)

během dne následujícího po činu ($\bar{X} = 2,19$; MEDIAN = 2; SUMA = 81)

do 1 týdne po činu ($\bar{X} = 3,27$; MEDIAN = 3; SUMA = 121)

do 1 měsíce po činu ($\bar{X} = 3,54$; MEDIAN = 3; SUMA = 131)

později ($\bar{X} = 3,76$; MEDIAN = 4; SUMA = 139)

20.4. Část IV. – posouzení současné právní úpravy

Účelem této části dotazníku bylo zjistit, jak se kriminalisté v terénu staví k současné úpravě trestného činu znásilnění. Úkolem respondenta bylo zaškrtnout, zda úpravu považuje za velmi dobrou, dobrou, špatnou či velmi špatnou. Výsledky dotazníkového šetření byly v tomto ohledu jednoznačné 83,78 % respondentů označilo současnou právní úpravu za dobrou. Za velmi dobrou ji považovalo 8,11% respondentů a za špatnou 8,11%. Žádný z respondentů ji nepovažoval za velmi špatnou.

20.5. Část V. – potřeba poučení populace

Poslední část dotazníků se třemi uzavřenými otázkami dotazovala, zda je dle názoru kriminalistů potřeba populaci více poučit o prevenci znásilnění, jakož i o tom, jak se chovat během něj a po něm. Respondenti měli u každé z otázek možnost zaškrtnout, zda rozhodně ano, ano, ne či rozhodně ne.

20.5.1. Potřeba více poučit populaci o prevenci znásilnění

U respondentů jednoznačně převažoval názor, že populaci je o prevenci potřeba lépe poučit. Z respondentů 51,35 % ($n = 19$) zaškrtnulo „ano“ a 43,24 % ($n = 16$) zaškrtnulo „rozhodně ano“. Jeden z respondentů (2,7 %) zaškrtnul odpověď „rozhodně ano“ i „ano“. Toliko jeden z respondentů (2,7 %) zaškrtnul odpověď „ne“ a přiklonil se

tak k závěru, že takováto potřeba zde není. Žádný z respondentů nezaškrtl odpověď „rozhodně ne“.

20.5.2. Potřeba více poučit populaci o tom, jak se chovat během znásilnění

I v tomto případě u respondentů převažoval názor, že populaci je o prevenci potřeba lépe poučit. Jeden z respondentů (2,7 %) rovněž zaškrtl odpověď „rozhodně ano“ i „ano“ a jeden z respondentů (2,7 %) zaškrtl odpověď „ne“. Shodně též žádný z respondentů nezaškrtl odpověď „rozhodně ne“. Z respondentů 37,84 % (n = 14) odpovědělo „rozhodně ano“ a 56,76 % (n = 21) respondentů odpovědělo „ano“. Pro úplnost lze dodat, že nejde toliko o vnitřní přesun v rámci respondentů, kteří se u předchozí otázky klonili k některé z forem kladné odpovědi. Respondent, který v předchozí otázce neshledal potřebu více poučit populaci o prevenci znásilnění, zde došel k závěr, že populaci je potřeba více poučit o tom, jak se chovat během znásilnění, a naopak další z respondentů uvažoval přesně opačně.

20.5.3. Potřeba více poučit populaci o tom, jak se chovat po znásilnění

V předchozích dvou případech jsme mohli pozorovat jednoznačný trend k odpovědi „ano“ či „rozhodně ano“ s pozorovatelnou převahou odpovědi „ano“. U třetí otázky je však situace poněkud odlišná. Naprostá většina respondentů (78,38 %; n = 29) zaškrtila odpověď „rozhodně ano“. Odpověď „ano“ se vyskytla u 18,92 % (n = 7) respondentů. Jeden z respondentů (2,7 %) opětovně zaškrtl jak odpověď „rozhodně ano“, tak i „ano“. Žádný z respondentů se nepřiklonil k odpovědi „ne“ či „rozhodně ne“.

21. Návrhy a doporučení

21.1. Legislativní doporučení

Návrh nové právní úpravy trestného činu znásilnění byl rozebrán výše. Lze doporučit, aby při případné rekodifikaci byla dodržena kontinuita právního povědomí a vymezení skutkové podstaty znásilnění nově nezahrnulo prakticky veškeré sexuální násilí. S potřebou zvláštního postihu sexuálního násilí lze souhlasit, nicméně jako vhodnější forma se jeví vytvoření zvláštní skutkové podstaty, pod kterou by se podřazovalo sexuální násilí nenaplňující znaky znásilnění. Dle provedeného zkoumání zahraničních úprav je takováto koncepce čtenější.

Jako zajímavá možnost *de lege ferenda*, se však může jevit koncepce nestavící na násilí, hrozbě či bezmocnosti, ale na absenci souhlasu. Srovnáme-li naši právní úpravu např. s právní úpravou Velké Británie, nelze nepostřehnout, že konstrukce skutkové podstaty klade vyšší nároky na populaci, od které se očekává, že se bude aktivně zajímat o to, zda je souhlas s pohlavním stykem přítomen.

Dalekosáhlejší, ale nikoliv nemyslitelnou variantou znásilnění by bylo též to, pokud by byl pohlavní styk bez souhlasu trestný též v situacích, kdy se pachatel choval ohledně skutečnosti, zda oběť souhlasila, nedbale. Nelze sice požadovat, aby před každým pohlavním stykem spolu partneri sepisovali písemnou smlouvu, a to pokud možno formou notářského zápisu, ale za pozitivní by bylo možné označit vymýcení sexuálních omylů, pramenících ze skutečnosti, že muž a žena nejsou vždy schopni zjednání druhého pochopit, zda pohlavní styk chce či nikoliv. Není snad příliš velkou obětí na „romantice“ vztahu, pokud žena výslovně řekne, zda pohlavní styk chce či nikoliv, a nebude se předpokládat, že určitá míra odporu, respektive „zdrženlivosti“, je normální a má být překonávána.

Bez ohledu na zachování současné skutkové podstaty či její změny, lze doporučit, aby bylo ustanovení konkrétnější ohledně forem pohlavního styku, který je skutkovou podstatou zahrnován. V zahraničí není výjimkou, že ustanovení relativně podrobně popisuje, jaký tělní otvor a jakým způsobem musí být penetrován, aby mohlo jít o znásilnění.

21.2. Doporučení pro odbornou praxi

Při jednání s obětí znásilnění, bez ohledu na případné pochybnosti o pravdivosti oznámení, je třeba respektovat zvýšenou zranitelnost oběti. Je nezbytné, aby součástí základní odborné přípravy každého policisty, bylo důkladné proškolení o jednání s obětí a dodržování postupů bylo následně kontrolováno na všech policejních služebnách. Pouhé proškolení specialistů nedostačuje, jelikož v praxi je rozhodující první kontakt s policií, a v případě věty typu „to tedy musel být pořádný flám,“ může být navázání kontaktu s poškozenou navždy znemožněno. O psychické újmě, kterou oběť utrpí v okamžiku, kdy je tímto způsobem „hodnocena“ osobou požívající autoritu, nemluvě. Je nepřijatelné, aby v poradenské praxi pomáhajících organizací bylo zaznamenáváno, že oběť hodnotí přístup policie jako traumatictější než samotné znásilnění.

Na druhou stranu je třeba uznat, že policie v této oblasti učinila značné pokroky a nezbyvá než doufat, že se budeme stále častěji setkávat s oběťmi, které označí citlivý přístup policie jako základní opěrný bod, který jim napomohl vyrovnat se s prožitým traumatem.

Na základě zahraniční zkušenosti lze doporučit zavedení linky, na kterou by oběti znásilnění mohly anonymně volat a popsat průběh činu a pachatele.²³⁸ Oběť by se tím nevystavila rizikům, která by jí dle jejího mínění přineslo trestní stíhání, a policie by takto mohla získávat poznatky o pachatelích, jejich podobě a jimi používaném způsobu provedení. Tyto poznatky může policie následně spojovat z poznatky získanými o oznámených trestných činech. Zvláště v případě sériových pachatelů by se pomocí takovéto linky mohly rychleji shromážďovat taktické poznatky umožňující vypátrání pachatele.

Stálým a nesplněným úkolem je poučení veřejnosti o realitě trestného činu znásilnění. Z šetření provedených v této práci plyne, že policejní praktici doporučují vyšší míru poučení veřejnosti. Za nejzávažnější překážky úspěšného vyšetřování byly zároveň označeny ty, které jsou do značné míry závislé na poučenosti oběti a jejího okolí. Je třeba upozornit, že situaci nelze zjednodušovat na poučky typu:

²³⁸ WHITCOMB, D. – DAY, D.A. – STUDEN, L.R.: *Stop Rape Crisis Center: Baton Rouge, Louisiana*. Washington D.C.: U.S.Department of Justice, 1979, s. 17.

nejdříve vyhledejte policii, teprve pak se můžete osprchovat. Lze předpokládat, že základní problém nespočívá v neznalosti pouček, ale v psychické neschopnosti podle pouček jednat. Má proto zásadní význam, aby v populaci byly vyvráceny mýty o znásilnění, a oběti se nemusely stydět o nic víc než oběti loupežných přepadení. Teprve v takovéto, pro oběti příznivé atmosféře, můžeme očekávat nejen zlepšení spolupráce obětí, ale též pokles závažnosti psychických důsledků, které znásilnění pro oběť má.

21.3. Doporučení pro širokou veřejnost

Z pohledu lidské psychiky je přirozené, že si snažíme vytvořit určitou iluzi bezpečného světa. Tohoto aspektu bychom si však měli být vědomi. Součástí tohoto obraného mechanismu je totiž i to, že se vědomě či podvědomě snažíme distancovat od oběti, abychom si nemuseli připustit, že se nám mohlo stát to samé co jí. Setkáme-li se s obětí trestného činu znásilnění, měli bychom ji považovat za normálního člověka s tím, že jí musíme přiznat právo reagovat na prožité trauma prakticky libovolným způsobem. Každá oběť reaguje na prožitek trochu odlišným způsobem, a neměli bychom žít v mylném dojmu, že víme, jak se má oběť chovat. Obecně lze doporučit následující zásady: nic nevyčítat, nelitovat, poskytnout důvěru a bezpečí.

Chceme-li minimalizovat riziko, že se staneme obětí znásilnění, musíme vycházet ze skutečného stavu věci a nikoliv z našich „odhadů“ toho, jak znásilnění vypadá. Nepochybně se lze vyvarovat určitého typu útoku, pokud žena sama nenavštěvuje riziková místa v rizikové době, nicméně na druhou stranu si nelze nepřipustit, že žena bude nejspíše znásilněna osobou, které důvěřuje. Zklamání důvěry může být psychicky mnohem náročnější, a oběti by se neměly stydět vyhledat specializovanou pomoc. Zkušenosti odborníci znají realitu trestného činu znásilnění a mohou poskytnout podporu i tam, kdy byla oběť zklamána reakcí svých nepoučených nejbližších a okolí.

Z hlediska praktických doporučení je třeba upozornit, že zásadní význam má především psychická příprava k obraně. Neexistuje obranný prostředek ani zbraň, kterou by bylo možné doporučit, není-li jejich uživatel psychicky připraven na

možnost útoku. Pro svoji bezpečnost proto uděláme více, pokud si budeme během běžného života v duchu přehrávat, jak budeme reagovat na případný útok, a to i útok ze strany „důvěryhodné“ osoby, než když se zúčastníme jednorázového školení v sebeobraně. V praxi se totiž lze často setkat s tím, že psychický šok z toho, že opravdu došlo k napadení, je tak velký, že oběť připraví o čas potřebný k obraně.

Závěrem nelze než nepřipojit varování – za žádných okolností nesmí být útočníkovi vyhrožováno udáním a policií. Takovéto hrozby mohou vést až k usmrcení oběti ze strachu z odhalení.

22. Závěr

Trestný čin znásilnění představuje jednu z nejzávažnějších forem kriminality, která, ať si to uvědomujeme nebo ne, do značné míry ovlivňuje život celé společnosti. Ačkoliv se nelze bez výhrad přiklánět k některým feministickým teoriím považujícím znásilnění za trvalý zdroj porobení žen, nelze nevidět, že role ženy ve společnosti je do jisté míry tvořena tak, aby ji „chránila“ před znásilněním, což lze vykládat jako závislost na mužích „ochráncích“, kteří ve skutečnosti představují pro jimi chráněné ženy větší nebezpečí než predátorští útočníci.

Prostředky trestního práva v boji proti znásilnění jsou omezené. V řadě případů probíhá znásilnění způsobem, u kterého není možné prokázat všechny znaky skutkové podstaty. Trestní právo by mělo možnost komplexně řešit společenský problém znásilnění pouze v případě, pokud by oběti či pachatelé vždy utrpěli taková prokazatelná poranění, z kterých je možné dovozovat absenci souhlasu. Poznatky z lidské psychologie i empirická data o důsledcích obrany pro oběť nám však znemožňují, abychom způsobení takovýchto zranění požadovali či oprávněně očekávali. Pozornost odborníků je proto třeba zaměřit do oblasti osvěty a prevence. Ta by se pak měla zaměřit nejen na vytváření často falešné iluze bezpečí výukou sebeobraných pouček a obraných technik, ale měla by především poučit veřejnost o skutečné podobě tohoto trestného činu.

Vytváření iluze bezpečí nám sice zjednodušuje a zpříjemňuje život, ale nesmíme být slepí ke skutečnosti, že tyto naše iluze mohou být snadno prolomeny a podléhání iluzím může ublížit i těm, které máme rádi. Zřejmě nikdo z nás nechce jednoho dne sehrát roli otce, který u své dcery líčící se na diskotéku rozpoutal vážné psychické trauma poté, co jí připomněl její znásilnění větou: „To ti to minule nestačilo?“

Seznam literatury:

BENEDICT, H.: *To není vaše vina!* Praha: One Woman Press, 2003

BENEŠ, M.: Strach z trestné činnosti – analýza strategií pro snížení strachu. In *Trestní Právo*, 2001, č. 11.

BRICHČÍN, S. – SPILKOVÁ, J.: Alkohol a jeho vztah k sexuální kriminalitě. In *Kriminalistika*, 2002, č. 2.

BRODYAGA, L. – GATES, M. – SINGER, S – TUCKER, M. – WHITE. R.: *Rape and its victims: a report for citizens, health facilities, and criminal justice agencies.* Washington D.C.: U.S.Department of Justice, 1975.

BUBELÍNI, J.: Psychologické aspekty tehotenstva v dôsledku znásilnenia. In *Kriminalistický sborník*, 1995, č. 10.

CARRINGTON, K. – WATSON, P.: Policing Sexual Violence: Feminism, Criminal Justice and Governmentality. In *International Journal Of the Sociology of Law*, 1996, v. 24.

CARROW, D.M.: *Rape: Guidelines for a Community Response.* Washington D.C.: U.S.Department of Justice, 1980.

ČÍSAŘOVÁ, D. – MITLHÖHNER, M.: Náměty k součinnosti s lékařem při vyšetřování sexuální trestné činnosti. In *Československá kriminalistika*, 1991, č. 1.

ČÍSAŘOVÁ, D.: Ke koncepci postihu trestných činů proti lidské důstojnosti. In *Trestní Právo*, 2001, č. 11.

ČERMÁK, I.: *Lidská agrese a její souvislosti.* Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998.

ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění. In *Kriminalistika*, 2002, č. 3.

ČÍRTKOVÁ, L.: Oběti znásilnění: poznámky k sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, roč. 11, 2002, č. 2.

ČÍRTKOVÁ, L.: Psychologická pomoc obětem na místě činu. In *Zpravodaj BKB*, 2003, č. 6.

ČÍRTKOVÁ, L.: Výslech oběti trestného činu, prostor pro sekundární viktimizaci. In *Zpravodaj BKB*, 2005, č. 3.

FOŘT, K.: Gravidita čtrnáctileté. In *Kriminalistický sborník*, 1991, č. 10.

FRANCEK, J.: *Zločin a sex v českých dějinách*. Praha: Rybka Publisher, 2000.

FÜRBAACH, M.: Možnosti detekce latentních daktyloskopických stop z lidské kůže. In *Kriminalistika*, 2003, č. 3.

GERLOVÁ, E. – WEISS, P.: Znásilnění z pohledu evoluční biologie a evoluční psychologie. In *Československá psychologie*, 2004, č. 6.

GRACE, S.: Resisting sexual assault: a review of the literature. *Research Bulletin*, No. 34. London. Home Office Research and Planning Unit, 1993.

GRUBIN, D. – KELLY, P. – BRUNSDON, C.: *Linking serious sexual assaults through behaviour*. London: Home Office, 2001.

GRIVNA, T.: Soukromá žaloba v trestním řízení: nástin problematiky. In *Trestněprávní revue*, 2005, č. 12.

HALL, G.C.N. – BARONGAN, C.: Prevention of Sexual Aggression: Sociocultural Risk and Protective Factors. In *Journal of American Psychologist*, 1997, v. 52.

HANYKOVÁ, J.: Podíl oběti na trestném činu znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1987, č. 4.

HERGER, J. – BRÁZDA, J.: Znásilnění nezletilé? In *Kriminalistický sborník*, 1991, č. 1.

HERRING, J.: Mistaken Sex In *The Criminal Law Review*, 2005, v. 7, London.

HOOD, R. – SHUTE, S. – FEILZER, M – WILCOX, A.: Sex Offenders Emerging from Long-Term Imprisonment: A Study of Their Long-term Reconviction Rates and of Parole Board Members' Judgments of their Risk. In *The British Journal of Criminology*, v. 42, n. 2 2002.

HRADECKÝ, M.: Fingované znásilnění nezletilé dívky. In *Kriminalistický sborník*, 2004, č. 1.

CHALUPNÍK, V.: Muselo dojít ke znásilnění? In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 8.

CHALUPNÍK, V.: Neobvyklý pachatel znásilnění – neobvyklá obhajoba. In *Kriminalistický sborník*, 1990, č. 11.

CHMELÍK, J.: Pornografie jako kategorie mravnostní kriminality. In *Kriminalistika*, 2003, č. 4.

JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné*. Praha: Linde, 2005.

KARMAN, A.: *Crime Victims: An Introduction to Victimology*. Pacific Grove: Brooks / Cole Publishing Company, 1984.

KELLY, L. – REGAN, L.: *Rape: The Forgotten Issue?* London: University of North London, 2001.

KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995.

KÓ, J.: Fear of Crime: Theoretical Considerations. In *Victims and Opinions I*. Budapest: National Institute of Criminology, 2004.

KONEČNÁ, T.: Znásilnění: důvod k neuróze. In *Prevence sociálně patologických jevů*, 2003, č. 8.

KOTORA, M.: Motivace oznámení znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 5.

LEA, S.J. – LANVERS, U. – SHAW, S.: Attrition in Rape Cases: Developing a Profile and Identifying Relevant Factors. In *The British Journal of Criminology*, v. 42, n. 3, 2003.

Legislation of Interpol member states on sexual offences against children. URL: <<http://www.interpol.int/Public/Children/SexualAbuse/NationalLaws/>> [cit. 2006-04-10]

MAGUIRE, M. – MORGAN, R. – REINER, R. (ed.): *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press, 1994.

MAIR, K.J.: The Nature of the Act: A Neglected Dimension in the Classification of Sex Offenders. In *The British Journal of Criminology*, v. 33, n. 2, 1993.

MAKOVEC, P. – NĚMEC, J.: Hematologická a molekulárně genetická zkoumání v kriminalistko-expertizní činnosti. In *Kriminalistika*, 2005, č. 4.

MALÝ, K.: Vražda nebo znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1997, č. 6.

MAŠÁN, A. – ANDICS, L.: Neserióznny páchtel pokusu znasilnenia. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 8.

MATIÁŠEK, J.: Násilná soulož. In *Kriminalistický sborník*, 1959, č. 6.

MATOUŠKOVÁ, D.: K některým případům znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 5.

MCEWAN, J.: I Thought She Consented: Defekt of the Rape Shield or the Defence that Stall Not Run? In *The Criminal Law Review*, 2006, v. 11, London.

- MITLÖHNER, M.: Několik úvah nad trestným činem znásilnění podle § 241 trestního zákona po novele. In *Trestní Právo*, 2002, č. 10.
- MUSIL, J. – KONRÁD, Z. – SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2001.
- NĚMEC, B. – CHYLÍK, V. – ČERMÍN, S. (red.) *Kriminalistická příručka*. Svazek 1. Praha: Naše vojsko, 1960.
- NĚMEC, B. – CHYLÍK, V. – ČERMÍN, S. (red.) *Kriminalistická příručka*. Svazek 1. Praha: Naše vojsko, 1960.
- NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2003.
- NOVOTNÝ, O. et al. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. Praha: ASPI Publishing, 2004.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: ASPI Publishing, 2004.
- PAINTER, K. – FARRINGTON, D.P.: Marital violence in Great Britain and its relationship to marital and non-marital rape. In *International Review of Victimology*, 1998, v. 5.
- PARROT, A. – BECHOFER, L. (ed.): *Acquaintance Rape: The Hidden Crime*. United States: John Wiley & Sons, 1991.
- PITR, M.: Lékař a znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1989, č. 7.
- PROCHÁZKA, K. – KOLÁŘOVÁ, A.: Fantom Jižního Města. In *Kriminalistický sborník*, 2005, č. 1.
- PROTIVÍNSKÝ, M.: Brutálně znásilňoval děti (z praxe švýcarské policie). In *Kriminalistický sborník*, 2002, č. 1.

RESICK, P.A. – NISHITH, P.: Sexual Assault. In *Victims of Crime*, second edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1997.

RUMNEY, P.N.S.: Male Rape in the Courtroom: Issues and Concerns. In *The Criminal Law Review*, 2001, v. 3, London.

SCHLIEPER, K.D.: Několik aspektů práce s obětí při vyšetřování sexuálních trestných činů. In *Kriminalistický sborník*, 1988, č. 10.

SIGLER, R.T. – CURRY, B.S.: Perceptions of offender motivation in unwanted aggressive sexual advances. In *International Review of Victimology*, 1995, v. 4.

SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Orac, 2003.

SRCH, M.: Zkušenosti ze soudnělékařského posuzování znásilnění. In *Kriminalistický sborník*, 1985, č. 7.

STREJC, P.: *Soudní lékařství pro právníky*. Praha: C. H. Beck, 2000.

ŠÁMAL, P. – PÚRY, F. – RIZMAN, S.: *Trestní zákon: Komentář. II. díl. 6.* doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.

ŠULC, V.: Poslední stop. In *Kriminalistický sborník*, 2005, č. 4.

TEMKIN, J. – ASHWORTH, A.: Rape, Sexual Assaults and the Problems of Consent. In *The Criminal Law Review*, 2005, v. 5, London.

Trestný čin znásilnění a jeho oběti (Seminář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, konaný dne 13. září 2000). *Právní praxe*, 2000, roč. 48, č. 9, s. 555 – 586.

VIRÁG, G.: Sexual Abuse. In *Victims and Opinions II*. Budapest: National Institute of Criminology, 2004.

WEISS, P.: Pachatelé sexuálních agresí. In *Československá psychologie*, 2001, č. 5.

WEISS, P.: Sexuální agrese – oběti a pachatelé. In *Kriminalistika*, 2001, č. 1.

WEISS, P.: Viktimologické aspekty sexuální delikvence. In *Československá psychologie*, 2001, č. 4.

WHITCOMB, D. – DAY, D.A. – STUDEN, L.R.: *Stop Rape Crisis Center: Baton Rouge, Louisiana*. Washington D.C.: U.S.Department of Justice, 1979.

PŘÍLOHA: Vybraná judikatura k trestnému činu znásilněníRt 272 Rozhodnutí Kr I 333/20 [Vážný.1920, I-II: 365]

Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí řešil otázku, zda nechtěné otěhotnění ženy, která počala během násilného smilstva (znásilnění), je důležitou újmu na zdraví a je tudíž na místě použít vyšší trestní sazbu. Soud shledal, že těhotenství dospělé osoby je přirozeným fyziologickým procesem a není ho v zásadě možné považovat za újmu na zdraví, bez ohledu na to, jak závažný zásah do osobních a majetkových práv dotčené ženy představuje. Za důležitou újmu na zdraví je možné těhotenství považovat, pokud ženě způsobilo poruchu zdraví vzhledem k její nedospělosti, tělesné vadě či svému abnormálnímu průběhu.

R 312 Rozhodnutí Kr I 429/23 [Rozh.tr.NS 1925, III:41-45]

V tomto judikátu řešil soud kromě otázky jednoty skutku, též otázku vícečinného souběhu. Šlo o případ, kdy pachatel svou kolemjdoucí služku objal, strhl jí na klín, líbal, osahával přes oděv i na nahém těle a přemlouval ji k pohlavnímu styku příslibem koupě šatů a bot. Služka odmítla, na což reagoval pachatel tím, že ji odnesl do ložnice, přemohl její odpor a vykonal na ní soulož. Dle rozhodnutí soudu nedošlo k dokonání trestného činu svádění k smilstvu dle § 132 zákona č. 117/1852 ř. z. jen pro služčin odpor.²³⁹ Následně pak okamžik, kdy pachatel shledal svou snahu o svedení služky k pohlavnímu styku za marnou, představoval předěl mezi dvěma samostatnými činy a šlo proto o vícečinný souběh bez ohledu na skutečnost, že neúspěšný pokus a úspěšný útok na sebe bezprostředně navazovaly.

Rt 316 Rozhodnutí Kr I 409/20 [Vážný.1920, I-II: 424]

V tomto judikátu šlo o to, jak aplikovat tehdejší skutkovou podstatu zprzněni²⁴⁰, chránící mimo jiné též osoby ve stavu bezbrannosti před pohlavním zneužitím, při kterém nedošlo k souloži. Nejvyšší soud zdůraznil nemožnost vyjmutí případů, kdy

²³⁹ Dle tehdejší úpravy šlo tedy o nedokonané svádění k smilstvu dle ustanovení §§ 8 a 132 trestního zákona č. 117/1852 ř. z.

²⁴⁰ Ustanovení § 128 zákona č. 117/1852 ř. z.

stav bezbrannosti pachatel sám úmyslně vyvolá, z této skutkové podstaty, a shledal, že za pohlavní zneužití „rozuměti dlužno každé bezprávné použití těla osoby druhého pohlaví k předsevzetí úkonů pudu pohlavního.“

Rt 1404 Rozhodnutí Kr II 742/22 [Vážný, 1923, V:558-559]

U tohoto judikátu bude užitečné objasnit si, jak čin probíhal. Pachatel domáhající se soulože se dvakrát pokusil zlomit odpor poškozené škrcením, té se však dvakrát podařilo vytrhnout. Následně pachatel uchopil oběť za krk potřetí, vrhl ji do silničního příkopu, lehl si na ni a pokoušel se jí rozepnout kalhoty. Poškozená se mu opět vytrhla a byla hozena pachatelem do sněhu. Pachatel následně uslyšel cizí kroky a uprchl. Soud zde došel k závěru, že čin nebylo možné potrestat jako násilné smilstvo, jelikož pachatel od dokonání dobrovolně ustoupil. Předchozím jednáním však již byla dle soudu naplněna skutková podstata zločinu veřejného násilí neoprávněným omezováním osobní svobody člověka.²⁴¹

Rt 2036 Rozhodnutí Zm II 187/25 [Vážný, 1925, VII:371-375]

Též v tomto judikátu hrál hlavní roli zločin veřejného násilí neoprávněným omezováním osobní svobody člověka dle ustanovení § 93 tehdejšího trestního zákona. Jednání pachatele nevedlo k překonání odporu a tudíž ani nedošlo k souloži, a proto bylo nutno posoudit, zda bude možné pachatele potrestat dle této skutkové podstaty.

Způsob, kterým bylo jednání pachatele posuzováno, bude nejlépe osvětlit nastíněním toho, k čemu došlo. V první fázi pachatel chytil poškozenou, tlačil ji na lavici, zdvihl jí sukně a žádal, aby s ním vykonala pohlavní styk. Poškozená byla schopná pachatele odstrčit a utéci z místnosti. Vzhledem k tomu došel soud k závěru, že omezení svobody nedosáhlo intenzity naplňující ustanovení výše zmíněného § 93. Pachatel poškozenou pronásledoval, uchopil ji rukama, žádal ji, aby s ním vykonala soulož, tlačil ji ke zdi, zdvihl jí sukně a snažil se pohlavním údem proniknout do jejího přirození. Poškozená se bránila a držela nohy křížem. Pachatel poškozenou

²⁴¹ Ustanovení § 93 zákona č. 117/1852 ř. z

pustil až poté, co uslyšel další osobu přijíždějící s povozem. V tomto konkrétním případě Nejvyšší soud shledal pochybení nižšího soudu, který náležitě nezjistil, zda poškozené bylo znemožněno odstrčit pachatele a utéci, tak jak se jí to podařilo na počátku. Pro použití ustanovení § 93 bylo totiž vyžadováno uvěznění, či jednání kvalitativně se mu blíží, kdy je poškozená zbavena možnosti volného pohybu, či je u ní vyvolána představa, že je zbavena možnosti volného pohybu. Použití nepřicházelo též v úvahu tehdy, kdy omezení svobody bylo natolik krátkodobé, že dotčený neměl čas uvědomit si, že je omezen na svém pohybu.

Judikátem byl dále řešen další čin spáchaný pachatelem na druhé poškozené. V souvislosti s ním je možné poukázat na závěr Nejvyššího soudu o tom, že hluboký spánek je možné považovat za stav bezbrannosti, pokud činnost smyslů ustane natolik, že si poškozená není vědoma počínání pachatele.

Rt 2614 Rozhodnutí Zm I 330/26 [Vážný. 1927, IX:7-9]

I v tomto judikátu jde o zločin kvalifikovaný toliko dle ustanovení § 93 zákona č. 117/1852 ř. z. Nejvyšší soud zde však především poukazuje na nutnost zkoumat subjektivní stránku trestného činu. Konkrétně šlo o to, zda si byl pachatel vědom toho, že odpor poškozené byl opravdový a vážně míněný. Nejvyšší soud konstatoval, že není vyloučeno, aby se děvče, nejde-li zrovna o prostitutku, vzpíralo souloží spíše jen na oko ze skutečného či předstíraného studu, ačkoliv se za ním ve skutečnosti skrývá souhlas s pohlavním stykem. Z tohoto důvodu je nutné vždy zkoumat, za jaký odpor byl projevený odpor v konkrétním případě pachatelem považován.

Rt 2695 Rozhodnutí Zm I 577/26 [Vážný. 1927, IX:191-192]

Najdeme zde přímo formulováno, že veřejné násilí neoprávněným omezováním osobní svobody člověka dle ustanovení § 93 zákona č. 117/1852 ř. z. je pravidelným prostředkem ke spáchání násilného smilstva dle ustanovení § 125 výše citovaného zákona. Pokud je proto pachatel viněn z nedokonaného či dokonaného násilného smilstva, nelze mu klást za vinu též omezení osobní svobody dle výše zmíněného ustanovení. Pokud však dobrovolným odstoupením od dokonání zanikla trestnost zamýšleného činu, lze pachatele odsoudit za již naplněný zločin neoprávněného

omezování osobní svobody. Omezením osobní svobody není pouhé ztížení pohybu, tedy kladení takových překážek, které mohou být kýmkoliv a beze všeho přemoženy. Není důležité jak dlouho omezení svobody trvá, nicméně nesmí jít o omezení natolik krátkodobé, že pro svou pomíjivost není ani pocíťováno jako omezení.

Rt 2843 Rozhodnutí Zm II 106/27 [Vážný. 1927, IX:519-520]

Tento judikát se zabýval otázkou, co je bezbranností ve vztahu k zločinu násilného smilstva dle ustanovení § 127 zákona č. 117/1852 ř. z. Nejvyšší soud konstatoval, že o bezbrannost jde v případě naprosté nezpůsobilosti klást odpor. Za stav bezbrannosti byla též považována situace, kdy byla užitím násilí svobodná vůle poškozené úplně potlačena, a ta proto nebyla schopna klást odpor a odporovat vůli pachatele. Pro ilustraci lze dodat, že v tomto konkrétním případě nebyla shledána bezbrannost, jelikož poškozená měla možnost pustit drženou krávu a využít uvolněné roky k obraně.

Rt 2873 Rozhodnutí Zm I 289/27 [Vážný. 1927, IX:579-581]

Nejvyšší soud se zde zabýval nedokonaným činem násilného smilstva dle ustanovení §§ 8 a 125 zákona č. 117/1852 ř. z. Skutková podstata tohoto nedokonaného zločinu nevyžaduje, aby jednání pachatele došlo do stadia, kdy se mu podaří přemoci poškozenou. K naplnění skutkové podstaty postačuje, pokud pachatel chce násilím učinit ženu neschopnou odporu a následně na ní vykonat soulož a veden tímto úmyslem zahájí činnost v níž tento úmysl „došel zřetelného výrazu“. K dokonání nedojde toliko pro nemohoucnost, překážku či náhodu. V tomto konkrétním případě pachatel povalil poškozenou na pohovku a pak na zem, strhl jí kalhoty a sukni, vyhrnul jí košili, lehl si na ní a snažil se přes její odpor s ní souložit.

Rt 2890 Rozhodnutí Zm I 218/27 [Vážný. 1927, IX:617-620]

V tomto případě si nejprve nastíníme průběh činu. Pachatel spatřil poškozenou na silnici a v úmyslu dosáhnout soulože jí povalil na zem. Přes odpor poškozené jí odkryl sukně, roztrhl spodky a obličej jí překrýval šálou, kterou se jí též pokoušel strčit do úst. Poté co viděl, že poškozenou nepřemůže, pustil ji. Poškozená pachatele

prosila, aby jí nic neudělal, ten se však opětovně pokoušel násilím dosáhnout soulože. Poškozená se opět bránila a pokoušela uniknout, pachatel jí táhl asi 3 – 4 kroky, poté se poškozená pachateli vytrhla a dala se na útěk směrem k povozu, který se objevil na silnici. Zápas trval asi 10 minut.

Stížnost k Nejvyššímu soudu se dovolávala zaprvé toho, že omezení osobní svobody bylo natolik krátkodobé, že nemohlo být kvalifikováno jako zločin dle ustanovení § 93 zákona č. 117/1852 ř. z. S tímto argumentem se soud vypořádal poukazem na délku zápasu, kdy poškozené trvalo cca 10 minut, než se jí podařilo uniknout. Druhým argumentem stížnosti byla absence vůle pachatele k omezení osobní svobody poškozené. I tento argument soud odmítl vzhledem k tomu, že k naplnění subjektivní stránky postačuje, pokud úmysl pachatele spáchat násilné smilstvo zároveň obsahoval úmysl za tímto účelem omezit osobní svobodu poškozené či si byl pachatel alespoň vědom toho, že svým jednáním osobní svobodu poškozené omezí.

Rt 2956 Rozhodnutí Zm I 408/27 [Vážný, 1927, IX:791-796]

Jde o další judikát zabývající se nedokonaným zločinem násilného smilstva, od kterého bylo dobrovolně ustoupeno a tudíž ho bylo nutno kvalifikovat podle ustanovení § 93 zákona č. 117/1852 ř. z. Bez zajímavosti však není uvést, za jakých skutkových okolností bylo soudem shledáno dobrovolné ustoupení od dokonání.

Pachatel uchopil poškozenou a vytlačil ji do příkopu. Ramena jí držel natolik pevně, že se poškozená nebyla schopna vymanit z pachatelova sevření. Poškozená prosila pachatele, aby jí nechal být, ten jí však zdvihl sukňe a snažil se proniknout svým pohlavním údem do jejího přirození. Na volání o pomoc reagoval zakrytím úst poškozené. K souloži však nakonec nedošlo, jelikož se poškozené podařilo udeřit pachatele do nosu, vytrhnout se a utéct.

Rt 3027 Rozhodnutí Zm II 443/27 [Vážný. 1927, IX:956-958]

V tomto případě byla řešena otázka jednočinného souběhu násilného smilstva a svádění ke smilstvu dle ustanovení § 132 zákona č. 117/1852 ř. z.²⁴² V případě svádění k smilstvu je působeno na vůli oběti, ale tato vůle není zlomena. Pachatel oběť přemlouvá, lichotí ji, slibuje jí dary či výhody a celkově se snaží domoci toho, aby se oběť rozhodla mít s ním pohlavní styk. Určitá míra násilí není vyloučena, nicméně v případě, kdy by násilí dosáhlo stupně, kdy je vůle oběti vyloučena, přestane jít o svádění ke smilstvu a věc bude nutno kvalifikovat jako násilné smilstvo. Z hlediska souběhu může dojít k situaci, kdy se pachatel nejprve pokusí dosáhnout pohlavního styku sváděním ke smilstvu a po odmítnutí sáhne k použití síly, odejme oběti možnost rozhodnutí a naplní skutkovou podstatu násilného smilstva.

Rt 3674 Rozhodnutí Zm I 436/29 [Vážný. 1929, XI:643-645]

Další z judikátů řešících problematiku spojenou s kvalifikací pokusu násilného smilstva, od kterého bylo dobrovolně upuštěno dle ustanovení § 93 zákona č. 117/1852 ř. z. Zmateční stížnost směřovala proti tomu, zda byla v daném případě dostatečná intenzita omezení pohybu a zda byl řádně zjištěn k násilnému smilstvu směřující úmysl pachatele. Nejvyšší soud poukázal na to, že není nutno prokazovat naplnění skutkové podstaty, od jejíhož dokonání bylo dobrovolně upuštěno, nýbrž toliko naplnění skutkové podstaty, která je subsidiárně použita.

V tomto případě pachatel uchopil svou oběť rukama kolem pasu a táhl jí k posteli stojící v rohu místnosti. Porazit svou oběť na postel se mu však nezdařilo a během následného zápasu se tedy pokusil alespoň usednout na židli a svou oběť navězt na svůj klín. Oběť začala křikem přivolávat svého tchána, čímž byl pachatel zaskočen. V tomto okamžiku se oběti podařilo vytrhnout a utéci na dvůr.

²⁴² „Svedení, jímž někdo osobu svěřenou jeho dohledu nebo vychování nebo vyučování přiměje k vykonání nebo dopuštění smilného činu.“

Rt 4140 Rozhodnutí Zm II 49/30 [Vážný. 1931, XIII:197-200]

V rozhodnutí jde o případ násilného smilstva, které mělo být vykonáno na ženě ve stavu neschopnosti odporu. Soudem zde bylo poukázáno na nutnost zkoumání toho, zda si byl obžalovaný vědom přítomnosti tohoto stavu u dotčené ženy, či šlo o případ, kdy dotčená sice subjektivně nebyla schopna odporu, ale pachatel předpokládal zachovalost této schopnosti a proto si nepřítomnost projevu odporu vykládal jako souhlas k pohlavnímu styku.

Jako ukázka toho, jak odlišné může být prožívání identické události zúčastněnými osobami, nám dobře poslouží sumarizace výpovědi poškozené a obžalovaného.

Poškozená vypověděla, jak v okamžiku, kdy obžalovaný odbočil z cesty, byla zmožena alkoholem natolik, že ji zachvátila malátnost a nemožnost. Byla zmatená a netušila, o co jde, když ji obžalovaný vtáhl do zadní části vozu. Jako ve snech cítila, jak jí vyhrnuje sukně, nebyla však schopna se bránit, křičet ani mluvit.

Obžalovaný poukázal na to, že o alkohol poškozená sama požádala, cestou k autu se mu nejevila opilá, intimnostem se nebránila a souhlasila s tím, že s ním vykoná soulož, až se „dostane do nálady“. Během soulože opilá nebyla, teprve na zpáteční cestě potřebovala trochu podepřít.

Rt 4244 Rozhodnutí Zm II 251/30 [Vážný. 1931, XIII:388-390]

V judikátu uvedl Nejvyšší soud, že je vyloučena spoluvina osob, na jejichž ochranu dotčená norma směřuje. Rozvedeme-li tento závěr a aplikujeme-li ho na současnou trestněprávní úpravu, jde o skutečnost, že není přípustné, aby budoucí oběť znásilnění byla považována za organizátora, návodce či pomocníka vlastního znásilnění, bez ohledu na to, zda její jednání by bylo možno takto kvalifikovat, pokud by se jej dopustila třetí osoba.

Rt 66/55 1 Tz 76/55 [Sb.NS 55, 6: 152]

Nejvyšší soud se zde vyjadřuje ke vztahu mezi spolupachatelstvím a pomocí k trestnému činu. V konkrétním případě šlo o situaci, kdy jeden z dvojice mužů strhl ženu k zemi, ucpal jí ústa šátkem a dále ji držel na zemi, zatímco druhý z dvojice na ní vykonal soulož.²⁴³ Jednání prvního z mužů není možné kvalifikovat jako pouhou pomoc. Objektivní stránka skutkové podstaty se skládá z několika složek, přičemž každá složka může být vykonána jiným spolupachatelem, jehož úmysl směřuje k tomu, aby svým jednáním ve spojení s jednáním druhého spolupachatele způsobil trestním zákonem stanovený následek.

Rt 84/55 2 Tz 92/55 [Sb.NS 55, 9: 192]

V tomto případě Nejvyšší soud zrušil rozsudek, který kvalifikoval spáchaný čin toliko jako pohlavní zneužívání dle ustanovení § 239 ods. 1 tr. zák. a nevzal v úvahu skutečnosti svědčící o tom, že k souloži došlo za použití násilí proti vůli oběti mladší patnácti let. Nejvyšší soud upozorňuje na skutečnost, že v případě znásilnění osoby mladší patnácti let se vzhledem k odlišnému objektu nelze spokojit s kvalifikací podle ustanovení o pohlavním zneužití a je nutno čin posoudit jako jednočinný souběh trestného činu znásilnění a trestného činu pohlavního zneužívání.

Pro ilustraci si opět nastíníme průběh skutku. Oběť přinesla pachateli oběd a poté, co se tento naobědval, chtěla vzít nádobí a odejít. Pachatel jí zablokoval dveře a oznámil, že nesmí odejít. Místo odpovědi na její následnou otázku jí pachatel chytil za ruce, odtáhl k pohovce a povalil naznak. Oběť se snažila vyprostit, kopala a volala o pomoc. Pachatel však překonal její odpor a vykonal na ní soulož.

Rt 97/55 3 To 167/55 [Sb.NS 55, 10: 227]

Tento judikát, řešil případ, kdy manžel svoji manželku donutil k souloži násilím. Obviněný použití násilí nepopíral, jelikož zastával názor, že takovéto jednání vůči vlastní manželce nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu znásilnění. Judikát

²⁴³ Pro ilustraci lze uvést, že žena nebyla napadena neznámými útočníky, ale mužem, který jí doprovázel z vinárny a jeho nikdy nedopadeným komplicem.

proto výslovně poukazuje na to, že platná právní úprava chrání všechny ženy a nezná žádnou formu manželské exempce.

Rt 85/57 1 Tz 117/57 [Sb.NS 57, 9: 204]

V tomto judikátu se Nejvyšší soud musel vypořádat s několika spornými aspekty. V první řadě šlo o otázku, kdy lze ve věci shledat dobrovolné upuštění od dokonání trestného činu. Pachatel se musí rozhodnout čin nedokonat, aniž by jeho rozhodnutí bylo ovlivněno překážkami, které mu v dokonání brání. Již z této věty by mělo být pozornému čtenáři patrné, že není rozhodující, zda v dokonání bránila překážka, nýbrž to, jak existenci překážky vnímal pachatel. Pokud by zde překážka existovala, ale pachatel by ji nepovažoval za natolik významnou, aby mu bránila v dokonání trestného činu, nevylučuje existence překážky dobrovolné upuštění od dokonání trestného činu.

V druhé řadě soud odpověděl na otázku, jak je nutno kvalifikovat případy, kdy je oběti během páchaní trestného činu úmyslně způsobena újma na zdraví. Pokud jde o trestný čin, který neobsahuje v základní skutkové podstatě způsobení újmy na zdraví a újmu na zdraví uvádí jako těžší následek opravňující použití vyšší trestní sazby, je nutno v případě úmyslného způsobení takovéto újmy jednání pachatele kvalifikovat jako jednočinný souběh výše uvedené základní skutkové podstaty s trestným činem proti životu či zdraví. Podle okolností opravňující použití vyšší trestní sazby by bylo na místě čin kvalifikovat tehdy, kdy k způsobení újmy na zdraví dojde z nedbalosti během naplňování základní skutkové podstaty.

V třetí řadě pak soud řešil otázku jednočinného souběhu trestného činu omezování osobní svobody a trestného činu znásilnění či pokusu trestného činu znásilnění. Nejvyšší soud poukazuje na to, že k souběhu nemůže dojít, pokud znaky skutkové podstaty omezování osobní svobody byly naplněny v rámci naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění či pokusu trestného činu znásilnění. V souladu s předchozí judikaturou připomíná, že čin může být kvalifikován jako omezování osobní svobody, pokud trestnost pokusu znásilnění zanikla pro dobrovolné upuštění od potrestání.

Rt 44/64 8 Tz 80/63 [Sb.NS 64, 2: 390]

Nejvyšší soud se v tomto judikátu mimo jiné zabýval hranicí mezi trestným činem omezování osobní svobody a přípravou trestného činu. Spáchaný trestný čin byl soudem prvního a druhého stupně kvalifikován jako omezování osobní svobody. Naproti tomu prokuratura kvalifikovala čin jako pokus trestného činu znásilnění. K následné stížnosti pro porušení zákona bylo usnesení krajského soudu zrušeno. Dle názoru Nejvyššího soudu je přípravou znásilnění takové jednání, které ještě nedosahuje intenzity jednání bezprostředně směřujícího k znásilnění, nicméně však pro jeho spáchání vytváří podmínky. Přimo k danému případu, kdy obviněný požadoval na poškozené soulož a na její odpor projevený voláním o pomoc a obranou reagoval škrcením a strhnutím na gauč, Nejvyšší soud uvedl, že jde „nejméně“ o pokus.

Rt 33/65 2 Tz 5/65 [Sb.NS 65, 6: 186]

Taktéž tento judikát Nejvyššího soudu řeší problematiku naplnění stadia pokusu trestného činu znásilnění. V tomto případě Nejvyšší soud výslovně uvedl, že pokud obviněný vykoná násilí, aby donutil poškozenou k souloži, jde o jednání charakterizující objektivní stránku trestného činu znásilnění, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu. Stadium pokusu trestného činu je tímto naplněno.

V tomto judikátu nalezneme dále výslovně formulováno, že nelze mluvit o dobrovolném upuštění od pokusu, pokud pachatel nepokračuje v násilném jednání toliko pro lest napadené, které uvěřil.

Rt 10/68 Tzv 18/67 [Sb.NS 68, 2-3: 96]

Taktéž v tomto judikátu se musel Nejvyšší soud vypořádat s názorem nižšího soudu, který v dané věci shledal spáchání trestného činu omezování osobní svobody. Argumentací shodnou se starším judikátem Nejvyššího soudu²⁴⁴ upozornil na to, že

²⁴⁴ Rt 85/57 I Tz 117/57 [Sb.NS 57, 9: 204]

nejde o trestný čin omezování osobní svobody, pokud jsou znaky tohoto trestného činu zahrnuty v jiném trestném činu, který je přísněji trestný. Omezení osobní svobody vedené úmyslem donutit ženu k souloži je proto v případě, kdy k samotné souloži nedošlo, nutno kvalifikovat jako pokus trestného činu znásilnění.

Rt 48/77 4 To 40/76 [Sb.NS 77, 7-8: 449]

V tomto judikátu se Nejvyšší soud zabýval případem, kdy byl obviněný odsouzen za to, že pohrůzkou násilí donutil ve třech případech svého nezletilého syna a svou nezletilou dceru k souloži. Jednotlivé případy byly prokazatelně propojeny trvajícím úmyslem pachatele tímto způsobem při vhodných příležitostech ukájet svůj pohlavní pud. Tento případ můžeme uvést jako příklad toho, kdy se znásilnění vyskytuje jako pokračující trestný čin. Je též praktickou ilustrací toho, že trestný čin znásilnění spáchá ten, kdo pohrůzkou násilí donutí ženu k souloži, bez ohledu na to, zda soulož samotnou vykoná jiná osoba. Pro úplnost je na místě dodat, že vzhledem k tehdy platnému znění ustanovení § 241 trestního zákona, bylo donucení muže k souloži nutno kvalifikovat jako trestný čin vydírání a nikoliv jako trestný čin znásilnění.

Rt 20/78 Tzv 40/77 [Sb.NS 78, 4-5: 230]

Stížnost pro porušení zákona směřovala proti skutečnosti, že obžalovaný byl odsouzen pro pokus trestného činu znásilnění dle § 241 odst. 1, ačkoliv napadená v době činu dosud nedovršila 15 let. Nejvyšší soud následně shledal, že nižší soud náležitě nezjistil, zda nebyla splněna okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby a tudíž čin není nutno kvalifikovat dle § 241 odst. 2. Nejvyšší soud upozornil na skutečnost, že dle § 6 trestního zákona se k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, přihlédne, jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti. K závěru o nedbalosti pachatele nás může vést jak objektivní hodnocení vzhledu napadené, tak i subjektivní hodnocení pachatele. V tomto konkrétním případě svědci uváděli, že napadená vypadala na 13 – 14 let a i sám pachatel uvedl, že: „Postavu měla... jako mladá holka, skoro ještě děčko...“

Rt 63/78 2 Tz 26/77 [Sb.NS 78, 7-8: 455]

V tomto případě se musel Nejvyšší soud ČSR zabývat otázkou jednání v negativním skutkovém omylu, kdy se pachatel měl domnívat, že odpor napadené je pouze předstíraný. Z právního hlediska není věc složitá. Pokud pachatel vycházel ze závěru o pouhé zdánlivosti odporu a předpokládal souhlas s pohlavním stykem, nedošlo k spáchání trestného činu znásilnění. Nepochybně zajímavou ilustrací však bude, pokud si nastíníme z jakého zjištěného skutkového stavu vycházelo rozhodnutí okresního a krajského soudu.

Obžalovaní poškozenou chytily a odváděli ji do zadní části skladu kartonů, aby zde realizovali svůj úmysl vykonat s ní soulož. Poškozená se jim vytrhla, protestovala slovně proti tomuto jednání a byla znovu chycena a odváděna do odlehlé části skladu. Výraznějšího násilí nebylo zapotřebí. Později oba poškozenou začali osahávat, ml. K. jí držel ruce a obv. K. jí svlékl dlouhé kalhoty a spodní kalhotky. Poškozená sice protestovala, snažila se útočnický odstrčit. Potom obv. K. přistoupil k pohlavnímu styku, při kterém nemusel překonávat odpor poškozené a nebylo při tom ani zapotřebí pomoci ml. K., který jen jednání přihlížel.

Stranou ponechme skutečnost, že takovýto závěr o skutkovém stavu byl v rozporu s výpovědí poškozené i jednoho z obviněných. Poškozená ve výpovědi uvedla, že se po počátečním odporu již více nebránila, protože měla obavy, aby jí pachatelé něco neudělali. Nutno se pozastavit nad závěrem Nejvyššího soudu, který konstatoval, že intenzita odporu byla nízká, vzhledem k opožděnému vývoji poškozené, pro který odpor proti nechtěnému pohlavnímu styku nemohl být tak velký, jaký by byl u normálně vyvinutého děvčete jejího věku. I na dalších místech usnesení Nejvyšší soud operuje s pojmem „normální odpor“, čímž se značí označit stupeň odporu, který musí být dosažen, má-li být pachateli zřejmé, že je odpor vážně míněný. Úvahy Nejvyššího soudu směřují k tomu, aby se při posuzování existence negativního skutkového omylu hledělo na to, jakou schopnost odporu mohl pachatel u oběti subjektivně předpokládat a zda též mohl předpokládat, že jeho jednání zlomilo vůli k „vážnému“ odporu dříve než k němu došlo.

Rt 36/79 4 Tz 62/78 [Sb.NS 79, 4-5: 252]

V tomto případě musel Nejvyšší soud SSR řešit problematiku právní kvalifikace činu, spočívajícího v tom, že obviněný po spatření spící poškozené si k ní lehl a pokusil se s ní vykonat soulož. Poškozená se v důsledku jeho počínání vzbudila a poté co zjistila, že se nejedná o jejího manžela, začala se bránit pohlavnímu styku. Způsobeným hlukem byl vzbuzeny též na místě činu přítomné děti poškozené. K souloži nedošlo. Dle názoru okresního soudu se jednalo o pokus trestného činu znásilnění, odvolací soud došel k závěru, že nedošlo k spáchání trestného činu a věc postoupil k projednání jako přestupek. Nejvyšší soud shledal, že v případě, kdyby pachatel měl v úmyslu vykonat soulož se spící ženou, jednalo by se o pokus trestného činu znásilnění. Naproti tomu v případě, kdyby předpokládal probuzení poškozené a hodlal využít toho, že jej mylně bude považovat za svého manžela, šlo o by o pokus trestného činu poškozování cizích práv dle § 209 písm. b) trestního zákona.

Rt 57/80 2 To 49/79 [Sb.NS 80, 7-8: 437]

Nejvyšší soud SSR se v tomto judikátu na rozdíl od názoru obsaženého v Rt 20/78 Tzv 40/77 [Sb.NS 78, 4-5: 230] rozhodl neinterpretovat okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby obsaženou v § 241 odst. 2 písm. b) trestního zákona v tom smyslu, že znásilněním ženy mladší 15 došlo k těžšímu následku ve smyslu § 6 písm. a) trestního zákona. Dle názoru Nejvyššího soudu je těžší následek druhem následku spočívajícího v ohrožení a nebo porušení, které vyvolal trestný čin. Oproti tomu je jiná skutečnost takovou skutečností, která charakterizuje objekt, objektivní stránku, subjekt či subjektivní stránku. Nízký věk poškozené je skutečnost charakterizující objekt trestného činu znásilnění podle ustanovení § 241 odst. 1,2 písm. b) trestního zákona, a proto je na místě použít ustanovení § 6 písm. b) trestního zákona. Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby dle ustanovení § 241 odst. 2 trestního zákona se tedy použije i tehdy, kdy pachatel nevěděl o tom, že útočí na ženu mladší 15 let, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět mohl a měl.

Rt 51/83 6 To 39/82 [Sb.NS 83, 7-8: 430]

Nejvyšší soud ČSR zde řešil, zda je možné dávat za vinu obviněnému, pokud oběť v důsledku znásilnění utrpěla emoční šok a následně při útěku z místa činu ztratila orientaci a v důsledku následného pádu utrpěla vážnou poruchu zdraví trvající delší dobu ve smyslu § 89 odst. 6 písm. ch). Nejvyšší soud dále výslovně dodává, že vážnou poruchu zdraví trvající delší dobu ve smyslu výše uvedeného ustanovení je též duševní choroba. Ač není možné tvrdit, že obžalovaný chtěl způsobit výše uvedený následek, mohl a měl předpokládat, že takovýto účinek může v důsledku zamýšleného jednání nastat a je zde proto naplněno zavinění následku ve formě nedbalosti.

V tomto judikátu nalezneme též ilustrativní příklad obhajoby pachatele, kterému dle jeho tvrzení nemělo být zřejmé, že poškozená není svolná k pohlavnímu styku vzhledem k absenci adekvátního odporu. Soud konstatoval, že poškozená sice opravdu nekladla důrazný odpor, ale za situace, kdy obviněný bez navázání slovního kontaktu přistoupil k poškozené a strhl ji na zem, kde ležela na sněhu a ledu, nemohl důvodně předpokládat, že souhlasí s vykonáním soulože. Poškozená projevila odpor dostatečným způsobem, když se pokoušela o útěk, odstrkovala obžalovaného, dávala nohy křížem a prosila ho, aby ji nechal. Poškozená dle soudu hodnověrně vysvětlila, proč se nemohla intenzivněji bránit a volat o pomoc. Její tvrzení o stavu emočního šoku potvrzuje lékařská zpráva.

Rt 6/84 3 To 3/83 [Sb.NS 84, 1: 52]

V tomto případě se musel Nejvyšší soud SSR vypořádat s obhajobou obviněného, který v rozporu s výpovědí v přípravném řízení tvrdil, že nedošlo k spojení jeho mužských pohlavních orgánů a ženských pohlavních orgánů poškozené. Své tvrzení dokládal svědeckou výpovědí lékařky, která poškozenou po činu vyšetřovala a která během hlavního líčení uvedla, že k souloži nedošlo. Soud se s touto obhajobou vypořádal poukazem na skutečnost, že obžalovaný v přípravném řízení opakovaně vypovídal o tom, jak nemohl zasunout svůj pohlavní úd hlouběji než 2 – 3 centimetry do genitálu poškozené. Pravdivost této verze potvrdil i před odvolacím soudem. Svědectví lékařky není z tohoto pohledu relevantní, jelikož lékařka nemohla

posoudit, zda došlo k takovému spojení pohlavních orgánů, při kterém nebyla porušena panenská blána poškozené. Soud následně připomíná, že dle ustálené praxe soudů jde o soulož v okamžiku, kdy dojde k spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Zákon nevyžaduje určitou kvalifikovanou míru penetrace či délku trvání.

V rozhodnutí je dále věnována pozornost rozsahu pojmu stav bezbrannosti. Nejvyšší soud konstatuje, že o stav bezbrannosti jde též v případě, kdy poškozená není pro duševní poruchu schopna pochopit smysl pachatelova konání a dojít k závěru zda se má pachateli postavit na odpor.

Rt 28/84 1 T 12/83 [Sb.NS 84, 4-5: 278]

Tento případ ilustruje skutečnost, že spolupachatelem trestného činu znásilnění mohla být žena i za platnosti starého znění ustanovení § 241 trestního zákona. V tomto konkrétním případě obžalovaná násilím držela svoji dceru z prvního manželství za ruce a roztahovala jí nohy tak, aby s ní mohl její otcím vykonat soulož. Spoluobvinění spolu uzavřeli dohodu, dle které obviněný zanechá mimomanželských styků se ženami, pokud mu bude obviněná takto pomáhat donutit svoji dceru k souloži. K útokům docházelo opakovaně, existovala zde jednota vůle pachatelů a v době prvních útoků nedosáhla poškozená 15 let věku. Byla tak naplněna skutková podstata pokračujícího trestného činu znásilnění podle § 9 odst. 2, § 241 odst. 1, 2 písm. b), § 241 odst. 1 trestního zákona.

Rt 26/86 4 Tz 4/85 [Bulletin. 86, 2: 59]

V tomto případě musel Nejvyšší soud ČSR přezkoumat závěr krajského soudu o jednočinném souběhu pokusu trestného činu znásilnění a pokusu trestného činu vraždy. Dle skutkových zjištění krajského soudu obžalovaný napadl poškozenou a snažil se překonat její odpor k pohlavnímu styku. Následně však změnil svůj záměr a snažil se poškozenou rdoušením a údery do obličeje usmrtit. Závěrem shodil poškozenou do částečně zmrzlého rybníka. K rozhodnutí usmrtit poškozenou přispělo zjištění, že poškozená je mladší 15 let. Dle Nejvyššího soudu byl skutkový stav zjištěn řádně, nicméně se zde nejedná o souběh jednočinný, nýbrž vícečinný. Usmrcení poškozené nebylo součástí záměru pachatele a ani jeho počáteční jednání

k tomu nesměřovalo. Až následně došlo ke zlomu, kdy se mění záměr i jednání pachatele. Pachatel se přestává pokoušet donutit poškozenou k pohlavnímu styku a směřuje své jednání k tomu, aby poškozenou usmrtil a zbavil se jejího těla. Šlo o dva samostatné trestné činy a tedy o vícečinný souběh.

Rt 43/90 6 Tz 10/90 [Sb.NS 90, 7-8: 335]

Nejvyšší soud ČR se v tomto případě musel, pomíneme-li nedostatečně zjištěný skutkový stav, vypořádat především s právním závěrem krajského soudu, který v případě nenaplnění materiálního znaku trestného činu znásilnění (nebezpečnosti činu pro společnost) kvalifikoval jednání pachatele jako trestný čin vydírání. Nejvyšší soud odmítl tento způsob výkladu vztahu speciality mezi těmito skutkovými podstatami. Trestný čin znásilnění je po formální stránce úže vymezen. Vykazuje-li jednání pachatele formální znaky této skutkové podstaty, není přípustné existenci některých formálních znaků pomínout. Případný nedostatek materiálního znaku nemůže mít za důsledek kvalifikaci podle ustanovení o trestném činu vydírání. Je-li nebezpečnost činu pro společnost nepatrná, či v případě mladistvých malá, nejde o trestný čin. Je-li větší, jde při naplnění formálních znaků o trestný čin znásilnění.

Rt 31/92 5 To 26/91 [Sb.NS 92, 4-5: 184]

Nejvyšší soud ČR zde řešil otázku souběhu trestného činu znásilnění dle ustanovení § 241 odst.1,2 a trestného činu pohlavního zneužívání. Jednočinný souběh těchto trestných činů je sice vyloučen, nicméně může nastat situace, kdy jsou tyto činy spáchány ve vícečinném souběhu v bezprostřední časové návaznosti. V konkrétním případě jeden z obžalovaných pohlavně zneužíval poškozenou, když druhý z obžalovaných projevil vůli vykonat s ní soulož. K té ji následně po vzájemné dohodě donutili. Nejvyšší soud vycházející ze skutkových zjištění krajského soudu shledal, že první z pachatelů naplnil skutkovou podstatu pohlavního zneužívání, aniž by měl v úmyslu donutit poškozenou k souloži. Teprve po projevu vůle druhého z obžalovaných změnil svůj původní záměr a přinutil poškozenou k pohlavnímu styku se svým komplicem. Je zde tedy patrný zlomový okamžik oddělující jednání pachatele a jde o vícečinný souběh.

Rt 43/94 3 To 105/93 [Sb.NS 94, 9: 314]

V tomto případě vrchní soud výslovně upozornil na nutnost dosažení konkrétních skutkových zjištění, pokud jde o projevené násilí, či pohrůžku bezprostředního násilí. Napadený rozsudek krajského soudu vycházel z toho, že obžalovaný „pod pohrůžkou násilí donutil poškozenou“, aniž by z rozsudku či skutkových zjištění obsažených ve spise bylo možné dovodit, v jakém jednání pachatele bezprostřední pohrůžka násilí spočívala. Z tohoto důvodu vrchní soud napadený rozsudek zrušil v celém rozsahu.

Vrchní soud dále v souvislosti s případem upozorňuje na to, že bezmocnost spočívá v neschopnosti projevit svou vůli a odmítnout pohlavní styk. Je tedy nutno odlišit bezmocnost v tomto smyslu od neschopnosti fakticky odporovat jednání pachatele.

7 Tdo 236/2002

Na základě podaného dovolání zrušil Nejvyšší soud rozsudek okresního soudu vzhledem k tomu, že v rozsudku ani odůvodnění nebylo uvedeno, jakým jednáním pachatele byl naplněn skutkový znak použití násilí. Okresní soud se omezil na popis obrany poškozené a konstatování, že obžalovaný vykonal pohlavní styk přes projevený odpor. Nebylo však uvedeno na základě jakého jednání pachatele došel soud k skutkovému závěru, že obžalovaný projevený odpor násilím překonal.

Rt 5 Tdo 330/2003

V tomto případě směřovalo dovolání mimo jiné proti tomu, že právní kvalifikace neodpovídala skutkovým zjištěním soudu. Obžalovaný měl poškozenou pod pohrůžkou násilí přimět k tomu, aby se svlékla a poté s ní vykonal pohlavní styk. Nejvyšší soud došel k závěru, že k chybné právní kvalifikaci skutečně došlo. K naplnění trestného činu znásilnění je, pomíneme-li zneužití bezmocnosti, nezbytné donucení násilím či pohrůžkou bezprostředního násilí. V napadeném rozsudku však není zřejmé, že by pohrůžka násilí měla kvalifikovanou formu pohrůžky bezprostředního násilí. Soud se též nevypořádal s tím, zda pohrůžka směřovala k tomu, aby se poškozená svlékla, či k donucení k souloži. V důsledku toho byl napadený rozsudek zrušen.

Usnesení 6 Tdo 812/2003

Obžalovaný byl odsouzen pro trestný čin znásilnění, který naplnil tím, když donutil poškozenou hrozbou bezprostředního násilí k orálnímu pohlavnímu styku. Dle ustanovení § 241 odst. 1 mu byl vyměřen trest odnětí svobody v délce 5 let. Obžalovaný podal dovolání, ve kterém odmítal závěr okresního soudu o stupni nebezpečnosti spáchaného činu pro společnost. Nižší společenskou nebezpečnost donucení k orálnímu pohlavnímu styku dokládal tím, že do roku 2002 nebylo možné takovýto čin vůbec posoudit jako trestný čin znásilnění.

Nejvyšší soud konstatoval, že stupeň nebezpečnosti trestného činu je nutné posuzovat v konkrétním případě dle významu chráněného zájmu, způsobu provedení činu a jeho následků, okolností, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou. Výslovně dále zdůraznil, že soud v takovémto případě musí hodnotit též škodlivý dopad trestného činu na psychiku poškozené osoby. Pokud jde o argumentaci starší právní úpravou, poukázal Nejvyšší soud na vůli zákonodárce, který právě novelizací příslušného ustanovení uznal donucení k jinému obdobnému pohlavnímu styku za jednání, jehož společenská nebezpečnost je srovnatelná s donucením k souloži.

1. ÚVOD	3
2. TERMINOLOGIE A SYSTEMATIKA PRÁCE	4
3. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA TRESTNÉHO ČINU ZNÁSILNĚNÍ	5
4. TYPOLOGIE ZNÁSILNĚNÍ	7
4.1. ČLENĚNÍ ZNÁSILNĚNÍ PODLE MOTIVACE	7
4.1.1. Agresivní znásilnění.....	7
4.1.2. Znásilnění motivované mocí.....	7
4.1.3. Znásilnění motivované sexuální deviací.....	8
4.1.4. Skupinové znásilnění	9
4.1.5. Znásilnění k ukojení nahromaděného pohlavního pudu.....	9
4.1.6. Impulzivní znásilnění.....	9
4.2. ČLENĚNÍ ZNÁSILNĚNÍ PODLE VZTAHU OBĚTI A PACHATELE.....	10
4.2.1. Znásilnění neznámým pachatelem	10
4.2.2. Znásilnění po navázání povrchní známosti.....	10
4.2.3. Znásilnění známým pachatelem.....	11
5. HISTORICKÝ EXKURZ	12
5.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA ZNÁSILNĚNÍ ZA PRVNÍ REPUBLIKY	12
5.2. TRESTNÍ ZÁKON Č. 86/1950 SB.	14
5.2.1. Původní znění.....	15
5.2.2. Novelizace zákonem č. 63/1956 Sb.	15
5.3. TRESTNÍ ZÁKON Č. 140/1961 SB.....	16
5.3.1. Původní znění	16
5.3.2. Novelizace zákonem č. 557/1991 Sb.	17
5.3.3. Novelizace zákonem č. 144/2001Sb.	17
6. TRESTNÝ ČIN ZNÁSILNĚNÍ DLE NÁVRHU NOVÉHO TRESTNÍHO ZÁKONA	19
7. STAV A VÝVOJ DLE STATISTICKÝCH DAT	25
8. OBJEKT	40
9. OBĚŤ	42
9.1. OBECNĚ.....	42
9.2. ZNÁSILNĚNÍ OSOBY MUŽSKÉHO POHLAVÍ.....	43
10. OBJEKTIVNÍ STRÁNKA	44
10.1. JEDNÁNÍ.....	44
10.1.1. Násilí	44
10.1.2. Pohrůžka bezprostředního násilí.....	46
10.1.3. Donucení.....	47
10.1.4. Zneužití bezmocnosti.....	47
10.1.5. Soulož.....	48
10.1.6. Jiný obdobný pohlavní styk.....	50
10.2. NÁSLEDEK.....	50
10.3. PŘÍČINNÝ VZTAH.....	51
11. PACHATEL	53
11.1. VĚK.....	53
11.2. PŘÍČETNOST	53
11.3. CHARAKTERISTIKA PACHATELE	54
11.3.1. Znásilnění a biologické zájmy	55
11.3.2. Vliv sexuální deviace na znásilnění	56
11.3.3. Vliv pornografie.....	56
11.3.4. Osobnost pachatelů znásilnění	57
11.3.5. Výrazné typy pachatelů.....	58
12. SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA	59
13. ÚČASTENSTVÍ	61

13.1. SPOLUPACHATEL.....	61
13.2. NÁVODCE, ORGANIZÁTOR, POMOCNÍK	62
14. PŘÍPRAVA A POKUS	64
14.1. PŘÍPRAVA.....	64
14.2. POKUS	65
14.3. TRESTNÍ SAZBA PŘÍPRAVY A POKUSU	66
14.4. ZÁNİK TRESTNOSTI PŘÍPRAVY A POKUSU.....	66
15. JEDNOČINNÝ SOUBĚH	69
16. PROCESNÍ ASPEKTY	70
16.1. POŠKOZENÝ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	70
16.2. SOUHLAS POŠKOZENÉ S TRESTNÍM STÍHÁNÍM.....	71
16.3. ZÍSKÁVÁNÍ SROVNÁVACÍCH BIOLOGICKÝCH MATERIÁLŮ.....	72
16.4. VÝSLECH POŠKOZENÉ	72
16.5. NEPRAVDIVÉ OZNÁMENÍ	76
16.6. KONFRONTACE.....	77
16.7. REKOGNICE.....	78
16.8. OHLEDÁNÍ MÍSTA ČINU.....	78
16.9. BIOLOGICKÉ STOPY	80
16.10. OHLEDÁNÍ TĚLA POŠKOZENÉ.....	81
16.11. OHLEDÁNÍ TĚLA PACHATELE.....	81
17. NUTNÁ OBRANA PROTI ZNÁSILNĚNÍ.....	82
17.1. PRÁVNÍ ASPEKTY	82
17.2. ÚČINNOST OBRANY A JEJÍ VLIV NA PRAVDĚPODOBNOST ZRANĚNÍ.....	82
18. ZAHRANIČNÍ EXKURZ	85
18.1. SLOVENSKÁ REPUBLIKA	85
18.2. SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO ÍRSKA	86
18.3. NÁSTIN PRVNÍ ÚPRAVY VYBRANÝCH STÁTŮ.....	89
18.4. SHRNUÍ.....	92
19. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ U STUDENTŮ	93
19.1. VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	93
19.1.1. Část I.	93
19.1.2. Část II.	102
19.2. SHRNUÍ VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	103
20. DOTAZNÍKOVÝ PRŮZKUM U SLUŽBY KRIMINÁLNÍ POLICIE A VYŠETŘOVÁNÍ104	
20.1. ČÁST I. – MNOŽSTVÍ STOP.....	104
20.2. ČÁST II. – PŘEKÁŽKY OBJASNĚNÍ	104
20.3. ČÁST III. – PRODLEVA S OZNÁMENÍM ČINU	119
20.4. ČÁST IV. – POSOUZENÍ SOUČASNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	121
20.5. ČÁST V. – POTŘEBA POUČENÍ POPULACE.....	121
21. NÁVRHY A DOPORUČENÍ.....	123
21.1. LEGISLATIVNÍ DOPORUČENÍ	123
21.2. DOPORUČENÍ PRO ODBORNOU PRAXI	124
21.3. DOPORUČENÍ PRO ŠIROKOU VEŘEJNOST	125
22. ZÁVĚR	127